

GITANOS PROCEDENTS DE L'EUROPA DE L'EST A CATALUNYA

Generalitat de Catalunya
Departament de Benestar i Família

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Gitanos procedents de l'Europa de l'Est a Catalunya

Bibliografia

I. Catalunya. Departament de Benestar i Família

1. Gitanos – Catalunya – Condicions socials 2. Europa de l'Est – Emigració i immigració – Aspectes socials 3. Catalunya – Emigració i immigració – Aspectes socials
325.14:397(467.1:4-11)

© **Generalitat de Catalunya**

Departament de Benestar i Família

1a edició: març de 2006

Tiratge: 200 exemplars

Dipòsit legal: B-7.079-2006

Disseny i producció: gama, sl

PRESENTACIÓ

El Departament de Benestar i Família té un compromís polític ferm i una sòlida línia de treball cap al reconeixement cultural i cap a la igualtat de tracte del poble gitano que viu a Catalunya.

A fi d'assumir aquesta fita hem desenvolupat –amb la implicació de les entitats gitanes en tot el procés– el Pla integral del poble gitano a Catalunya, en què impulsem accions concretes i tots els departaments de la Generalitat de Catalunya hi estan implicats. Els objectius que persegueix el Pla són equiparar el poble gitano socialment i econòmicament amb la societat general catalana de la qual forma part, i promoure i reconèixer els trets culturals que li són propis.

Des del nostre Departament, pensem que el treball des d'una perspectiva integral, participativa i transformadora és el camí per a poder superar la gran desigualtat que pateix el poble gitano al nostre país.

El poble gitano viu a Catalunya des de fa més de 600 anys i ha aportat, entre d'altres, una gran riquesa a la cultura del nostre país. El Departament de Benestar i Família celebrà el reconeixement del poble gitano a Catalunya pel Parlament de Catalunya l'any 2001 i, més recentment, el 27 de setembre d'enguany, pel Congrés dels Diputats. És un pas polític de justícia històrica.

S'estima que a Catalunya viuen uns 65.000 gitans i gitanes, al conjunt de la Unió Europea hi ha uns deu milions de *romà* i a la resta dels països d'Europa, entre dos i tres milions més. Això ascendeix a un total de més de 12 milions de persones d'origen romaní vivint al nostre continent, de manera que són la minoria ètnica més nombrosa i –segons diversos organismes internacionals– la més exclosa socialment.

La Unió Europea està immersa en un projecte d'ampliació molt important que inclou els països de l'Est del continent. Es preveu, per exemple, que l'any 2007 s'adhereixin a la Unió, Romania –el país amb més *romà* al món– i

Bulgària. Diversos estudis preveuen que, aleshores, molts homes i dones *romà* d'aquests països iniciaran amb més força un projecte migratori cap a altres indrets europeus, buscant unes millors condicions de vida i un millor futur per als seus fills i filles.

Tot i que la migració més important es preveu que esdevindrà en un període de dos o tres anys, actualment ja hem constatat la presència significativa d'homes i dones *romà* de l'Est a les nostres ciutats. Els *romà* de l'Est, tot i presentar una conjuntura i uns trets culturals diferents als dels gitanos i les gitanes autòctons, pertanyen al mateix poble i, per tant, també havien d'incloure's en el marc del Pla integral del poble gitano a Catalunya.

A fi d'incorporar línies de treball específiques cap als *romà* de l'Est que viuen a Catalunya al Pla integral del poble gitano, primer era necessari conèixer a fons l'estat de la qüestió: la seva realitat, les característiques, les necessitats i les competències, les propostes de millora, etc. Era molt important fer un estudi exhaustiu de la població que ja està vivint a Catalunya per poder donar eines per a superar la situació d'exclusió que presenten els *romà* de l'Est a Catalunya, i anticipar mesures, recursos i línies de treball amb la població potencialment immigrant en el moment de l'ampliació de la Unió.

En aquest context, la Direcció General d'Actuacions Comunitàries i Cíviques del Departament de Benestar i Família encarrega l'elaboració d'aquest estudi l'any 2004, per complementar l'anterior *Estudi del poble gitano a Catalunya* del 2002 i incloure actuacions dins el Pla integral que tinguin en compte les necessitats dels *romà* de l'Est.

Els objectius del treball que us presentem, encarregat i elaborat per l'associació Vinclé, pretenen *ampliar el coneixement global de la població gitana procedent dels països de l'Est d'Europa que viu a Catalunya per tal d'analitzar-la, extreure conclusions sobre la seva situació, i contribuir a trencar estereotips per afavorir la convivència intercultural i millorar el benestar d'aquest col·lectiu a Catalunya.*

Ara tenim a les mans un recurs molt valuós que ens permet aproximar-nos a la realitat d'aquesta població, superar-ne el nostre desconeixement i trencar estereotips socials i prejudicis erronis. Al mateix temps, ens presenta diferents experiències positives de treball amb la població i unes propostes d'actuació finals que esperem que siguin de gran utilitat per a tots els agents socials que treballem activament per la no-discriminació i la igualtat de tracte dels *romà* de l'est d'Europa i per la millora de la cohesió social al nostre país.

A tots ells, el meu agraïment.

ANNA SIMÓ I CASTELLÓ
Consellera de Benestar i Família

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ	11
1.1. Presentació	13
1.2. Demanda	16
1.3. Disseny metodològic	16
1.3.1. Objectius	16
1.3.2. Plantejament metodològic general	17
1.3.3. Metodologia qualitativa	18
1.3.4. Fases de l'estudi	21
1.4. Professionals que han participat en l'estudi	26
2. CONTEXT DE LA POBLACIÓ	27
2.1. Context sociopolític dels gitanos als països de l'Europa de l'Est ..	29
2.1.1. Introducció	29
2.1.2. Breu història sociopolítica dels gitanos als països de l'Europa de l'Est	31
2.1.3. Situació actual i participació política de les minories ...	34
2.2. Procés de la immigració	37
2.2.1. Causes de la immigració dels països de l'Est	37
2.2.2. Causes de la immigració dels gitanos	38
2.2.3. L'arribada a l'Estat espanyol i a Catalunya	40
2.3. Aspectes legals	42
2.3.1. Documentació legal segons la Llei d'estrangeria	43
2.3.2. El tractat de Schengen	45
2.3.3. Procés de regularització	46
2.4. Actuacions i intervencions socials desenvolupades a Europa i l'Estat espanyol	47

2.4.1. A Europa	48
2.4.2. A Espanya	53
3. DIMENSIÓ I LOCALITZACIÓ DEL COL·LECTIU A CATALUNYA ...	59
3.1. Situació de partida a Romania. Zones de procedència	61
3.2. Trajectòries i itineraris per Europa	62
3.3. Localització i estimació quantitativa a Catalunya	64
3.4. Presència d'altres gitans europeus a Catalunya	71
3.4.1. Recull de premsa	72
3.4.2. Característiques i valoració	72
4. CARACTERÍSTIQUES DEL COL·LECTIU	75
4.1. Estructura familiar	77
4.1.1. Rols i organització de les tasques familiars	77
4.1.2. La família extensa	79
4.1.3. Xarxes familiars de compatriotes	80
4.2. Habitatge, entorn i mobilitat	80
4.2.1. Tipus d'habitatges i barris de residència	80
4.2.2. La satisfacció residencial	82
4.2.3. Convivència i xarxes socials als barris de residència	83
4.2.4. Ús dels espais	85
4.2.4.1. Ús dels espais de l'habitatge	85
4.2.4.2. Ús dels espais públics	87
4.2.4.3. Domini dels espais. Orientació. Mobilitat	91
4.3. Formació, llengua i escolarització	94
4.3.1. Nivell d'instrucció dels adults	94
4.3.2. Coneixement de la llengua	94
4.3.3. Escolarització i valoració del fet escolar	94
4.4. Salut	96
4.5. Activitats econòmiques	98
4.5.1. Activitats per sobreviure, subsistir i treballar	98
4.5.2. Activitats irregulars	100
4.5.3. Ocupacions a Romania. Interessos professionals	100
4.5.4. Elements per a l'ocupabilitat	101
4.5.5. Prestacions socials	103
4.6. Identitat del col·lectiu, costums i tradicions	103
4.6.1. Identitat de grup	103
4.6.2. Creences, religió i xarxes socials de suport	106
4.7. Moviment associatiu	109

5. INCIDÈNCIA EN ELS RECURSOS	111
5.1. Ús i incidència del col·lectiu en els serveis públics	113
5.2. Resposta de les administracions i entitats privades al col·lectiu a Catalunya	119
5.2.1. A Barcelona	120
5.2.1.1. Actuació de la Guàrdia Urbana contra els netejavidres	120
5.2.1.2. Propostes del grup de prevenció del Consell Municipal de Benestar Social per al Programa d'actuació municipal (PAM) 2004-2007	121
5.2.1.3. Grup intergeneracional «Tandarei, fent camí», promogut per Serveis Socials del Guinardó	122
5.2.1.4. Projectes per a gitano-romanesos de l'Associació Sociocultural de la Formiga	123
5.2.2. A Badalona	123
5.2.2.1. Projecte des dels Serveis Socials del Barri de Llefia: formació de l'equip de futbol F. C. Tandarei	123
5.2.2.2. Ateneu Popular de Sant Roc. Intervenció al carrer	124
5.2.2.3. Mediació intercultural per afavorir el diàleg interreligió per part del Centre UNESCO de Catalunya	125
5.2.3. A Sabadell	125
5.2.4. A Deltebre	126
5.2.5. A Tarragona	126
5.2.6. A la Jonquera	126
5.2.7. Altres	127
5.3. Resposta d'organitzacions i entitats gitanes sobre el col·lectiu	127
5.4. Propostes d'un grup de tècnics de l'àrea metropolitana de Barcelona amb relació a l'ús dels serveis	129
6. CONSTRUCCIÓ DE LA IMATGE SOCIAL DEL COL·LECTIU DE PERSONES GITANES PROCEDENTS DE L'EUROPA DE L'EST	133
6.1. A través dels mitjans de comunicació de la premsa escrita	135
6.1.1. Aspectes introductoris i plantejament general	135
6.1.1.1. Introducció	135
6.1.1.2. Justificació teòrica	135
6.1.1.3. Objectius	137
6.1.1.4. Metodologia	138

6.1.2. El context	139
6.1.3. Com se'ls anomena? Com se'n fa referència?	140
6.1.4. Com se'ls defineix i qualifica?	143
6.1.5. D'on provenen aquestes notícies?	145
6.1.6. Com s'argumenten?	147
6.1.7. Quins actors socials surten representats? Qui legitima les informacions?	149
6.2. A través de les interaccions amb la societat de Catalunya	149
7. CONCLUSIONS I PROPOSTES D'ACTUACIÓ	153
7.1. Característiques del col·lectiu	155
7.1.1. Aspectes generals	155
7.1.2. Anàlisi DAFO del col·lectiu dels gitanos romanesos a Catalunya des de la perspectiva de la seva incorporació social en una societat intercultural	158
7.2. Elements de comprensió	159
7.3. Recomanacions i propostes d'actuació	162
7.3.1. Aspectes estratègics	162
7.3.2. Línies d'intervenció	164
8. CONSULTES I ENTREVISTES	167
9. BIBLIOGRAFIA	171
ANNEX	179

Font: Nigel Dickinson.

1

INTRODUCCIÓ

1.1. PRESENTACIÓ

Amb l'obertura d'Europa als països de l'Est, els set milions de persones gitanes que resideixen en el continent situen aquest col·lectiu com la minoria ètnica més important en nombre de la Unió Europea. En el 2007, amb l'adhesió definitiva de Bulgària i Romania a la UE, se sumaran quasi tres milions de gitanos més.

Aquestes xifres han provocat que per a la nova Europa ampliada, la seva integració d'aquesta minoria en la societat sigui un objectiu prioritari. En tots els països, tot i les diferències existents, el col·lectiu gitano pateix altes taxes de pobresa, exclusió social i manca de reconeixement dels seus drets culturals, per la qual cosa cada país haurà d'adoptar una política social adequada a les seves necessitats.

En tot cas, els condicionants econòmics i socials d'exclusió que pateixen són de forma decisiva els motius de la immigració d'un gran nombre d'aquesta minoria ètnica cap a l'Europa occidental.

Per tant, en els últims anys –de forma visiblement massiva– han estat presents als carrers o en assentaments espontanis «il·legals» de moltes de les grans capitals europees.

Dins dels seus itineraris europeus, l'Estat espanyol ha estat preferentment un dels països de pas o de destinació, i concretament a Catalunya en els darrers anys s'ha detectat una presència creixent de població gitana procedent d'aquests països.

Constitueixen un nou col·lectiu d'immigrants en el nostre país i generen noves necessitats i demandes socials que poden arribar a desbordar l'atenció dels serveis de proximitat públics. Així mateix les seves peculiaritats respecte al seu «modus vivendi» i el desconeixement general de quines són les seves expectatives generen gran alarma social entre els ciutadans que, davant aquest desconeixement general, reclamen a l'Administració que doni una resposta.

Per la naturalesa de l'encàrrec, i perquè pugui servir de material per al Pla integral del poble gitano, s'ha abordat aquest estudi des de la perspectiva de la intervenció. Per aquest motiu s'ha explorat principalment els punts

de contacte entre la població gitana procedent de l'Europa de l'Est i la població resident a Catalunya, en la vessant de veí-ciudadà, institucions, serveis públics, professionals diversos i entitats o associacions.

En aquest sentit s'han buscat claus interpretatives que ajudin a construir ponts entre uns i altres, que permetin entendre i entendre's una mica millor. No és un estudi etnològic, ja que entenem que caldria un abordatge i temps d'execució molt més dilatat.

En el moment d'iniciar aquest estudi comptàvem, com a punt de partida, amb el que la nostra entitat havia realitzat per encàrrec de l'Ajuntament de Barcelona sobre els gitanos romanesos a Barcelona el 2002. En aquells moments, el fenomen de la immigració gitano-romanesa començava, i es va tractar especialment des de l'impacte en els carrers de la ciutat. Tres anys després s'està encara en una etapa molt inicial en l'estada al nostre medi dels gitanos de l'Europa de l'Est, però comencen a haver-hi famílies amb una certa trajectòria en la seva experiència d'estada i comencen a assentar-se en barris i localitats de Catalunya. Per tant, el contingut i les conclusions d'aquest informe cal situar-los des d'una perspectiva de procés; altres informes posteriors podran confirmar o rebatre les argumentacions que es presenten.

S'ha donat molta amplitud al tractament del context, atès que hi ha moltes claus d'interpretació que són determinades per l'experiència vital feta en els països d'origen. El contingut de l'informe està molt centrat en els gitanos romanesos perquè són més comunament identificats, perquè hi són en una quantitat relativa a d'altres gitanos de l'Est molt més important, i perquè són els majoritàriament identificats pels ajuntaments i consells comarcals que ens han donat resposta al nostre qüestionari inicial. Altres gitanos procedents d'altres països de l'est passen molt desapercibuts i no sembla que tinguin gaire interès a distingir-se. Malgrat això, en el context es refereix a tots els països de l'Est atès que també explica la diferència en la presència d'uns i altres aquí en nombre i conducta, i perquè es probable que en el futur, a efectes de la globalització i del progrés en l'ampliació de la UE, sigui més àmplia la immigració de gitanos de diferents països de l'Est.

S'ha desestimat incloure els gitanos anomenats «hongaresos», presents a algunes localitats del Vallès i a can Fontanals de Sant Cugat, perquè parlem de famílies de quarta, cinquena i sisena generació de presència a Catalunya, molt mesclades amb gitanos autòctons i persones no gitanes. Són ciutadans «espanyols» des de fa un grapat de generacions, les característiques diferencials dels quals són irrellevants per a la naturalesa d'aquest estudi. En tot cas, alguns dels que viuen en l'assentament de can Fontanals tenen punts de contacte amb la posició vital d'altres gitanos europeus itinerants i que s'explica en el punt 3.3.

Incloem, doncs, en l'informe una breu referència als gitanos itinerants que en diferents moments estan de pas i fan estada en alguns indrets de la geografia catalana.

El context polític actual també constitueix un marc important en l'estudi, en la mesura que des dels mesos de febrer a maig de 2005, el procés de regularització dut a terme pel Govern espanyol ha condicionat de forma important les expectatives i les possibilitats de legalitzar la situació per a tots els immigrants extracomunitaris, i per tant també les dels gitanos procedents de l'est d'Europa.

Aquest mateix context ha condicionat l'opinió pública a través del ressò que els mitjans de comunicació s'han fet en relació amb aquest tema, situant el suposat «efecte crida» que el procés de regularització ha provocat en una de les causes de les entrades a l'Estat espanyol per part del col·lectiu.

S'ha tingut especial cura a destriar la informació sobre la conducta i la manera de fer cultural del col·lectiu, dels estereotips, prejudicis i estigmes que farceixen bona part dels raonaments i apreciacions fets des de l'exterior. Vista la importància d'aquest condicionament, i atès l'impacte social d'aquest col·lectiu, hem inclòs un apartat sobre el procés de construcció de la imatge social col·lectiva, precisament per a aportar elements crítics a determinades apreciacions que poden condicionar la presa de decisions dels diferents agents socials.

Finalment, amb la voluntat de fer més comprensibles les pàgines que a continuació es presenten, ens resta fer un aclariment: la denominació del col·lectiu.

En aquest estudi, hem utilitzat indistintament les paraules rom i gitano, com si fossin sinònims. Si volem ser exactes, no ho són; ja que a cada país del món es denomina el col·lectiu que aquí anomenen gitanos de diferents formes. Tanmateix, per tal d'unificar totes aquestes nomenclatures en un sol mot, l'Organització de les Nacions Unides va escollir el nom de rom per tal de designar-los.

Ara bé, aquest terme no engloba els diferents grups de França («tziganes», «gitans» o «bohémians»), els «gypsies» dels països anglosaxons, els «gitanos» dels països de parla espanyola i els «cingene» o «roman» de Turquia, etc. En aquestes zones es continuen utilitzant aquestes denominacions per un motiu de comoditat, i es continuen diferenciant, per exemple, els gitanos dels rom.

Així doncs, si tenim en compte aquest aclariment, el col·lectiu objecte d'estudi estrictament l'haurien d'anomenar rom perquè prové de països de l'est d'Europa on usen aquesta nomenclatura; no obstant això, en molts casos hem aplicat la denominació que per nosaltres tenen els «rom espanyols», és a dir, gitanos.

Això ha estat així per tal de familiaritzar-se amb la terminologia i apropiarse als termes que més comunament utilitzem a Catalunya.

1.2. DEMANDA

L'informe que es presenta s'emmarca en un primer punt de partida fonamental que és el reconeixement del poble gitano com a tal per part del Parlament català el 2002; a partir d'aquí la Generalitat de Catalunya va encarregar un estudi sobre els gitanos a Catalunya, amb la intenció de dissenyar i desenvolupar el Pla integral del poble gitano. Aquell es va presentar a inicis de 2004, moment en el qual s'iniciaven els primers plantejaments del Pla integral esmentat.

En aquest context, la Direcció General d'Accions Comunitàries i Cíviques del Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya encarregà a Vinclè, Serveis a les persones i a la comunitat, l'informe que es presentà.

Aquest treball complementa l'estudi anterior, aportant la situació actual dels gitanos immigrants procedents de l'est d'Europa, per tal d'incloure aquesta realitat en les línies de treball del Pla integral del poble gitano.

1.3. DISSENY METODOLÒGIC

1.3.1. OBJECTIUS

OBJECTIU GENERAL

Ampliar el coneixement global de la població gitana procedent dels països de l'Est d'Europa que viu a Catalunya per tal d'analitzar, extreure conclusions sobre la seva situació, i contribuir a trencar estereotips tot afavorint la convivència intercultural, per millorar el benestar social d'aquest col·lectiu a Catalunya.

OBJECTIUS ESPECÍFICS

- Conèixer el context històric, social, econòmic i polític que afecta aquest col·lectiu de gitanos a Catalunya tenint en compte: el seu país d'origen, la realitat europea i la del nostre país.
- Conèixer experiències de l'atenció social que se'ls ha ofert en les diferents comunitats autònomes de l'Estat, i les seves vinculacions amb les famílies residents a Catalunya.

- Realitzar una aproximació quantitativa del nombre de gitanos originaris dels països de l'Est d'Europa a Catalunya, així com la seva distribució geogràfica.
- Identificar i analitzar els factors que dificulten o possibiliten la integració del col·lectiu en diferents àmbits (mercat laboral, habitatge, educació...).
- Orientar les actuacions que es fan des de l'Administració pública amb aquesta població gitana: proposar pautes tècniques per tal que es puguin planificar de forma efectiva els programes adients, amb una sèrie d'accions concretes i viables, d'acord amb les competències i atribucions de cada servei i cada àrea de l'Administració.

1.3.2. PLANTEJAMENT METODOLÒGIC GENERAL

Els objectius plantejats en aquest estudi pretenen acotar la realitat del col·lectiu objecte d'estudi des d'una perspectiva multidimensional. Tenen en compte diferents nivells d'aproximació a la realitat, i, per tant, la forma d'apropar-nos a aquestes realitats és metodològicament diversa.

Aquest plantejament respon, d'una banda, a l'especificitat de la demanda feta, i d'altra banda, a les característiques pròpies de la població objecte d'estudi. En relació amb aquesta, cal tenir en compte les consideracions següents:

1. La inexistència de dades quantitatives contrastades, que òbviament dificulta la possibilitat d'establir mostres representatives a partir de les quals iniciar aquest estudi.
2. La desconfiança dels gitanos envers la població no gitana, palesa en un anterior estudi realitzat específicament sobre població gitana romanesa.
3. Un context social complex i divers socioculturalment.
4. La condició d'immigrants.

Una perspectiva quantitativa de recollida i anàlisi de dades, ens ha permès donar resposta a diferents objectius:

- Fer un primer estudi preliminar, a partir del qual hem corroborat dades ja obtingudes l'any 2002 en un estudi fet per Vincle sobre els gitanos romanesos a Barcelona.
- Localitzar en un mapa de Catalunya la incidència i l'impacte d'aquesta població a Catalunya.

- Estimar quantitativament quants gitanos procedents de l'Europa de l'Est hi ha a Catalunya.

Des d'aquesta perspectiva quantitativa, les eines utilitzades per a la recollida d'informació han estat:

- Qüestionari pels ajuntaments de municipis majors de 10.000 habitants aprox.
- Qüestionari per entitats gitanes de Catalunya.
- Qüestionari per recollida d'informació amb les famílies.

I, de la seva banda, una aproximació qualitativa de l'estudi ens ha permès arribar a l'assoliment d'aquells objectius que més directament estan relacionats amb l'aproximació al col·lectiu: tant des de les institucions i els serveis que els puguin atendre, com pel contacte directe amb les famílies i la imatge social que des dels mitjans de comunicació escrits es transmet d'aquesta.

La perspectiva qualitativa en la recollida i l'anàlisi de les dades d'aquest estudi creiem que és prou significativa i important per a dedicar-hi un apartat que justifiqui, argumenti i legítimi els resultats i les conclusions de l'estudi.

1.3.3. METODOLOGIA QUALITATIVA

La perspectiva qualitativa en investigació social, se centra en una sèrie de mètodes de recollida i anàlisi de dades que tenen molt presents quatre punts de vista:

- Històric, que implica interpretar les dades des d'una visió i un moment històric actuals; en aquest cas, tant el que es viu a Catalunya com a l'Europa de l'Est, i de retruc, a tota la Unió Europea.
- Cultural, que implica partir dels referents culturals de què participen les persones objectes d'estudi; en aquest cas, caldrà tenir en compte que són gitanos, procedents de diferents països de l'Europa de l'Est, i que per tant, els referents culturals de què participen se centraran en els valors, les tradicions, els costums, etc. que els hi proporcionen.
- Politic, que implica definir els problemes, interpretar els resultats i elaborar les conclusions segons un marc polític genèric.
- Contextual, entenent el context com el marc en el qual es dona ple sentit, i per tant significat, a un determinat comportament.

La informació que es recull quan s'estudia un determinat col·lectiu de persones, les seves relacions personals, valors, hàbits, comportaments, habili-

tats, coneixements, interessos, dificultats, necessitats, etc. No es pot interpretar aïlladament, des d'un punt de vista neutre i buscant una objectivitat inexistente en tot el que són les relacions humanes.

Cal tenir molt present que les tècniques de recollida i anàlisi de dades parteixen de la subjectivitat de les persones que hi participen, i els quatre entorns en què es basa l'estudi seran els que ens permetran aprofundir i interpretar les dades legitimant-les i facilitant elements de comprensió.

La generalització de les dades obtingudes, serà possible sense disposar d'una àmplia mostra, ja que no té res a veure amb la representativitat estadística, sinó que fa referència a representació dels casos respecte a les proporcions teòriques.

La representativitat s'aconsegueix estudiant més d'un cas i analitzant les dades per part de diferents investigadors, contrastant opinions d'acord amb els marcs conceptuals presentats anteriorment.

Cal destacar que s'han tingut sempre molt presents les condicions de producció en la recollida de dades; és a dir, els quatre entorns descrits anteriorment.

Obtenció de la mostra

La investigació qualitativa parteix d'un disseny flexible en tot el procés metodològic, i també és així en la selecció de la mostra. No s'ha pogut establir de forma prèvia a quantes persones es farien entrevistes, quants grups de discussió s'organitzarien ni quantes entrevistes grupals es durien a terme.

En el disseny global s'ha fet una aproximació, però, en realitat, la mostra s'ha anat definint sobre una base que evoluciona a mesura que l'estudi progressa.

Així doncs, la mostra s'ha obtingut a mesura que avançava l'estudi, i segons el potencial de cada cas, s'ha anat fent la selecció d'informadors/es.

La tècnica de la bola de neu ha estat la més utilitzada en aquest estudi. Aquesta, parteix de conèixer alguns informadors/es i aconseguir que aquests ens en presentin d'altres. Aquesta tècnica ha estat utilitzada tant en el cas del treball de camp amb famílies, que ens ha permès accedir a determinats escenaris privats, com amb professionals, que ens ha permès entrevistar les persones que des de cada municipi i cada àmbit d'actuació tenen més experiència i tracte amb el col·lectiu.

Inicialment, s'han ubicat informadors potencials a través de les fonts que proporciona l'observació participant, a partir de contactes professionals i a partir d'informacions aparegudes en els mitjans de comunicació, sobretot en la premsa escrita.

Les eines de recollida d'informació

Des d'aquesta perspectiva s'utilitzaran les eines de recollida d'informació següents:

- *Entrevistes en profunditat*

Les entrevistes en profunditat són definides per Taylor, S. J. i Bog-Dan, R.¹ (1987) com a «*reiterades trobades cara a cara entre investigador i informadors, trobades dirigides cap a la percepció que tenen els informadors, respecte a les seves vides, experiències o situacions, tal com les expressen amb les seves pròpies paraules*». Segueixen un model de conversa entre iguals, i no un intercanvi formal de preguntes i respostes.

Les entrevistes en profunditat són flexibles i dinàmiques, situen el rol de l'entrevistador no tan sols en la situació d'obtenir respostes, sinó també en la d'aprendre quines preguntes fer i com fer-les.

Les entrevistes són individuals o per parelles o grups familiars, i es fan principalment en els barris i llocs de residència.

S'adrecen a persones de diferents grups d'edat, estats civils (solters i casats) i d'ocupacions diferents.

- *Entrevistes grupals no estructurades amb el col·lectiu*

L'elaboració d'entrevistes grupals no estructurades pretén aprofundir en la informació referent als estatus, rols, interaccions, percepcions, cognicions i emocions que fan referència al col·lectiu, i més concretament que són compartits per grups de gènere, d'edat, d'ocupació, etc.

L'ús d'aquest tipus d'entrevista és justificable des de l'argumentació que planteja Krueger (1991)² quan afirma que les actituds i els punts de vista es desenvolupen en interacció.

L'objectiu dels grups de discussió és la recollida de dades i d'informació, que estan referides a aspectes difícilment qualificables, com els valors, les actituds, les cognicions, les percepcions individuals i col·lectives. Com a recollida d'informació, ens permet analitzar les respostes en una situació natural d'interacció amb altres persones, sempre guiats pels objectius de l'investigador.

No té per objectiu arribar a un consens, sinó que és important que tothom exposi la seva opinió, que la reafirmi o modifiqui d'acord amb la dels altres.

El nombre ideal de persones que integren un grup de discussió és entre 7 i 12 persones.

1. TAYLOR, S. J.; BOGDAN, R. *Introducción a métodos cualitativos de investigación*. Barcelona: Ediciones Paidós, 1987.

2. KRUEGER, R. A. *El grupo de discusión: guía práctica para la investigación aplicada*. Madrid: Pirámide, 1991.

Inicialment es preveu fer una entrevista grupal a:

- Un grup de dones, per tal de conèixer la idiosincràsia del gènere femení en el col·lectiu de dones gitanes procedents de l'Europa de l'Est.
- Grups per edats, per distingir rols i estatus al llarg del cicle vital.
- *Entrevistes grupals no estructurades amb professionals que atenen el col·lectiu, des de diferents àmbits d'actuació.*

Metodològicament, l'esquema de l'entrevista és similar a les que es fan a grups de persones que integren el col·lectiu.

Tanmateix, el grup de discussió s'estructura com a grups de treball entre tècnics de diferents municipis i àmbits.

Els criteris d'elecció de la mostra són estructurals i no estadístics, en la mesura que el que ens interessa obeeix més a les relacions que s'estableixen en el si del grup.

Cada grup elaborarà conjuntament un discurs social, i per tant comú amb relació a:

- Descriure i analitzar l'impacte del col·lectiu en els diferents àmbits d'actuació de serveis i entitats socials.
- Projectar i elaborar propostes d'intervenció futures amb el col·lectiu de persones gitanes procedents de l'est.

Es fan dos grups de discussió diferents:

- Tècnics de l'àrea metropolitana de Barcelona. 2 sessions.
- Tècnics de la Dirección General de Inmigración, Cooperación al Desarrollo y Voluntariado de Madrid. 1 sessió.

1.3.4. FASES DE L'ESTUDI

FASE 1: ANÀLISI DOCUMENTAL BIBLIOGRÀFICA

Objectius

- Conèixer el context històric, social, econòmic i polític que afecta aquest col·lectiu, tenint en compte: el seu país d'origen, la realitat europea i la del nostre país.
- Identificar i analitzar els factors que dificulten o possibiliten la integració del col·lectiu en diferents àmbits (mercat laboral, habitatge, educació...).

Activitats

- Recerca i lectura de documentació bibliogràfica, consultant com a fons d'informació:
 - Biblioteques Universitàries i del CIDOB (Centro de Investigación, Docencia, Documentación y Divulgación de Relaciones Internacionales y Desarrollo)
 - Internet
 - Premsa
 - Premsa especialitzada: I Tchatchipen, Interface, Gitanos: pensamiento y cultura...
 - Centre d'Estudis Jurídics
 - Institut Català Pro Europa de Barcelona
 - Estudis previs elaborats
 - Oficina del Parlament Europeu de Barcelona
 - Imserso
 - Institut Europeu de la Mediterrània
 - ...
- Anàlisi de les dades secundàries

FASE 2: ESTUDI PRELIMINAR

Un dels punts que cal tenir en compte en el disseny metodològic d'aquest estudi és que no partim de zero.

L'any 2002, des de Vincle, per encàrrec de l'Ajuntament de Barcelona, es va fer un estudi sobre els gitanos romanesos que hi havia a la ciutat. En aquest estudi es va fer una aproximació al col·lectiu des de la composició i l'estructura familiar, l'habitatge, la formació, la llengua i l'escolarització dels infants, els aspectes legals, els recursos econòmics, la seva identitat, els costums i les tradicions, les seves necessitats i perspectives de futur i des de la incidència d'aquesta població sobre la vida a la ciutat i els seus recursos.

Tota aquesta informació, en un primer moment, ja constituïa un punt de partida. Tanmateix, atès que estem parlant d'un estudi elaborat l'any 2002, que era quan s'estava iniciant el fenomen amb les primeres arribades (2001), cal actualitzar la informació, atès que ja estan més assentats a Catalunya, i, malgrat que continua essent un fenomen nou, ja hi ha professionals que han començat a treballar en el col·lectiu.

FASE 3: TREBALL DE CAMP INSTITUCIONAL

Objectius

Fer una aproximació quantitativa del nombre de gitanos originaris dels

països de l'Est d'Europa a Catalunya, així com de la seva distribució geogràfica, i de l'impacte en la població, en els serveis, etc.) d'aquests en els municipis d'acollida.

- Contactar amb tots els municipis de Catalunya amb un nombre d'habitants superior als 10.000.
- Administrar un petit qüestionari per tal de valorar la incidència i l'impacte dels gitanos procedents de l'Europa de l'Est en el municipi.
- Entrevistar diferents tècnics de diferents institucions que puguin aportar informació del coneixement del col·lectiu a través dels serveis i les entitats des d'on són atesos.

FASE 4: TREBALL DE CAMP AMB LES FAMÍLIES

Àrea metropolitana de Barcelona

En el disseny d'aquesta fase, s'ha tingut en compte la incidència d'aquest col·lectiu a Barcelona, partint de la informació obtinguda a l'estudi preliminar, i de l'impacte observat en diferents llocs de la ciutat.

El disseny del treball de camp en aquesta fase se centra en accions diferents:

- Enquestes per als primers contactes
En els llocs escollits per exercir la pràctica de les activitats que aporten recursos econòmics com ara el metro i diferents emplaçaments de Ciutat Vella, i a Badalona, al barri de Sant Roc, on resideix un grup nombros de gitanos procedents de l'Europa de l'Est que causa un fort impacte en la convivència del barri.
- Entrevistes en profunditat
Són individuals i es faran en els barris de residència. S'intentaran adreçar a persones de diferents grups d'edat i estats civils (soters i casats).
- Entrevistes grupals no estructurades a diferents grups de persones
Aquests grups han de permetre aprofundir en la informació referent als estatus, rols, interaccions, percepcions, cognicions i emocions que fan referència al col·lectiu, i més concretament que són compartits per grups de gènere, d'edat, d'ocupació, etc.
Inicialment es preveuen els grups següents:
 - Grup de dones, per tal de conèixer la idiosincràsia del gènere femení en els col·lectius de dones gitanes procedents de l'Europa de l'Est.
 - Grups per edats, per distingir rols i estatus al llarg del cicle vital.

- Grups per estat civil: solters/casats.

Altres zones de Catalunya

Segons les respostes obtingudes en el treball de camp institucional, es prioritzen les accions en el treball de camp a les famílies que viuen a Catalunya, fora de Barcelona.

- Entrevista individual, en aquest cas a un gitano-romanès resident a Deltebre.

FASE 5: TREBALL DE CAMP AMB PROFESSIONALS DELS ÀMBITS ESTUDIATS I EN INSTITUCIONS

- Tècnics de l'àrea metropolitana.
- Ajuntaments i consells comarcals de Catalunya, centres de salut, tècnics d'Educació de Barcelona, Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA), etc. (vegeu l'annex).
- Tècnics de la intervenció en romanesos a Madrid.

FASE 6: ANÀLISI DE LA PREMSA ESCRITA

Objectiu general

Deconstruir la imatge social dels gitanos procedents de l'Europa de l'Est a través dels mitjans de comunicació de la premsa escrita.

Objectius específics

Detectar el tractament informatiu que s'atorga al col·lectiu de persones immigrants gitanes procedents de l'est d'Europa.

Analitzar l'impacte que aquest tractament per part dels mitjans de comunicació de premsa escrita generen en l'estructura social.

Detectar l'impacte que l'estructura social que organitza el col·lectiu genera en els mitjans de comunicació de premsa escrita.

Metodologia

S'ha fet l'anàlisi del discurs dels 25 articles.

La metodologia emprada per fer l'anàlisi del text, serà l'anàlisi del discurs. Vegeu el punt 7.1.

FASE 7: ELABORACIÓ DE L'ESTUDI

Objectius

- Elaboració i edició de l'estudi
- Conclusions i propostes

Activitats

- Anàlisi quantitativa i qualitativa de la informació obtinguda
- Síntesi, redacció i edició de l'informe

Annexos

- Recull de premsa
- Llistats de contactes

Objectius específics	Recull de dades	Anàlisi de dades
Conèixer el context històric, social, econòmic i polític que afecta aquest col·lectiu de gitanos a Catalunya tenint en compte: el seu país d'origen, la realitat europea i la del nostre país.	- Documentació.	Elaboració documental.
Elaborar una aproximació quantitativa del nombre de gitanos originaris dels països de l'Est d'Europa a Catalunya, així com la seva distribució geogràfica.	- Qüestionari.	- Quantificació, percentatges i localització geogràfica.
Identificar i analitzar els factors que dificulten o possibiliten la integració del col·lectiu en diferents àmbits (mercat laboral, habitatge, educació...).	- Enquestes per als primers contactes. - Entrevista en profunditat. - Entrevistes grupals. - Grups de discussió amb tècnics: àrea metropolitana, tècnics d'entitats de gitanos.	- Anàlisi del contingut.
Orientar les actuacions que es fan des de l'Administració pública amb aquesta població gitana: proposar pautes tècniques per tal que es puguin planificar de forma efectiva els programes adients, amb una sèrie d'accions concretes i viables, d'acord amb les competències i les atribucions de cada servei i cada àrea de l'Administració.	- Recull de totes les dades.	- Conclusions de l'anàlisi de les dades.

1.4. PROFESSIONALS QUE HAN PARTICIPAT EN L'ESTUDI

Direcció institucional	FRANCESC X. RODRÍGUEZ BURCH	
Coordinació institucional	JUDITH COBACHO HAYA	
Conducció de l'estudi i redacció	ANNABEL PLANAS	<i>psicòloga social</i>
Supervisió i redacció	FRANCINA PLANAS	<i>treballadora social i historiadora</i>
Contextualització i suport	JOANA RAMOS	<i>treballadora social</i>
Tècnics col·laboradors	DOLORS CAMATS NATI BALDRICH KATY ORTIZ NUANE TEJEDOR JOSEP M. TOMÀS	<i>antropòloga treballadora social educadora social educadora social treballador social</i>

ALTRES COL·LABORADORS DE L'ESTUDI

SALVADOR GONZÁLEZ	Discussió i anàlisi	<i>Serveis Socials de Sant Roc, Ajuntament de Badalona</i>
ANTONIO JUSTÍCIA	Discussió i anàlisi	<i>Minories ètniques, DPPA Àmbit de Serveis a les Persones. Ajuntament de Badalona</i>
ANA VICENTE	Discussió i anàlisi	<i>Ateneu Popular de Sant Roc</i>
ISABEL SÁNCHEZ	Discussió i anàlisi	<i>Servei d'Immigració de l'Ajuntament de Barcelona</i>
ESTHER MALLAS	Discussió i anàlisi	<i>Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona</i>
JORDI DÍAZ	Discussió i anàlisi	<i>Servei d'Immigració de l'Ajuntament de l'Hospitalet</i>
ANTONI ALBARADO	Acompanyament a entrevistes	<i>Borsa de Treball de l'Ajuntament de Deltebre</i>
JOSEP PALAU	Acompanyament a entrevistes	<i>Serveis Socials de Llefià, Ajuntament de Badalona</i>

Font: Nigel Dickinson.

2

CONTEXT DE LA POBLACIÓ

2.1. CONTEXT SOCIOPOLÍTIC DELS GITANOS ALS PAÏSOS DE L'EUROPA DE L'EST

2.1.1. INTRODUCCIÓ

Es calcula que a Europa viuen de 7 a 9 milions de gitanos, d'ells, dues tercers parts, uns 6 milions, viuen en els països de l'Europa de l'Est.

El territori que denominem Europa de l'Est està format pels països que un cop finalitzada la Segona Guerra Mundial van caure sota la influència de la potència oriental, que era la Unió Soviètica. Després de la guerra, l'extensió i la consolidació de règims comunistes en aquesta zona d'Europa els proporcionà una certa unitat sociopolítica.

Més tard, amb la caiguda del mur de Berlín, el novembre de 1989, va iniciar el procés de transició a la democràcia i a l'economia de mercat, que podem considerar, en termes generals, que culminarà amb la integració d'aquests països a la UE. (Està previst que Romania i Bulgària s'hi incorporin el 2007.)

El repte que suposa la integració de bona part d'aquests països a l'Europa comunitària i la incorporació de les seves respectives poblacions gitanes, és una qüestió clau per assegurar una prosperitat sostenible en el vell continent.

Els gitanos s'han convertit en la minoria més important d'Europa, i consegüentment les institucions europees i els organismes internacionals es mostren cada cop més actius en el desenvolupament de polítiques socials i provisió de recursos que millorin les seves condicions de vida.

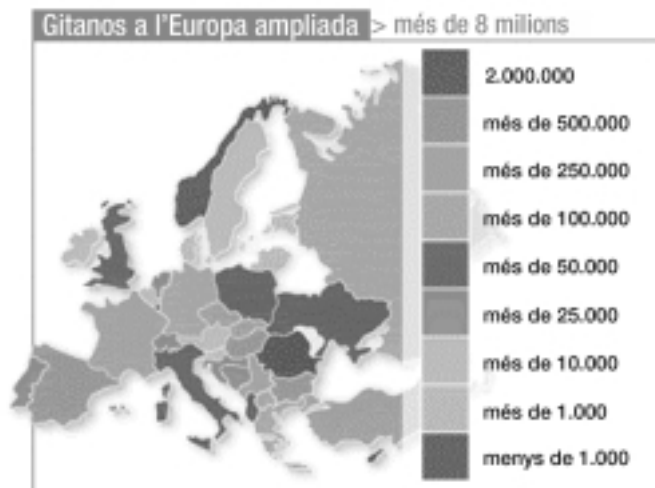
El tractament del poble gitano o «rom», com se'l coneix a Europa, s'ha convertit en un dels temes polítics, socials i de drets humans que ha d'afrontar la comunitat europea de forma més urgent.

UNA MINORIA EXTREMAMENT DIVERSA

La població gitana està distribuïda de forma desigual per tota la regió. Sempre han sorgit polèmiques a l'hora de determinar el nombre de gitanos que viuen als països de l'Europa de l'Est, ja que hi ha molts interessos oposats en aquest aspecte, cada país compta la seva població de forma desigual, responnent a interessos diversos. Tot i així, amb la limitació que suposa

no tenir dades oficials, es pot dir que entre 400.000 i un milió de gitanos viuen a Hongria, Bulgària, Eslovàquia, Turquia i la República Federal de Iugoslàvia. A la República Txeca i a Macedònia hi viuen uns 250.000 respectivament i, encara que en menor quantitat, també hi ha poblacions gitanes d'entre 50.000 i 10.000 gitanos a Polònia i Albània, uns 25.000 gitanos a Moldàvia i Croàcia, i poblacions d'entre 2.000 i 10.000 gitanos a Eslovènia, Estònia, Letònia i Lituània. El país que, de llarg, té la població gitana més alta d'Europa, estimada al voltant dels 2.000.000 (segons fonts governamentals, 800.000), és Romania.

El percentatge de població gitana ha arribat a ser molt significatiu en alguns llocs; entre el 9 i l'11% de la població total de països com Bulgària, Macedònia, Romania i Eslovàquia és d'origen rom. Probablement aquestes xifres augmentaran, atès l'envelliment de la població majoritària i l'alta taxa de natalitat entre els gitanos.

Font: Fundació Secretariado General Gitano.

Els gitanos no constitueixen una minoria homogènia, existeixen multitud de subgrups basats en distincions lingüístiques, històriques o ocupacionals. En les societats de l'Europa de l'Est, on conviuen amb nombrosos grups ètnics i nacionals, els gitanos han experimentat al llarg de la seva història moltes influències culturals i s'han adaptat a la realitat dels països en què viuen.

Per exemple, a Bulgària, la població gitana més nombrosa és el grup anomenat «Yerlii», són descendents dels primers gitanos que van abandonar el nomadisme i es van instal·lar als Balcans durant l'Imperi Otomà. Aquesta comunitat està subdividida en dos grups principals: els gitanos búlgars o cris-

tians «dassikane roma» i els gitanos turcs o musulmans «korokane roma». Són grups endogàmics, que no es relacionen entre ells.

Un segon grup és el format pels Kalderashi, tradicionalment nòmades. Obligats a assentar-se per decret l'any 1958, viuen dispersos en petites poblacions rurals. El tercer i darrer grup el formen els «rudara» o «vlach», els seus membres parlen un dialecte del romanès i tenen una forta consciència ètnica.

A Hongria el grup més gran de gitanos és diu «romungro», varen ser els primers a arribar en aquest territori. L'altre grup més considerable està format per persones procedents dels territoris romanesos arribats durant la segona meitat del segle XIX. Parlen romaní i a causa de la seva procedència se'ls denomina «valacos». Existeix un tercer grup més petit, els gitanos «beas» establerts sobretot a la zona sud-oest d'Hongria.

En la majoria dels casos, els noms dels grups en qüestió són exògens, és a dir, han estat donats per altres persones alienes al grup, i per tant poden descriure un ofici característic, una afiliació religiosa o alguna referència històrica o geogràfica.

Les nombroses identitats de cada grup i subgrup constitueixen una gran riquesa cultural, però no s'han d'exagerar en detriment d'un sentiment d'identitat comuna, al qual sens dubte contribueix la llengua romaní.

Malgrat que molts cops es diu que la llengua romaní és la llengua dels gitanos, hem de tenir en compte que existeixen més de cinquanta dialectes, i que no s'entenen entre ells si no és en els nivells més bàsics, en les paraules relacionades amb la família, per exemple.

L'ús de la llengua romaní és encara freqüent entre algunes comunitats gitanes d'Europa de l'Est. A Bulgària quasi la meitat dels gitanos parlen romaní, a Eslovàquia i a Hongria el percentatge és menor, tot i que és significatiu. En realitat només dos milions i mig dels sis milions que viuen a Europa de l'Est parlen romaní.

2.1.2. BREU HISTÒRIA SOCIOPOLÍTICA DELS GITANOS ALS PAÏSOS DE L'EUROPA DE L'EST

El poble gitano és originari del nord de l'Índia, de l'actual zona del Punjab. Probablement, va ser entre els segles VII i XIX que els gitanos varen iniciar l'èxode que els duria cap a Europa, on apareixen el segle XI després de travessar Pèrsia i l'Imperi Bizantí en una migració que va durar uns quants segles.

L'Europa feudal va voler assimilar-los en les seves rígides estructures, però a l'Europa de l'Est varen ser esclavitzats.

A la primeria del segle XV la invasió turca de les zones europees de l'Imperi Bizantí provocà una nova onada migratòria que els dugué a l'Europa cen-

tral i occidental. D'aquesta època provenen les principals poblacions gitanes «nacionals», és a dir, assentades i associades a països concrets, com el cas dels gitanos espanyols.

La fi de l'esclavitud l'any 1855 a Moldàvia i Transilvània iniciarà un nou període de migració de gitanos d'Europa oriental per tots els països occidentals. Les grans guerres a Europa, però sobretot la persecució i l'anihilació dels gitanos per part dels nazis reduiran la presència i la mobilitat d'aquesta població.

Amb la finalització de la Segona Guerra Mundial, els governs comunistes, d'acord amb la ideologia que defensaven, van intentar resoldre el «problema gitano» entenent-lo com un problema social en comptes de cultural. En el marc d'aquestes iniciatives van intentar incorporar els gitanos a les noves estructures geopolítiques establertes, prohibint el nomadisme i es va obligar moltes famílies a establir-se en habitatges que proporcionava l'Estat.

La duresa de les mesures variava segons els països i els períodes. Entre les campanyes més repressives figuraven Txecoslovàquia i Bulgària, que es van esforçar per esborrar totalment les divisions ètniques.

Per exemple, a Txecoslovàquia es va prohibir el nomadisme per decret (l'article núm. 74) i se'ls va prohibir practicar les seves tradicions. Entre 1948 i 1965 se'ls va excloure del cens oficial. L'any 1968 es va crear el Consell Nacional per als Assumptes Relatius a la Població Rom, amb l'objectiu d'integrar els gitanos al treball.

A Bulgària els van forçar a canviar els seus noms per noms «búlgars» i els que s'oposaven a la mesura eren sancionats.

El president Ceaucescu, a Romania, va organitzar, als anys 80, un programa sistemàtic de persecució de les minories ètniques, anomenat «plans de sistematització», que consistien en la destrucció de poblats húngars, alemanys i gitanos per a provocar el trasllat de milers d'habitants a les grans ciutats, on la política *romanitzadora* era més fàcil.

Finalment, la catalogació dels gitanos com «un problema social», va permetre legitimar la intervenció de l'Estat. Potser el cas més radical d'aquesta intervenció era la política d'esterilització social adoptada pel Govern eslovac entre els anys 80 i 90 per a contenir el que es va qualificar com a «altes tarifes de natalitat malsana» entre els gitanos.

En general, les polítiques dels països comunistes van forçar la integració a l'economia socialista dels gitanos, van contenir el nomadisme i facilitar l'accés a l'educació.

Les funcions tradicionals en les quals els itinerants tenien una habilitat particular –cistelleria, metal·lúrgia, comerç de cavalls i espectacle– eren absorbides, cada vegada més, per produccions i activitats econòmiques a gran escala, que requerien un capital i una formació inaccessibles per als gitanos, i

ni tan sols desitjada per molts d'ells. Per tant, el seu suport econòmic estava amenaçat i, al mateix temps, els seus veïns estaven cada vegada menys disposats a la convivència, ja que els feien falta cada vegada menys els seus serveis tradicionals.

Els règims comunistes van prohibir vells negocis com la compra-venda de cavalls o les orquestres, que els consideraven negocis privats. Deslliurats de les seves ocupacions tradicionals, els gitanos varen ser relegats a les files del treball inexpert, de manera que s'assemblen cada cop més a un proletariat urbà.

Aquestes polítiques van crear noves divisions entre els rom i l'Estat. En primer lloc la naturalesa forçada i sovint repressiva de les campanyes d'integració fomenta la desconfiança dels gitanos i també augmenta les tensions amb els serveis socials públics. En segon lloc, el paternalisme de l'Estat va afavorir una cultura de dependència dels serveis públics.

Paradoxalment, l'esfondrament del comunisme i l'arribada de la democràcia no ha significat cap avantatge per als gitanos als països de l'Est. La liberalització de l'economia implicava la fallida de moltes empreses i reduccions en els serveis socials, que van afectar sobretot els gitanos, que encara tenien nivells de formació més baixos que la mitjana i que van començar a patir una major discriminació. Es van multiplicar cada cop més els intents per allunyar-los d'allotjaments propers als d'altres col·lectius.

La transició també portà nous desafiaments i dificultats; han desaparegut els petits «matalassos» de seguretat que donava el comunisme sense que hagin aparegut els beneficis del capitalisme i la democràcia. El comunisme va igualar les societats a la baixa i va impedir la gran pobresa i marginació que s'ha generat en aquests últims temps.

Molts autors coincideixen a distingir el tipus de transició dels països del nord de l'antic Pacte de Varsòvia (Polònia, Txèquia, Hongria...), de la del sud (Romania, Sèrbia, Macedònia, Albània...). El nord, a l'arribada del comunisme el 1945, estava en posicions força avançades industrialment i econòmicament, rendes per càpita acceptables, i va sofrir una forta regressió en el seu ingrés a la COMECON. Actualment, amb la transició, estan recuperant nivells importants de desenvolupament. Pel sud, partint de situacions semi-rurals, el comunisme va suposar una igualació amb el nord que el va situar en un punt mitjà. Després de 1989 el procés cap a la democràcia i l'economia de lliure mercat ha estat força catastròfic, malgrat això es valora que s'hagin aconseguit millores en paisatge urbà, en la llibertat d'expressió, en l'esperança.³

La transició social fomenta la inseguretat, especialment en moments de dificultat econòmica, i molts busquen «caps de turc». Sota els règims comu-

3. FUERTES, J. *Los Balcanes, política internacional Europa del Este*.

nistes la violència estava acotada (almenys només partia de l'Estat). Des de la transició, la discriminació oberta i el racisme violent han augmentat. La violència contra els gitanos s'ha documentat en els anys 90 en tots els països d'Europa central i de l'Est.

A Romania i Polònia s'identifica els gitanos com un grup implicat greument en activitats del mercat negre i se'ls culpa amb freqüència per la carència dels béns de consum i els preus elevats.

2.1.3. SITUACIÓ ACTUAL I PARTICIPACIÓ POLÍTICA DE LES MINORIES

Diversos observadors europeus⁴ han assenyalat problemes de discriminació en la definició i l'aplicació de les lleis i en l'ocupació laboral.

A Romania, els subsidis familiars i avantatges per a la família no són proporcionals al nombre de fills, aquests són limitats quan les famílies excedeixen de tres fills, com en el cas de les famílies gitanes pobres amb quatre fills o més. Són els més pobres d'un país pobre,⁵ i on, com alguns asseguren, els prejudicis de la resta de la població fa que aquesta minoria continui vivint en nivells de pobresa similars als que existien en l'edat mitjana. Més del 60% dels gitanos romanesos viuen per sota del llindar de la pobresa.

A Bulgària, després de tres anys de desocupació, la llei exclou els aturats de la xarxa de seguretat per un any. A Macedònia en redueix els avantatges socials. Considerant la discriminació en el mercat de treball i l'absència de programes eficaços per augmentar les possibilitats de treball dels gitanos, les mesures resulten clarament punitives.

En algunes regions de Macedònia la seguretat mèdica es nega a les persones que no van acabar l'educació primària, i l'Estat només cobreix tres infants per família.

A Hongria, malgrat comptar amb un reconeixement cultural, vinculat especialment a l'expressió musical, són també un col·lectiu discriminat, discriminació que no només es vincula als aspectes ètnics, sinó també a la marginalitat socioeconòmica, amb nombrosos indicis en diferents zones de la geografia hongaresa: les expectatives de vida dels gitanos són de 10 anys menys que les dels no-gitanos. Constitueixen el 5% de la població hongaresa, però el 70% està desocupat, i en alguns pobles, la desocupació arriba al 90%. Malgrat això, la llei hongaresa del juliol de 1993 defineix com a minoria

4. Consultors d'Abra A Instituto de la Sociedad. Comissió en Seguretat i Cooperació a Europa.

5. LÓPEZ BELLOSO, R. *Ser gitano en Europa del Este. Vivir peor que todos y morir antes de tiempo.*

tot grup ètnic o nacional que viu a Hongria des de fa més de 100 anys; aquesta llei reconeix l'exercici de drets col·lectius que s'expressen en l'establiment de governs locals de les minories, actualment constituïts en 817 municipis.

A Txèquia, després de 1989, molts gitanos van perdre el seu treball a causa de la crisi econòmica i la privatització i competitivitat econòmiques. La desocupació va arribar als gitanos de manera massiva. Entre 1990 i 1992 els sistemes de seguretat i salut van protegir les famílies, però a partir de la llei de 1993, nova llei per a la ciutadania, molts gitanos van ser tractats d'estrangers. Malgrat fer dècades que vivien a terres txeques no varen poder demostrar la seva nacionalitat perquè els requisits que sol·licitaven no estaven al seu abast. Se'ls va negar la ciutadania i en conseqüència el dret al vot i als beneficis socials, i molts van ser expulsats. La supervivència va passar a ser el repte central per a les famílies gitanes i molts es van trobar forçats a instal·lar-se als marges de les ciutats per desnonaments a causa d'impagaments dels habitatges. En aquest context, l'Estat ha separat molts infants de les seves famílies acusant-les d'incapaces d'assegurar la subsistència i l'educació necessàries per al seu desenvolupament. L'educació és un dels aspectes crítics de la relació entre gitanos i no-gitanos a Txèquia: mentre que els gitanos són només un 3% de la població, els seus fills constitueixen el 70% de l'alumnat de les escoles especials per a discapacitats mentals.

Ara per ara, la premsa i la classe política segueixen considerant un problema les concentracions importants de gitanos o simplement s'estimen més ignorar-ne la problemàtica, per la qual cosa són escasses les iniciatives per integrar-los en el procés polític.

Els polítics locals tenen pocs al·licients per prendre mesures contra la marginació, sobretot als països on predomina un discurs populista. Els governs nacionals intenten prestar als gitanos els menors serveis i ajudes possibles, perquè d'aquesta manera aconseguen que emigrin, a més d'estalviar-se diners i refermar la seva popularitat entre els votants de dreta.

La resposta de les autoritats nacionals davant casos de discriminació i violència racista no ha estat contundent, en un intent de preservar una imatge positiva del país que no dificultés la seva incorporació a la Unió Europea.

Tampoc els mateixos gitanos han aconseguit tenir una representació parlamentària significativa a l'est d'Europa, on es troben les concentracions més grans de gitanos.

El pes polític dels gitanos no es correspon amb la seva importància demogràfica.

Molt excepcionalment han estat escollits alcaldes o consellers els candidats gitanos que es van presentar en zones on tenen una presència més significativa.

A Romania, la minoria gitana s'agrupa en la Federació de Comunitats Gitanes de Romania, representada políticament per un diputat (Gheorghe Raducanu, 1992), del Partit dels Gitanos. Els altres grups tenen poca entitat, i han obtingut escassos resultats electorals.

Aquesta falta d'influència ha portat els polítics de països com la República Txeca i Romania a fer declaracions obertament antigitanes, fins i tot a defensar la seva segregació o expulsió. La policia gaudeix d'impunitat per maltractar-los i per abandonar la investigació de casos de violència contra ells. Els partits populistes i fins i tot racistes que han anat sorgint s'han aprofitat, en molts casos, dels sentiments antigitanos amb finalitats electorals.

Molts mitjans de comunicació romanesos s'han fet ressò de sentiments i proclames antigitanes (*Romania Mare, Evenimentul Zilei, Romania libera, Adevarul...*) o directament les han incitat (*Europa*). El buit ideològic deixat després de desenes d'anys de comunisme, ha estat substituït per un nacionalisme tosc, primitiu, basat en l'exclusió del «diferent» sigui gitano, hongarès, alemany o hebreu.⁶

Durant la dècada dels 90, els gitanos a Romania han reivindicat la seva condició de minoria ètnica. Quan Romania es va convertir en Membre Associat de la Comunitat Europea, el 1993, el Govern va crear un Consell per a les Minories Nacionals,⁷ el qual va posar en marxa un seguit de projectes. Això no obstant, la discriminació social ha seguit molt estesa.

La intensificació de la liberalització econòmica i l'austeritat fiscal imposades per la UE als candidats van agreujar encara més la situació. Al mateix temps, els països membres intentaven evitar que els problemes es desviessin cap als seus territoris, i per això han inclòs en els acords per a l'entrada dels deu nous membres a la UE unes clàusules que permeten als antics membres imposar restriccions de residència durant els primers set anys.

L'expansió de la UE no inclou de moment Romania, ni Bulgària ni les repúbliques que formaven part de Iugoslàvia, però el fet que l'entrada dels dos primers estigui prevista per al 2007 i dels altres per a una data una mica més llunyana significa que la qüestió dels gitanos concerneix, i molt, la Unió Europea.

Sens dubte, el càlcul del programa de desenvolupament de l'ONU, segons el qual un de cada sis gitanos passa gana, és esfereïdor, però el simple fet de denunciar les condicions en què viuen és positiu, de la mateixa manera que és esperançadora l'elaboració per part del Banc Mundial d'un pla titulat «Una dècada d'inclusió gitana» que pretén assolir millores al llarg del període 2005-2015.

6. I tchatchipen núm. 23 jul.-set. 1998.

7. CIDOB, Fòrum de les cultures 2004.

2.2. PROCÉS DE LA IMMIGRACIÓ

2.2.1. CAUSES DE LA IMMIGRACIÓ DELS PAÏSOS DE L'EST

En general se solen distingir dos tipus de factors que impulsen els fluxos migratoris: els de «l'oferta» o impuls i interès a emigrar, i els de la «demanda», que afecta la sol·licitud d'immigrants en el país de destinació.

Des de la perspectiva de les causes situades en l'oferta destaquem:

– Les diferències en les perspectives d'ingrés econòmic entre el país d'origen i el país de destinació, els quals es poden estimar en les diferències de rendes entre els dos països i la mitjana de salaris. Les diferències de renda entre els països de l'Est i els de la UE, són molt fortes:⁸

País	Població (milions)	Renta per càpita en \$, 1999
República Txeca	10	5,060
Hongria	10	4,650
Polònia	39	3,960
Eslovènia	2	9,890
Estònia	1	3,480
Bulgària	8	1,380
Romania	22	1,520
Eslovàquia	5	3,590
Lituània	4	2,620
Alemanya	82	25,350
França	59	23,480
Regne Unit	59	22,640
Espanya	39	14,000
Portugal	10	10,600

Elaboració de l'autor sobre el World Development Report 2000/2001.

D'altra banda, la dels 10 països del l'Est central candidats a la UE és tan sols el 14% dels de la UE. Si s'ajustés la paritat segons el poder adquisitiu no arribaria al 40%.

La taxa d'atur ha augmentat de forma molt significativa en la majoria dels països esmentats, com a resultat de la reestructuració econòmica:

8. RIO COBIÁN, E. del. *Retos para la UE de la ampliación al Este. La incidencia de los flujos migratorios*, 2001.

- El dinamisme del capitalisme internacional, la globalització de l'economia, dels mitjans de comunicació, el transport i les telecomunicacions facilita als potencials emigrants el coneixement de les oportunitats econòmiques dels països avançats i els mitjans d'arribar-hi. Val a dir que en general aquells que emigren acostumen a ser els sectors més dinàmics, amb més formació-informació i amb més xarxes de suport.
- Hi incideixen també els aspectes culturals i lingüístics. La dificultat d'adaptació que es deriva del desplaçament a altres països amb una cultura i un idioma diferents afecta la decisió de partida i l'elecció del país d'arribada.
- En destaquen també els factors vinculats a l'existència de xarxes d'immigrants en els països d'acollida, especialment familiars. Constitueixen un potent factor d'elecció de país de destinació, ja que proporciona informació, suport emocional, econòmic i habitacional.

Des de la perspectiva de la demanda, s'ha assenyalat la importància de la necessitat de treballadors en els països d'acollida. En aquest punt s'observa una evolució clara: des de mitjan anys 50 fins als 70, França, Alemanya, Austràlia o els EUA incentivaven la immigració com a resultat de l'escassetat de treballadors; després dels anys 70 i la crisi del petroli, aquesta demanda ha caigut i s'ha situat a nivells molt selectius (treballadors qualificats en tecnologia, mà d'obra rural temporera, etc.). En la majoria dels països de la UE s'observa, des del 2001, un cert alentiment de l'economia, el que suposa una menor creació d'ocupació i per tant una menor capacitat d'acollida en els mercats de treball dels països de l'oest.

Malgrat això, i segons estudis de l'OCDE el 2001, entre d'altres, assenyalen que els 15 països de la UE necessiten 1,4 milions d'immigrants l'any per a mantenir les xifres actuals de població activa i així garantir els sistemes estatals de pensions i beneficis socials.

2.2.2. CAUSES DE LA IMMIGRACIÓ DELS GITANOS

Segons A. Reyniers, les migracions gitanes de l'est a l'oest van començar després de la segona guerra mundial y continuen avui en dia. No obstant això, els fluxos migratoris a l'Europa occidental comencen a ser importants a la primèria dels anys 60 del segle xx.

La primera fase migratòria es produeix entre 1945 i 1960, i gairebé no afecta els països occidentals. Durant aquest període, els gitanos són assimilats pacíficament en els països on resideixen per a guanyar-se la vida.

La segona fase migratòria va de 1960 a 1980 i afecta més particularment els gitanos originaris de l'exlugooslàvia, de Grècia y de Turquia que migren

cap a França, la República Federal d'Alemanya, Itàlia, Àustria y altres països de l'Europa occidental, per raons de tipus econòmic (i a vegades polítiques). D'aquests gitanos, una petita minoria retorna al seu país d'origen, y la majoria s'instal·len definitivament en el país que els rep.

La tercera fase migratòria comença el 1980 i segueix fins al dia d'avui. Després de la caiguda dels règims comunistes a partir de 1990, en particular, els sol·licitants d'asil polític procedeixen essencialment de l'exlugoslàvia, Polònia, Bulgària, Rússia i Romania i es dirigeixen cap els països d'Europa occidental (especialment França, Alemanya, Itàlia, Àustria, etc.).

En els anys de 1990, nombrosos gitanos de Bulgària, Romania i Iugoslàvia emigren cap als països veïns: Grècia, Xipre i Turquia, per a treballar clandestinament.

Posteriorment aquest degoteig ha anat augmentant en intensitat i ha anat arribant als països més distants: França, Itàlia, Espanya.

Respecte del nombre de gitanos que emigren des de l'est cap a l'oest, A. Reyniers indica que malgrat que no és gens fàcil avaluar-ho, s'estima des de la primeria de 1960 un nombre entre 200.000 y 280.000, amb tendència a ampliar-se.

El rerefons de la immigració gitana procedent de l'Europa de l'Est ha estat explicada a bastament; només queden, a tall de conclusió, alguns indicadors que situen la magnitud de les causes més potents del fenomen migratori gitano:

Segons un informe de la PNUD del 2003 sobre el desenvolupament humà dels gitanos,⁹ destaca que, segons els paràmetres d'alfabetització, mortalitat infantil i nutrició bàsica, la majoria dels quatre a cinc milions de gitanos de la regió (Bulgària, Eslovàquia, Hongria, República Txeca i Romania), viuen més pròxims a l'Àfrica subsahariana que a Europa.

Pràcticament la meitat dels gitanos enquestats estan a l'atur i una de cada sis persones pateix continuament fam extrema. Solament sis de cada deu tenen aigua corrent i menys de la meitat tenen vàter a casa seva. Només un terç ha completat l'escola primària, només el 6% ha completat la secundària i un 1% ha assistit a la universitat.

Per a més dels dos terços de famílies gitanes, en alguns països, l'ajuda governamental és l'ingrés principal, la qual cosa, segons l'informe, crea dependència i aïllament.

La situació de pobresa, exclusió i a voltes persecució dels gitanos a l'est d'Europa és un fort incentiu per a buscar millors oportunitats a l'oest.

9. IVANOV, A. «Como evitar la trampa de la dependencia», PNUD, 16 de gener de 2003.

2.2.3. L'ARRIBADA A L'ESTAT ESPANYOL I A CATALUNYA

Els primers rom que van arribar a l'Estat espanyol ho van fer a la fi de la dècada dels 90 a la Comunitat de Madrid. Provenien de Romania, i molts van demanar a la Comunitat de Madrid permisos de residència que van ser denegats en no considerar-se justificades les demandes fetes per persecució que s'al·legaven en les sol·licituds d'asil.

Aquests rom nouvinguts, es van anar instal·lant en un descampat del barri de Malmea, a Fuencarral. A mitjan de 1999, aquest descampat comptava amb unes 500 persones, entre elles, 200 nens. Aquestes persones es dedicaven a la mendicitat i a la venda de premsa social com *La Farola* i *La Calle*.

El campament no comptava amb cap tipus d'infraestructura higienicosanitària i va arribar a ser un focus d'infeccions per a tot el col·lectiu establert allí.

En aquell moment, només un grup de voluntaris s'havien apropiat al campament per tal d'intervenir en la millora de les condicions de vida, fins que es van començar a fer algunes intervencions en relació amb l'escolarització dels infants, la salut i la higiene.

La mort d'un nadó a causa de l'incendi d'una tenda de campanya, va precipitar una intervenció per part de la Comunitat de Madrid, que va iniciar un procés de real·lotjament en campaments i un projecte d'inserció social i laboral. Aquest projecte, iniciat l'any 1999 i que actualment s'anomena APOI, és dut a terme pel Govern autonòmic des de les ONG Cruz Roja i ACCEM.

Aquest està àmpliament explicat al punt 2.4, en l'apartat de les actuacions i intervencions socials realitzades a l'Estat espanyol. Només fer esment al fet que el real·lotjament en campaments i la condició de pactar i arribar a certs acords en relació amb els hàbits, l'escolarització dels fills, les activitats econòmiques, etc. va provocar que moltes persones no volguessin acceptar les condicions i marxessin cap a altres zones com Alacant, València i Barcelona.

A Madrid, en una entrevista amb la supervisora del programa APOI des de la Direcció General d'Immigració de la Comunitat de Madrid, i els coordinadors del projecte per part d'ACCEM i Cruz Roja, ens van informar que des de l'any 2004, han anat arribant altres gitanos provinents de Romania, però que presenten un perfil social diferenciat dels que havien arribat en anys anteriors, i sol·liciten i fan demandes d'escolarització dels fills, d'inserció laboral, sense practicar la mendicitat ni maneres de subsistència marginals.

En aquesta mateixa línia, també des de l'any 2004 (potser alguns des del 2003) han començat a arribar rom procedents de Bulgària amb un perfil similar als rom romanesos descrits fa uns instants.

Alguns d'aquests s'han instal·lat als campaments, però la majoria s'han

ubicat directament en pisos, malgrat que en condicions d'amuntegament. Molts d'ells estan concentrats en alguns barris de la ciutat de Getafe.

Al nord de l'Estat espanyol, a Galícia, a la ciutat de Vigo, i a Euskadi, a la ciutat de Bilbao, també hi ha presència de persones gitanes romaneses a partir de l'any 2002.

A partir de l'any 2003, la presència del col·lectiu es fa palesa al sud de la península, a Andalusia, a les ciutats de Còrdova, Sevilla i Granada, provocant la necessitat d'intervencions per part de les institucions competents en relació amb temes d'habitatge, salut, educació i treball.

A Catalunya, des de l'any 2001, els carrers de Barcelona noten de manera clara l'arribada del col·lectiu de gitanos romanesos; se'ls pot trobar netejant vidres de cotxes a les principals cruïlles de la ciutat, practicant la mendicitat o venent *La Farola* davant de mercats, supermercats, esglésies i llocs concorreguts de la ciutat.

També s'han fet molt presents en determinats barris de ciutats de l'àrea metropolitana de Barcelona, com a Badalona, on tenen una presència molt nombrosa al barri de Sant Roc.

Aquesta presència s'ha fet evident tant en els blocs d'habitatges on resideixen, generant problemes de convivència provocats pels amuntegaments de persones en pisos, com en les concentracions en espais públics (places i parcs), bé perquè són propers als llocs de residència, bé perquè s'utilitzen com a punts de reunió per passar el seu temps d'oci entre diferents famílies extenses, o compatriotes de la mateixa zona de Romania, bé perquè s'uneixen per practicar el culte religiós, etc.

Des dels primers que van arribar a Barcelona l'any 1999 fins a l'actualitat, el nombre de rom nousvinguts ha anat creixent, segons informacions dels diferents serveis que els han atès en diferents moments, mostrant un fort increment entre els anys 2002 i 2003.

També és destacable que, de la mateixa manera que s'ha anat donant a tot l'Estat espanyol, a Catalunya, també s'ha pogut notar una forta itinerància per part del col·lectiu.

En alguns casos, Catalunya és només una destinació més en la itinerància d'aquestes famílies per l'Estat espanyol (i per Europa), en altres, els que han arribat més recentment, ho han fet directament a Catalunya, sense passar per altres ciutats de l'Estat.

Així mateix, dins de Catalunya, malgrat que no hem pogut recollir tota la informació de tots els ajuntaments i consells comarcals, també hem pogut constatar una certa itinerància dins de la mateixa àrea metropolitana, en altres, entre diferents comarques, i, fins i tot, entre diferents províncies.

A l'àrea metropolitana de Barcelona, fins a l'any 2003, la majoria de famílies estava concentrada entre l'Hospitalet de Llobregat, bàsicament al barri de Collblanc, i diversos barris de la ciutat de Barcelona dels districtes de Nou Barris, Horta-Guinardó, Sant Martí, Sant Andreu i Sants-Montjuic.

El barri de Collblanc de l'Hospitalet de Llobregat on es concentraven la majoria de famílies, estava afectat urbanísticament i en van ser desallotjats; uns quants es van reubicar en altres barris de la ciutat, com Pubilla Casas i la Torrassa, i la resta, en altres zones de l'àrea metropolitana de Barcelona.

En l'actualitat, moltes d'aquestes famílies estan residint a Badalona, principalment al barri de Sant Roc, però també algunes a Llefia. També n'hi ha d'ubicades a Santa Coloma, al barri de Fondo, que és la zona que limita amb Badalona, i es mantenen en els districtes d'Horta-Guinardó, Sant Martí i Sants-Montjuic de Barcelona. En aquests canvis de residència, algunes famílies han anat a parar a municipis de la segona corona de l'àrea metropolitana com Sabadell, Rubí i Mollet.

A Tarragona, en una entrevista amb serveis socials de la UBASP Part Baixa, que és la zona on hi ha més famílies que integren el col·lectiu, ens comenten que aquestes famílies han arribat procedents de l'àrea metropolitana de Barcelona. Les primeres van arribar fa uns 3 o 4 anys, i la resta ho han fet posteriorment. Majoritàriament són de la zona de Barcelona i de Badalona.

A les comarques del sud de Catalunya, sobretot les comarques del Baix Ebre i el Montsià, en coordinació telefònica amb els ajuntaments de Tortosa i Amposta, ens comenten que la majoria de les famílies procedeixen de la zona de Terol i Madrid. Aquestes famílies, en general, han practicat la itinerància dins de les mateixes comarques, han residit en diferents pobles petits, en molts casos fent feines de peonatge agrícoles de temporada.

Les comarques del nord de Catalunya, sobretot a l'Alt Empordà i el Ripollès, han estat escenari de l'arribada d'autocars i furgonetes de persones procedents de Romania i de Bulgària, entre elles, molts gitanos romanesos i búlgars.

2.3. ASPECTES LEGALS

La Llei d'estrangeria és el marc legal de referència que condiona, des d'un punt de vista administratiu, la situació de regularitat o irregularitat de les persones gitanes procedents de països europeus no comunitaris.

Actualment, la situació no és la mateixa per a tots els països de l'Est d'Europa. Hi ha 8 països que des de l'1 de maig de l'any 2004 formen part de la Unió Europea. Aquests països són: la República Txeca, Polònia, Hongria, Eslovènia, Eslovàquia, Letònia, Estònia i Lituània.

Romania i Bulgària han signat el tractat d'adhesió a la Unió Europea, i es preveu que hi entrin l'any 2007, juntament amb Croàcia.

Entre els anys 2010 i 2012 es preveu que es podrien adherir Turquia, Albània, Macedònia, Bòsnia–Herzegovina i Sèrvia–Montenegro.

Mentrestant, països com Moldàvia, Bielorússia, Ucraïna i Rússia encara no tenen data d'entrada.

En aquest apartat es tindrà en compte el marc legal que afecta les persones provinents d'aquells països que encara no formen part de la Unió Europea, ja que, per una banda, són els que tenen una situació administrativa més complexa des del punt de vista legal, i per altra banda, perquè en el present estudi es fa referència a la immigració gitana de països de l'est d'Europa, que en el cas de Catalunya la gran majoria són provinents de Romania i en menor mesura de Bulgària, països que, tal com s'ha comentat anteriorment, no formaran part de la UE fins a l'any 2007.

Així doncs, en relació amb aquests països, cal destacar: la Llei d'estrangeria com a marc legal general, de la qual es desprenen el seu acord de readmissió amb Romania, el Tractat de Schengen del gener de 2002 i el procés de regularització engegat pel Govern espanyol entre els mesos de gener i maig de 2005.

2.3.1. DOCUMENTACIÓ LEGAL SEGONS LA LLEI D'ESTRANGERIA

El 30 de desembre de 2004, el Govern va aprovar el nou Reglament d'estrangeria d'acord amb la Llei d'estrangeria 4/2000.

En relació amb el control de frontera, l'article 25 de la Llei¹⁰ és l'article 5 de l'acord de Schengen (del qual es parla més àmpliament en el punt següent).

Entre els requisits per entrar a Espanya, hi ha el passaport o document de viatge, i «*els documents que determinin reglamentàriament que justifiquin l'objecte i les condicions d'entrada, i acreditar mitjans de vida suficients per al període de temps durant el qual pretenguin estar a Espanya o estar en condicions d'obtenir legalment aquests mitjans*»; per exemple, els bitllets de tornada, invitacions, viatges organitzats, l'acreditació de mitjans econòmics, etc.

10. Llei d'estrangeria, www.extranjeria.info.

Romania i Espanya tenen un acord de readmissió, que consisteix bàsicament en un compromís d'autoritats frontereres de readmetre en el seu territori (en aquest cas, parlant de la immigració de Romania cap a Espanya) les persones a qui s'ha denegat l'entrada.

En aquest acord, s'inclou una major coordinació en la lluita contra la immigració irregular, la falsificació de documents i, en particular, el tràfic il·lícit d'éssers humans.

En els darrers mesos, concretament en el període de regularització (que expliquem més avall), diversos mitjans de comunicació han informat de la presència de policia romanesa a la frontera de la Jonquera per tal de col·laborar amb la policia espanyola en la identificació de passaports falsos.

Prèviament, diverses vegades la policia fronterera espanyola havia posat sobre la taula les dificultats de fer un control de fronteres per tal d'evitar la immigració irregular.

Diversos mitjans de comunicació han informat de l'entrada de persones de nacionalitat romanesa i búlgara per les fronteres catalanes, generalment amb autocar, però també amb furgonetes i turismes. Totes les persones entrevistades en l'estudi afirmen haver utilitzat aquests mitjans per creuar la frontera.

En relació amb els permisos de residència, els estrangers, en el nostre país, es poden trobar en situacions d'estada o de residència. L'estada fa referència a la permanència a Espanya durant menys de 90 dies, mentre que la residència és una autorització per residir que pot ser temporal (entre 90 dies i 5 anys, si bé el primer permís no podrà excedir l'any de durada) o permanent (autorització per residir indefinidament a Espanya i treballar en les mateixes condicions que els espanyols).

També hi ha la possibilitat d'acollir-se a altres tipus de residència especials com ara: el règim especial d'estudiants, apàtrides, indocumentats, refugiats i menors.

En la major part dels casos, les persones que no hagin aconseguit regularitzar-se en aquests mesos, mentre tramiten qualsevol permís de residència estan en situació irregular.

En relació amb les autoritzacions per treballar, la regla general per poder accedir al mercat de treball és tenir el que la llei anomena «autorització administrativa prèvia per treballar». Aquesta autorització és necessària per a tots els treballadors, excepte per als que tenen la residència permanent.

La particularitat més important de les autoritzacions de treball per compte d'altri és que, per la seva concessió inicial, cal que el lloc de treball estigui en-

tre els de «difícil cobertura» en cada província, o que es doni una gestió negativa de l'oferta d'ocupació.

Els canvis aportats en aquest nou Reglament, intenten reforçar la implicació del món local en la gestió del fet migratori i de les seves conseqüències. Les modificacions centren el padró municipal d'habitants en la gestió de la immigració. La regulació de permisos de residència temporal per arrelament, permet que els ajuntaments tinguin un paper clau a l'hora de normalitzar la situació administrativa de moltes persones.

2.3.2. TRACTAT DE SCHENGEN

S'entén per espai Schengen¹¹ *el conjunt dels territoris dels estats en els quals s'apliquen plenament les disposicions relatives a la supressió de controls de les fronteres interiors i la circulació de persones, previstes en el títol II del Conveni per a l'aplicació de l'acord de Schengen, del 19 de juny de 1990.*

En aquest Acord, es van establir algunes normes comunes quant al visat, el dret d'asil i el control de fronteres externes amb la finalitat de permetre la lliure circulació de persones en els països signataris sense pertorbar l'ordre públic.

Des del mes de gener de 2002, es permet a ciutadans romanesos amb passaport visitar els països de la Unió Europea, entre ells, Espanya, sense la necessitat de tenir un visat especial. S'hi poden estar per un període màxim de 3 mesos, i amb la condició de no fer més de 6 mesos que es troben fora de Romania.

Els requisits que han de complir estan relacionats amb els documents i els mitjans econòmics per tal de dur a terme el viatge.

Tanmateix, no disposen de tots els beneficis relatius a la lliure circulació de persones que estan recollits en el tractat de Schengen. Cal tenir en compte que en l'àmbit de la lliure circulació de persones s'inclou la lliure circulació de treballadors.

La lliure circulació de treballadors és un tema que ha preocupat els països membres, en tant que temen l'arribada massiva d'emigrants dels nous estats membres que amenaci el mercat de treball i en faci més vulnerables les seves condicions. Així doncs, la UE, per tal de donar resposta a aquestes pors, ha posat en marxa mesures especials. La més important, és el període de transició de 7 anys que ha de transcórrer després de l'adhesió a la UE per tal que els treballadors dels nous estats membres disposin de la lliure circulació de treballadors.

11. <http://europa.eu.int/sacdplus/leg/es>. Acervo de Schengen y su integración a la unión.

Romania i Bulgària ja han tancat les seves negociacions en relació amb aquest tema, i mantindran el període de transició de 7 anys igual que la resta de països de l'est incorporats recentment a la UE.

2.3.3. PROCÉS DE REGULARITZACIÓ

Una constant en la normativa, és que cada vegada que es modifiquen les regles del joc s'ha fet necessari regularitzar importants bosses d'estrangers que es trobaven en situació d'irregularitat d'acord amb la normativa anterior.

En aquest cas, d'acord amb les modificacions que es van fer a la Llei d'estrangeria el mes de desembre de 2004, el Govern espanyol impulsa un procés de regularització entre el 7 de febrer i el 7 de maig de 2005.

L'objectiu del procés de regularització ha estat: concedir una autorització de residència i treball per compte aliè als treballadors estrangers que es troben a Espanya i compleixen una sèrie de requisits.

Aquest procés requerirà que els empresaris garanteixin, amb caràcter general, 6 mesos de relació laboral, excepte casos excepcionals.

Les sol·licituds de regularització només podran efectuar-les: els empresaris que vulguin contractar un treballador estranger, o bé el mateix treballador estranger, però només en el cas dels treballadors discontinus en el servei domèstic.

Els requisits que ha de complir el treballador són:

- Estar empadronat en un municipi de l'Estat espanyol abans del 8 d'agost de 2004, i haver tingut una permanència continuada a Espanya durant aquest període.
- Que tingui la titulació requerida per al lloc de treball, degudament homologada, o que s'acrediti la capacitat exigida per a l'exercici de la professió.
- Que no tingui antecedents penals, ni a Espanya ni en altres països on hagi residit els 5 anys anteriors.
- Que no tingui prohibida la seva estada a Espanya segons el que s'estableix a l'article 26 de la Llei orgànica d'estrangeria, excepte si la prohibició d'entrada es deriva d'una expulsió dictada en el nostre país per estada de manera irregular o treball irregular.

La resolució es comunicarà a l'empresari amb una còpia per al treballador estranger.

Si la resolució és favorable, en el termini màxim d'un mes des de la notifi-

cació de la resolució, cal que es produeixi l'alta del treballador a la Seguretat Social.

L'autorització de residència i treball serà vigent durant un any, amb possibilitats de renovació.

Aquest període que acaba de finalitzar (7 de maig), ha contextualitzat l'estudi des de diferents punts de vista: d'una banda, ha estat el context legal per a la situació de regularitat o irregularitat administrativa dels immigrants, en aquest cas de Romania i de Bulgària. D'altra banda, tal com es comentarà més endavant de manera més àmplia, els mitjans de comunicació s'han fet ressò d'aquest procés destacant i posant èmfasi en «l'efecte crida» que segons molts d'aquests mitjans s'ha produït des que s'ha obert el període de regularització.

I finalment, un altre dels efectes que hem pogut detectar d'aquest procés ha estat la reacció dels afectats. Aquest tema es tocarà més àmpliament en l'apartat de característiques del col·lectiu, però cal dir que és un tema que ha preocupat especialment el conjunt de les persones entrevistades, sobretot en el cas dels homes.

2.4. ACTUACIONS I INTERVENCIIONS DESENVOLUPADES A EUROPA I L'ESTAT ESPANYOL

Posar de manifest les actuacions i les intervencions que s'han desenvolupat amb el col·lectiu de persones gitanes procedents de l'est d'Europa, permet situar la realitat d'aquestes persones com a objecte, o com a destinatàries de diferents intervencions, tant en l'àmbit institucional com en l'àmbit d'iniciatives privades.

El marc de referència d'aquestes actuacions és ampli, en la mesura que la competència d'acció sobre la realitat d'aquesta minoria ètnica també ho és. Aquesta és present a Europa des de fa segles, però l'adhesió política dels anomenats països de l'Est, ha situat la minoria rom com la més nombrosa a la Unió Europea.

Així doncs, quan es fa referència a actuacions i intervencions desenvolupades o previstes, ens hem de situar en el marc europeu, on es generen polítiques i estratègies d'acció àmplies i generals, i des d'on es pot copsar, de manera conjunta, la situació dels rom en els diferents països que formen la Unió Europea (o està previst properament adherir-s'hi).

En un altre nivell de concreció, legislativa i territorialment més propera, cal tenir en compte les intervencions i actuacions que s'han produït en diferents punts de l'Estat espanyol. Aquestes s'han produït com a resposta a l'arriba-

da de població immigrant procedent de diferents països de l'Est d'Europa i de l'impacte que aquest col·lectiu de persones ha generat en diferents municipis de l'Estat espanyol.

2.4.1. A EUROPA

El procés d'expansió de la Unió Europea cap a l'est ha tingut un gran impacte sobre la situació dels gitanos. Els països de la UE havien reconegut, en els anys 80, la necessitat de millorar les seves condicions socials i la participació política, una reivindicació que es feia cada vegada més urgent a mesura que s'apropava la integració dels països. Es va pressionar els països candidats perquè paressin atenció als drets socials i civils dels gitanos com a part del procés d'harmonització dels seus sistemes polítics, econòmics i socials amb els de l'Europa occidental.

Per a la UE, el futur dels gitanos en els països candidats és crucial. El gener de 2001, la UE va crear un fons per al desenvolupament de projectes a Romania, a fi de donar suport a programes conjunts entre les institucions públiques locals i les ONG amb experiència en el treball amb minories rom.

S'han creat a Europa institucions oficials encarregades de lluitar per la millora de les condicions i els interessos polítics dels gitanos. Entre aquestes, destaca l'ECRE (Comitè Europeu sobre Emancipació Romani). Aquest Comitè manté una representació no exclusiva i neutra, de ciutadans europeus interessats a millorar les condicions dels gitanos dintre de la Unió Europea, així com en països que preparen la inclusió en aquesta.

Finalment, abans de fer esment de les diferents iniciatives europees, volem destacar l'opinió que la Fundación Secretariado General Gitano¹² (FSGG) exposa en un article de la revista *Gitanos, Pensamiento y Cultura* (núm. 14, abril de 2002) sobre el paper de la UE: «*el repte, és evitar la temptació de construir estructures polítiques i administratives separades per als gitanos que provoquin una major desintegració i fragmentació ètnica de les societats de l'est d'Europa, revertint la tendència actual cap a la segregació i les polítiques ètniques excloents*».

A) PROGRAMES D'AGERMANAMENT (TWINNINGS)

A fi de finançar la creació d'institucions i reforçar així la capacitat dels candidats (països de l'ampliació) en l'aplicació i l'adequació de les normes del grup comunitari, la UE proporciona, a través dels programes d'agermanament institucional, un assessorament tècnic a curt i mitjà termini.

12. Fundación Secretariado General Gitano. *Gitanos: Pensamiento y cultura*, n.º14, 2002.

La Comissió Europea va posar en marxa l'any 1997 els programes d'agermanament institucional (*twinning*); és a dir, ajudar en el conjunt de normes i disposicions aprovades comunitàriament, dotant-les d'una estructura institucional necessària amb la finalitat de portar-les a la pràctica i complir-les.

Aquests programes es posen en marxa:

- Enviament d'experts dels estats membres a les administracions públiques i els sistemes judicials dels països candidats.
- Amb el finançament del fons europeu PHARE.
- N'hi ha «de llarga durada (2 anys), que tenen una dotació de 800.000 €.
- N'hi ha de curta durada (6 mesos), que tenen una dotació de 150.000 €.
- La CE finança PHARES i en fa la supervisió, però no negocia ni executa.
- Es preveuen tres figures:
 - Conseller preadhesió
 - Líder del projecte
 - Experts a curt termini

Aquests programes han estat un èxit i, en general, tenen força interès polític, atès que augmenten les relacions entre països.

En relació amb el tema que ens ocupa, cal fer referència a la Cimera de Niça (2001). En aquesta, es va exigir als futurs membres de la UE, com a precondició per a la seva integració, que milloressin la situació de les minories.

És en aquest context, en el que es crea el Programa de d'agermanament institucional amb Hongria, en el qual col·laboren molt directament el Govern de Navarra i la Fundación Secretariado General Gitano.

El conseller de Preadhesió per a la Integració dels Gitanos a Hongria, Ramón de Marcos Sáez, que va participar en les jornades que es van fer a Navarra el mes de juliol de l'any 2004, va explicar que l'objectiu del projecte és dissenyar un equip de seguiment i avaluació de les polítiques, els plans i els programes adreçats als gitanos a Hongria, formar l'equip i ajudar a la seva implantació en el marc institucional hongarès.

D'altra banda, s'exposen els nous riscos, recursos i reptes que la minoria rom planteja a la UE.

B) PROGRAMA D'IDENTIFICACIÓ DELS PROJECTES DIRIGITS A MILLORAR LES CONDICIONS DE VIDA DE LA COMUNITAT GITANA EN PAÏSOS DE L'EST D'EUROPA

Programa conjunt d'assistència tècnica al Consell d'Europa-Banc de Desenvolupament del Consell d'Europa, dut a terme per l'FSGG.

Aquest programa presenta dues fases diferenciades, que són:

- Octubre de 2003 a maig de 2004: s'identifiquen 5 possibles projectes de la República Txeca, Eslovàquia, Hongria, Romania i Bulgària. Aquests han de ser fonamentalment en els àmbits de l'habitatge i de l'ocupació. Posteriorment, el Consell d'Europa-Banc de Desenvolupament seleccionarà aquells que seran emparats econòmicament.
- Del maig de 2004 al maig de 2006, la FSGG podrà donar assistència tècnica necessària per al desenvolupament d'aquests projectes.

C) PROJECTE DE PROMOCIÓ DE POLÍTIQUES MÉS ACTIVES D'INCLUSIÓ SOCIAL DE LA COMUNITAT GITANA (FASES I I II)

El projecte està liderat per l'FSGG, i hi participen com a socis els ministeris responsables de l'elaboració dels plans nacionals d'inclusió social i entitats socials. Té com a objectiu fonamental promoure polítiques més actives d'inclusió social per a la població gitana a través de la creació d'indicadors socials, la publicació d'un manual de sensibilització i la formació de gitanos i professionals que treballen amb la comunitat gitana.

Aquest programa presenta dues fases diferenciades, que són:

- Anys 2002-2003: es va dur a terme amb Espanya, Portugal, Grècia i Irlanda.
- Anys 2004-2005: es renova ampliant el nombre de socis a la República Txeca i Romania.

D) INICIATIVA DÈCADA 2005-2015

El mes de juny de 2003, el Govern d'Hongria va acollir el congrés «Els Gitanos en l'Europa Ampliada: Reptes de Futur» organitzat per l'Open Society Institut, el Banc Mundial i la Comissió Europea, amb el suport del Programa de les Nacions Unides, del Banc de Desenvolupament del Consell d'Europa i dels governs de Finlàndia i Suècia.

En aquest congrés, vuit països (Bulgària, Croàcia, República Txeca, Hongria, Macedònia, Romania, Sèrbia i Montenegro i Eslovàquia) es van comprometre a acabar amb les diferències entre benestar i condicions de vida que separa els gitanos dels no gitanos.

La iniciativa Dècada de la inclusió 2005-2015 no es tracta de cap nova institució, ni de cap nou fons, sinó que s'ha estructurat com un nou marc per al compromís de noves polítiques i reformes que aproximïn la separació existent entre població gitana i no gitana.

Els seus objectius principals són:

- Reduir la pobresa de la població gitana.
- Promoure la inclusió social dels gitanos.

Els àmbits de treball prioritaris seran: l'educació, l'ocupació, la sanitat i l'habitatge, per bé que també es tindran en compte la pobresa, la discriminació i el gènere.

Aquests objectius, es pretenen assolir de tres maneres, principalment:

- Establint un nombre limitat d'objectius nacionals quantitius per millorar les àrees prioritàries i una base d'informació per tal de mesurar el progrés cap a aquests objectius.
- Desenvolupant i implementant plans nacionals d'acció per assolir aquests objectius.
- Controlant regularment el progrés cap a aquests objectius i ajustant els plans d'acció al llarg de la dècada.

La manera de finançament dels plans nacionals d'acció, serà a partir de la reassignació dels recursos existents en els pressupostos nacionals i tenir-los en compte en els instruments de finançament dels donants multinacionals, internacionals i bilaterals.

E) INICIATIVA EUROPEA EQUAL LUNGO DROM

La iniciativa comunitària EQUAL té per objectiu la lluita contra totes les formes de discriminació i desigualtat que es produeixen en el mercat de treball i, en particular, contra aquelles que es basen en el gènere, la raça, l'origen ètnic, les creences o l'edat. (Document EQUAL elaborat pel Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales i la UE, Fons Social Europeu).

Aquesta iniciativa comunitària incideix sobre la cooperació transnacional, en el caràcter innovador i la demostració dels projectes, en la igualtat d'oportunitats entre homes i dones i en la transferència de les bones pràctiques a les polítiques generals.

LUNGO DROM s'emmarca en la iniciativa comunitària EQUAL i es configura com un *projecte d'inserció social i laboral enfocat principalment a la població d'immigrants gitanos de l'Arc del Mediterrani que combina la intervenció social amb la investigació sobre les causes i els processos d'exclusió d'aquesta població amb la finalitat d'aportar dades que contribueixin a l'efectivitat de la intervenció* (document-resum elaborat per les entitats que hi participen).

El territori d'intervenció

- L'Arc del Mediterrani: Catalunya, País Valencià, Múrcia i Andalusia.
- Presenta característiques socioeconòmiques diferents, però té en comú:
 - Gran proporció de població immigrant.
 - La desocupació és major entre la població immigrant.
 - Les minories ètniques presenten una situació encara més desafavorida.

L'àrea temàtica en la qual es descriu el projecte

- Facilitar l'accés, la incorporació i la reincorporació al mercat de treball de persones amb dificultats d'integració o reintegració en un mercat de treball que cal que estigui obert a tots.

La duració del projecte

- Entre el mes de gener de 2005 i el de desembre de 2007.

El Programa de treball nacional, per tal d'assolir els seus objectius específics, preveu les actuacions de

- Creació d'un observatori permanent de la població gitana immigrant.
- Implantació de centres pilot de base territorial, amb serveis de mediació, acompanyament, orientació, formació, educació, etc.

El Programa de treball transnacional, preveu

- Investigar al voltant del context sociocultural, del procés socioorganitzatiu i polític, del treball social i els seus resultats en el seu país d'origen.
- Aportar dades sobre els processos migratoris involucrats.

Les entitats que promouen el projecte són

- ASPROSOCU (Múrcia, Andalusia i Catalunya).
- CEPAIM (València, Múrcia, Sevilla).
- ALHORA/KHETANE (Elx).
- Direcció General d'Integració d'Immigrants.
- FAKALI, Direcció General d'Immigració de Múrcia.
- Institut de la Dona de Múrcia.
- Junta d'Andalusia.

2.4.2. A ESPANYA

A continuació, presentem un petit recull d'actuacions que s'han desenvolupat a l'Estat espanyol. Aquestes s'han dut a terme en ciutats grans, de les quals anomenem específicament: Madrid, Getafe, Bilbao, Còrdova, Sevilla i València.

D'aquestes, sobretot tenen un plantejament de treball socioeducatiu Madrid i Bilbao.

A Getafe, estan estudiant la situació per tal d'iniciar un procés de treball conjunt amb aquestes famílies, mentre que a Còrdova, Sevilla i València la intervenció que es descriu és sobretot policial, en el millor dels casos amb alguna proposta sobre la taula, però encara amb molts interrogants oberts sobre la intervenció.

MADRID

PROJECTE APOI

L'any 1999, la Comunitat Autònoma de Madrid, concretament des de la Conselleria de Serveis Socials, va crear un projecte per atendre el col·lectiu de minories ètniques immigrants procedents de països de l'est, que majoritàriament eren famílies gitanes romaneses.

Aquestes famílies, s'establien en campaments de barraques als voltants de la ciutat en situacions molt precàries i molt marginals en relació les condicions de vida de la societat majoritària.

Aquest projecte, inicialment anomenat ACUMA i posteriorment APOI, és gestionat des de Cruz Roja Española de la Comunitat de Madrid (CRE) i la Comisión Católica Española de Migración (ACCEM).

Territori d'intervenció

Comunitat de Madrid.

Objectius

- Potenciar la promoció integral de les minories ètniques immigrants procedents de països de l'est fins a la seva normalització en la nostra societat.
- Fomentar el procés d'autonomia d'aquest col·lectiu envers una inserció en la comunitat.
- Promoure la continuïtat de la Comissió de Seguiment constituïda per l'Administració central, l'autonòmica, la local i les ONG que participen en la gestió dels campaments (CRE i ACCEM).
- Gestionar un servei de manteniment i conservació de les infraestructures, així com coordinar el projecte entre les ONG implicades en aquest.

Actuació: fases del projecte

Per tal de dur a terme aquests objectius, es planteja el projecte en diverses fases, que coincideixen amb diferents maneres de donar resposta al col·lectiu i d'ubicar-lo en diferents campaments:

FASE 1: ZONA D'ASSENTAMENT

Treball d'hàbits molt bàsics durant 3 mesos. Posteriorment se signa un contracte en el qual es comprometen a dur a terme una sèrie d'accions a canvi de passar a un campament de la fase 2.

Campament: *Cañada de los Canteros*. 58 famílies.

Són dos espais perimetrats amb dotacions mínimes d'aigua, llum, recollida de brossa i serveis mínims per a la higiene personal.

FASE 2: ACOLLIDA EN ELS CAMPAMENTS

Un cop signat el contracte social, entren en la segona fase. En aquesta, es treballa l'escolarització dels menors, les normes de comportaments, la planificació familiar, la inserció laboral, etc.

Els campaments que acullen aquesta segona fase són:
2 campaments a Valdelatas amb capacitat per a 42 famílies.
1 campament a Sant Roque amb capacitat per a 28 famílies.

FASE 3: INCORPORACIÓ A LA COMUNITAT

En aquesta fase s'intenta garantir l'accés a l'habitatge i establir un procés tutelat en el qual es prioritzen els seguiments i els acompanyaments per a totes les activitats que reforcin la inserció en el medi (laboral, escolar, comunitari, etc.).

FASE 4: AUTONOMIA

Es manté un seguiment integral del desenvolupament de la família en els medis social i comunitari.

Avaluació

Aquest projecte iniciat l'any 1999 i en procés a hores d'ara (maig de 2005), actua directament en els àmbits d'habitatge, educatiu, formatiu i laborals, sanitari, i de seguretat.

Per tant, és un projecte amb un enfocament integral de la realitat del col·lectiu, i que salvant tots els qüestionaments possibles en relació amb la creació i les actuacions concretes dels campaments, cal entendre com un projecte socioeducatiu, com una iniciativa pionera a l'Estat espanyol, i com una alternativa d'intervenció.

GETAFE

Al municipi de Getafe, l'arribada de població immigrant procedent de Romania i de Bulgària ha estat constant des de l'any 2003.

En aquesta població, la concentració ha estat en barris perifèrics i en situació d'amuntegament en els habitatges.

Aquesta manera d'establir-se, és molt diferent de la que es dona a la Comunitat de Madrid, en la qual tal com hem comentat anteriorment, la manera de situar-se a la ciutat és en barraques, en campaments il·legals i amb pèssimes condicions de salubritat.

D'altra banda, cal tenir en compte que a Getafe existeix un pla local d'immigració, que a la primavera d'aquest any 2005, tal com ens van informar des de la Secretaria d'Immigració de la Comunitat de Madrid, s'està elaborant un estudi sobre la situació de les persones gitanes immigrants de l'est d'Europa que hi ha en el municipi.

BILBAO

A Bilbao, l'Associació KALE DOR KAYIKO realitza un programa d'intervenció amb immigrants gitanos que provenen de l'est d'Europa.

El territori d'intervenció

És a la província de Biscaia.

L'objectiu

Facilitar la inserció sociolaboral de les persones immigrants gitanes que provenen de països de l'est d'Europa.

Les fases del projecte

Any 2003: període d'investigació, quantificació de persones gitanes procedents de l'est d'Europa que estan empadronades als municipis de Biscaia.

Any 2004: intervenció en les persones que volen establir-se a Biscaia.

Actuacions

Fins al mes d'octubre de 2004 s'ha atès un total de 400 persones.

S'inicien els tràmits per intentar regularitzar la situació legal.

L'escolarització dels nens és imprescindible per participar en el programa.

Accions d'inserció sociolaboral.

CÒRDOVA

La ciutat de Còrdova va ser el lloc d'acampada per a unes 150 persones gitanes d'origen romanès al llarg de l'any 2004. Aquestes persones estaven assentades en 4 campaments que han estat desallotjats diverses vegades. La més recent va ser el mes d'agost de 2004, en la qual es va desallotjar unes 12 famílies (50 persones aprox.) situades en els campaments de Po-niente i Polígono Pedroche.

Inicialment, l'alternativa que es va donar a aquestes famílies va ser que s'allotgessin en diferents hostals de la ciutat mentre es buscava una solució a aquesta situació. Posteriorment, l'Ajuntament de Còrdova els va donar allotjament en el càmping municipal, a l'espera de negociar amb la Junta d'Andalusia i amb la Subdelegació del Govern alguna manera de donar solució a aquest problema. En aquest nou emplaçament, dos treballadors socials van atendre el col·lectiu.

Tanmateix, l'allotjament estava temporalment condicionat, i un cop es van complir els terminis d'estada al càmping municipal (estada pagada per l'Ajuntament de Còrdova), van ser novament desallotjats.

L'alternativa que actualment (febrer de 2005) proposa l'Ajuntament de Còrdova davant l'arribada de població immigrant «nòmada», és que s'allotgin en el «Centro de Transeuntes». Aquestes instal·lacions, segons l'Ajuntament esmentat, poden oferir un allotjament digne a les persones que estan de pas per la ciutat, i així evitar els assentaments de persones sense llar.

Tot i així, a la primavera d'aquest any 2005, algunes notícies han saltat a la premsa en relació amb les ocupacions il·legals que certs integrants d'aquest col·lectiu han realitzat a Còrdova; per tant, la situació no ha estat del tot resolta.

Paral·lelament als problemes d'habitatge, se centren les expectatives en la creació d'un pla local d'immigració per a la convivència social i la interculturalitat i d'un programa integral d'actuació sobre immigrants en situació administrativa irregular.

Tota aquesta situació ha estat seguida per les ONG Còrdoba Acoge, Asociación Pro Derechos Humanos (APDH) i APIC-Andalucía Acoge, que han proporcionat atenció social a les persones afectades per aquesta situació.

VALÈNCIA

Des de la fi dels anys 90, hi ha presència de gitanos romanesos a la ciutat de València. La majoria provenen de Madrid, i practiquen la mendicitat amb menors.

L'any 2001, hi ha un fort increment del col·lectiu a la ciutat. Des dels serveis socials de l'Ajuntament de València intenten posar en marxa un dispositiu en coordinació amb el Servei d'Atenció als Menors, però finalment no s'aplica, perquè rebutgen qualsevol tipus d'intervenció social. Les seves activitats de subsistència són la venda de *La Farola*, la neteja de vidres de vehicles a la via pública i la mendicitat.

L'equip social, juntament amb Fiscalia de Menors, van decidir d'aplicar la llei del menors en aquelles famílies reincidents. La mesura va fer fugir les famílies de València, però no va resoldre la mendicitat als carrers de la ciutat.

Durant els mesos d'estiu de 2002, es va fer molta pressió mediàtica en relació amb els temes de mendicitat infantil i mendicitat amb persones amb alguna disminució física. Aquests últims eren romanesos, però no gitanos.

Aquesta pressió, va anar acompanyada d'una forta pressió policial que va motivar l'abandonament de la ciutat per moltes famílies.

SEVILLA

A Sevilla, l'any 2003, es va dur a terme el desallotjament del Puente de San Patrocinio. Posteriorment es va expatriar una part del col·lectiu entre els mesos de gener i febrer d'aquest any.

3

DIMENSIÓ I LOCALITZACIÓ DEL COL·LECTIU A CATALUNYA

3.1. SITUACIÓ DE PARTIDA A ROMANIA. ZONES DE PROCEDÈNCIA

Les persones entrevistades són de Romania, majoritàriament de la regió de Ialomita, a Muntenia, al sud-est del país. També s'han entrevistat persones de les regions de Timis, Teleorman, Buzau i Bucaresti, per bé que en un nombre molt menor.

En el mapa que apareix a continuació se situa geogràficament les zones de procedència.

La zona del sud-est de Romania de la qual provenen la majoria de persones gitano-romaneses que hi ha a Catalunya és de la regió de Ialomita, a Muntenia, antiga regió històrica de Valàquia. Les ciutats de procedència majoritària són Tandareii i Fetesti.

Aquestes són dues ciutats que es troben entre Bucaresti i Constanta, i on la majoria de gitanos romanesos que hi viuen es dediquen al peonatge agrícola i industrial, i a feines esporàdiques que els obliguen a viure amb una situació molt precària.

És una zona empobrida, i és el punt de partida del procés migratori de molts gitanos romanesos.

El mapa que es presenta a continuació és de la regió de lalomita, on se situen les ciutats de Tandarei i Fetesti.

3.2. TRAJECTÒRIES I ITINERARIS PER EUROPA

El procés migratori per Europa que han seguit molts dels gitanos romanesos entrevistats, ha estat descrit en dos itineraris:

- L'itinerari 1: surten de Romania cap a Polònia, Alemanya, França i Espanya.
- L'itinerari 2: surten de Romania cap a Àustria, Itàlia, França i Espanya.

Cal tenir en compte que, inicialment, en els primers processos migratoris de rom cap a Espanya, van passar abans per altres països europeus; mentre que en l'actualitat, després que alguns ja fa que són a l'Estat espanyol més de 4 o 5 anys, els nous que van arribant, ja ho fan directament, de Romania cap a Espanya.

La manera d'entrada a l'Estat espanyol, és majoritàriament a través de les fronteres catalanes.

En el mapa que ve a continuació es poden veure clarament els principals passos fronterers pels quals intenten entrar a l'Estat espanyol, i concretament a Catalunya.

Com ja s'ha comentat a l'apartat del procés migratori, les comarques de l'Alt Empordà, el Ripollès i la Cerdanya han estat escenari de l'arribada d'autocars i furgonetes de persones procedents de Romania i de Bulgària; entre elles, els gitanos d'aquests països.

Font: El Periódico de Catalunya. 9 de maig de 2005.

3.3. LOCALITZACIÓ I ESTIMACIÓ QUANTITATIVA A CATALUNYA

La localització dels gitanos procedents de l'Europa de l'Est en el mapa de Catalunya, així com l'aproximació quantitativa, són dades que depenen de les respostes que els diferents ajuntaments de Catalunya han anat proporcionant.

D'una banda, cal tenir en compte que no tots els ajuntaments han contestat a la petició formulada; per tant, les dades queden limitades al nombre d'ajuntaments que ho han fet. I d'altra banda, els que han contestat, ho han fet de manera aproximada, ja que les dades sol·licitades habitualment no estan incloses en cap base de dades que es pugui consultar, i els punts de referència han estat a partir dels serveis que el col·lectiu ha utilitzat; per tant, si no han estat usuaris de cap servei, comptabilitzar és difícil, i s'ha fet de manera aproximada.

Tenint en compte aquesta situació, cal dir que en el treball de camp elaborat s'ha pogut constatar l'existència de gitanos de l'est en altres municipis i comarques que no han respost l'enquesta.

Per exemple, en el cas de la ciutat de Barcelona i de Santa Coloma de Gramenet, tenim constància que hi ha gitanos de l'est perquè n'hem entrevistat alguns i perquè hem parlat amb alguns serveis socials que ens han in-

format de manera més territorialitzada sobre el tema, però, en canvi, no tenim la informació més global en relació amb aquests municipis o consells comarcals; per tant, és més difícil de poder fer una estimació quantitativa.

A continuació es presenta un quadre en el qual es recullen les respostes dels ajuntaments que manifesten tenir rom de l'est d'Europa en els seus municipis.

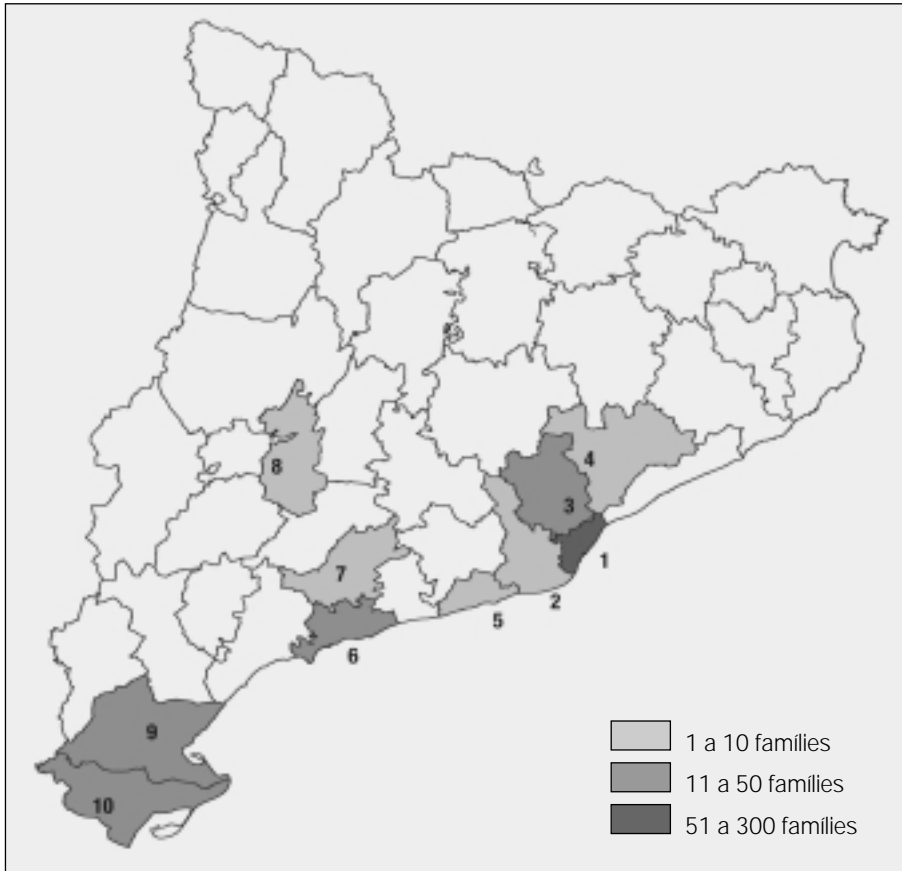
Comarca	Municipi	Nre. de persones	Nre. de famílies
Barcelonès	Badalona	560	90
	L'Hospitalet de Llobregat	48??	??
Baix Llobregat	Cornellà de Llobregat	8	1
Vallès Occidental	Sabadell	58	17
Vallès Oriental	Mollet	9	2
Garraf	Sitges	5	1
Tarragonès	Tarragona	60	13
Alt Camp	Valls	22	5
Urgell	Tàrraga	?	3
Baix Ebre	Deltebre	15	4
	Tortosa	200	25
Montsià	Ampostà	14	6

A partir d'aquesta informació, s'elabora el mapa de Catalunya amb les comarques on hi ha presència del col·lectiu; s'identifica amb diferents intensitats la presència d'aquest.

Cal tenir en compte que en algunes comarques hi ha informació de diversos municipis, mentre que en d'altres únicament hi ha informació bé de la capital de comarca, bé del consell comarcal.

A continuació es presenta el mapa de comarques de Catalunya amb presència del col·lectiu de persones gitanes de l'Europa de l'Est.

Mapa 1. Presència a Catalunya de persones gitanes procedents de l'Europa de l'Est.

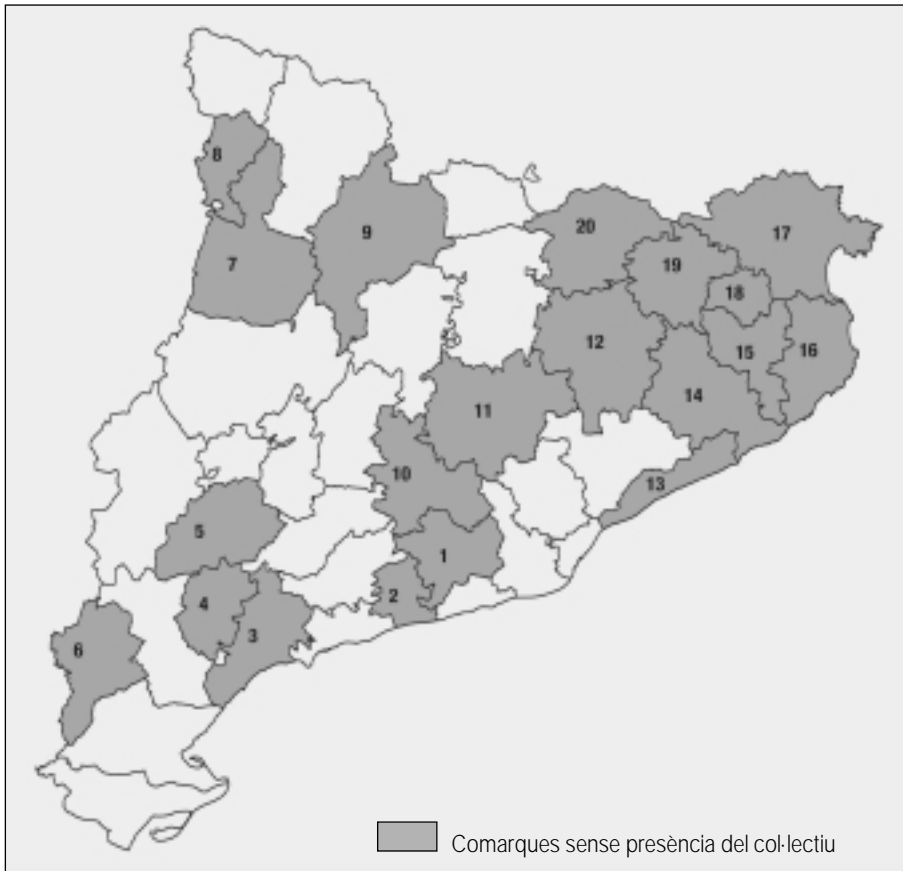
1 Barcelona, Badalona, l'Hospitalet, Sta. Coloma de Gramenet	6 Tarragona
2 Cornellà de Llobregat	7 Valls
3 Sabadell	8 Tàrraga
4 Mollet	9 Deltebre, Tortosa
5 Sitges	10 Amposta

En relació amb els municipis que han contestat informant que no hi ha presència de gitanos procedents de l'Europa de l'Est en aquells trobem:

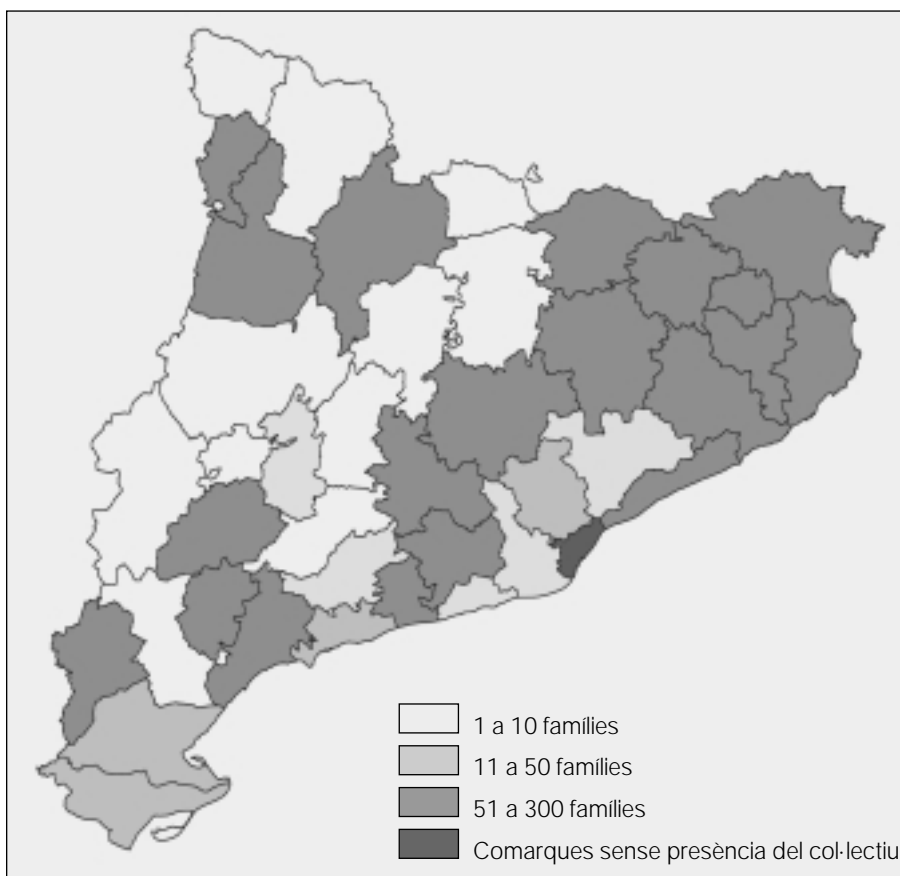
Comarca	Municipis
0	Baix Llobregat
	Esplugues de Llobregat
	Sant Andreu de la Barca
	Gavà
	Molins de Rei
	Castelldefels
	Sant Just Desvern
0	Vallès Occidental
	Badia del Vallès
	Sant Cugat del Vallès
	Castellar del Vallès
	Palau Solità i Plegamans
	Sant Quirze del Vallès
	Cerdanyola del Vallès
	Montcada i Reixac
	Terrassa
0	Vallès Oriental
	Granollers
	La Llagosta
	Les Franqueses del Vallès
	Montornès del Vallès
	Caldes de Montbui
	Cardedeu
	Sant Celoni
0	Garraf
	Cubelles
1	Alt Penedès
	Sant Sadurní d'Anoia
2	Baix Penedès
	El Vendrell
0	Tarragonès
	Salou
	Vila-seca
3	Baix Camp
	Reus
4	Priorat
	Falset (consell comarcal)
5	Les Garrigues
	Les Borges Blanques (consell comarcal)
6	Terra Alta
	Gandesa
7	Pallars Jussà
	Tremp (consell comarcal)

Comarca	Municipis
8 Alta Ribagorça	El Pont de Suert (consell comarcal)
9 Alt Urgell	La Seu d'Urgell
10 Anoia	Igualada Vilanova del Camí
11 Bages	Manresa
12 Osona	Manlleu
13 Maresme	Mataró Pineda de Mar Premià de Mar
14 Selva	Santa Coloma de Farners (consell comarcal) Blanes Lloret de Mar
15 Gironès	Girona
16 Baix Empordà	Sant Feliu de Guixols Palafrugell
17 Alt Empordà	Figueres Roses
18 Pla de l'Estany	Banyoles
19 Garrotxa	Olot
20 Ripollès	Ripoll

Mapa 2. Comarques de Catalunya sense presència de persones gitanes procedents de l'Europa de l'Est.

Mapa 3. Coneixement de la presència de gitanos procedents de l'est d'Europa a Catalunya.

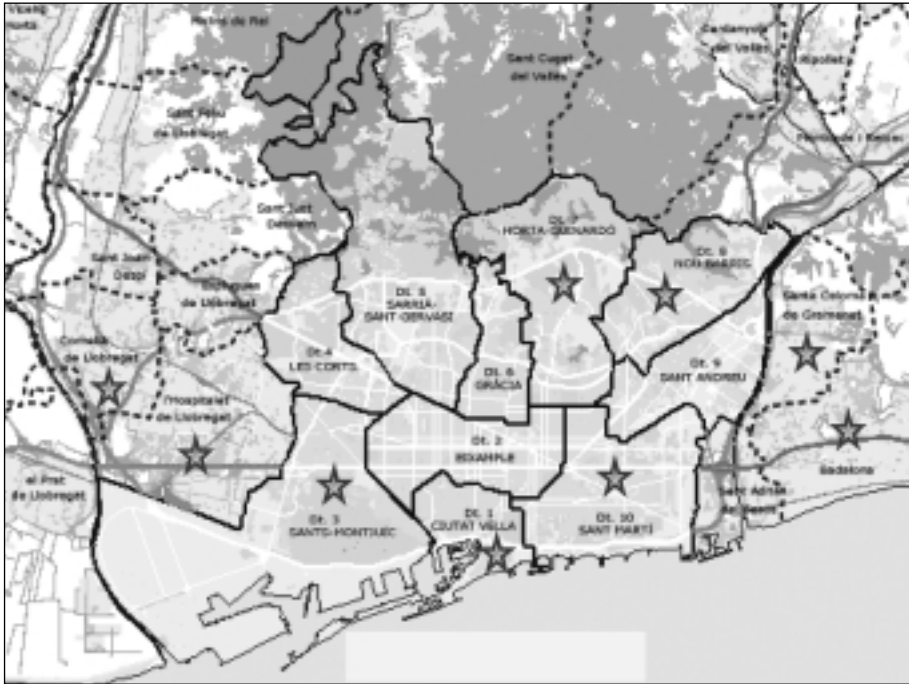

Tal com es pot comprovar en el mapa anterior, les comarques on més presència hi ha del col·lectiu és el Barcelonès, i part de l'àrea metropolitana de Barcelona.

En aquesta zona, els domicilis de residència es distribueixen de la manera que s'indica en el mapa 2.

També són importants de destacar les comarques del sud de Catalunya, com el Tarragonès, el Baix Ebre i el Montsià, en les quals hi ha una part important dels gitanos procedents de l'Europa de l'Est que hi ha a Catalunya.

Finalment, també és important fer esment del fet que les comarques del nord de Catalunya, concretament aquelles que tenen passos fronterers, són llocs de pas, però, en general, per les informacions obtingudes, sembla que no es transformen en llocs de residència.

Localització de domicilis.

3.4. PRESENCIA D'ALTRES GITANOS EUROPEUS A CATALUNYA

Incloem una breu ressenya de la situació dels gitans d'Europa occidental més pròxims al nomadisme en el seu pas per Catalunya, per diverses raons:

- En alguns moments han coincidit en el temps i l'espai, en alguns assentaments precaris, els gitans galaicoportuguesos i els gitans procedents de l'est, i això ha confós la comprensió del fenomen i les maneres d'abordar-lo.
- Es constaten diferències de context, motivació i opció en les formes de vida entre els gitans autòctons, els gitans procedents de l'Europa de l'Est i els gitans itinerants.
- Es completa l'informe sobre els gitans a Catalunya, en la perspectiva que el Pla integral del poble gitano hauria de considerar les seves diverses maneres d'organització i expressió.

3.4.1. RECULL DE PREMSA

Data	Publicació	Zona	Procedència	Contingut
14/10/04	<i>El periódico</i>	Vallès Occ.	Itàlia	<ul style="list-style-type: none"> - Control policial per evitar assentament. - Feia un mes que eren en la població del costat.
13/12/04	<i>El punt</i>	Vallès Occ.	França, Milà (Hongaresos)	<ul style="list-style-type: none"> - Assentament a La Llagosta per passar les festes amb familiars espanyols. - S'observen bones condicions econòmiques.
18/01/05	<i>El periódico</i>	Barcelona	Galaico-portuguesos	<ul style="list-style-type: none"> - Desallotjament forçat de Sant Andreu. - Dispersió per BDN, Cerdanyola i Sabadell. - Denúncia d'ONG 4t Món. - Tres campaments més a Sant Martí.
19/01/05	<i>El periódico</i>	Barcelona	Galaico-portuguesos	<ul style="list-style-type: none"> - Diversos intents frustrats d'assentar-se: Montcada, Baix Llobregat, Castelledefels. - Infants escolaritzats i contractes laborals. - Ocupacions temporeres.
11/01/05	<i>Levante</i>	Paterna	França/Burdeos	<ul style="list-style-type: none"> - Manca d'àrees de descans. - Nomadisme i expulsió. - Possibles etapes: Madrid o BCN.
09/03/05	<i>El periódico</i>	Barcelona	Galaico-portuguesos	<ul style="list-style-type: none"> - Desallotjament per ordre judicial del campament de 20 famílies a La Maquinista. - S'afegeix als desallotjaments anteriors a Poblenou i Sant Andreu.
10/03/05	<i>El periódico</i>	Barcelona	Galaico-portuguesos	<ul style="list-style-type: none"> - La Generalitat critica la ineficàcia de les mesures forçoses de desallotjament. - S'informa de reunions de treball entre l'Ajuntament i la Generalitat per a trobar solucions.
17/03/05	<i>El periódico</i>	Barcelona	Galaico-portuguesos	<ul style="list-style-type: none"> - L'Ajuntament i la Generalitat anuncien un pla integral per a la reinserció dels col·lectius desallotjats.

3.4.2. CARACTERÍSTIQUES I VALORACIÓ

En aquest capítol fem esment, de manera breu, de la presència d'altres gitans europeus a diferents municipis de Catalunya no procedents de l'est. Ens referim als gitans procedents de França, Itàlia, Portugal; gitans que fan parada temporal en algun municipi, surten en els diaris i preocupen els ajuntaments, ja que desconeixen les seves expectatives.

Característiques detectades:

- Estil de vida itinerant, compten amb els mitjans per a fer llargues travesies: rulots, i es traslladen amb tot el grup familiar, entès de manera extensa.

- La informació ve per notícia de premsa, normalment en forma d'alarma social o de conflicte per desallotjament.
- Alguns fan estades relativament «curtes», de 15 dies a dos o tres mesos, en descampats de diferents localitats, per raons familiars (casaments, malalties greus, morts) o per negoci. El temps d'estada acostuma a dependre del grau de tolerància dels municipis on rauen. Consideren el seu assentament com de pas. D'aquests, un sector compta amb mitjans econòmics que garanteixen la seva autonomia, i d'altres tenen una manera de vida més inestable.

En general, quan provenen de fora de la península, s'estranyen que a Catalunya –i a Espanya– no es prevegi la possibilitat de zones de descans temporal on assentar-se un temps curt en condicions de salubritat. És el cas de nombrosos gitanos de França i d'Itàlia.¹³

Altres, amb mitjans econòmics molt precaris, combinen estades en assentaments més o menys estables, amb rulots petites, furgonetes i barraques, generalment a l'hivern, amb la itinerància a la primavera i la tardor, i sobretot a l'estiu. La itinerància és fruit de la recerca de mitjans de subsistència: recollida de fruita, fires, etc., i de les llargues visites a familiars en les zones d'origen (en el cas del gitanos galaicoportuguesos a Portugal o Galícia).

Acostumen a escollir com a assentament estable espais urbans abandonats, des d'on sigui fàcil desenvolupar els mitjans i els mecanismes de subsistència: recollida de cartró, venda de premsa social, etc., i generalment es mostren interessats en l'accés a l'educació, la salut i l'ajut social.

És el cas de molts gitanos galaicoportuguesos presents a Barcelona i a la seva àrea metropolitana.¹⁴ Són percebuts com a problema, ja que estan en situació clara d'exclusió social; els abordatges tècnics desenvolupats per a la seva inclusió han estat molt puntuals, poc efectius i en molts casos han acabat amb l'expulsió a través de mesures judicials per «ocupació de terrenys privats».

En qualsevol dels casos, la itinerància no és reconeguda explícitament a Catalunya com a manera de vida d'una minoria de ciutadans europeus; aquest reconeixement comportaria el desenvolupament de mesures ade-

13. *El Periódico*, «Una caravana gitana s'instal·la a la Llagosta», 14-10-04. *El Punt*, «Seixanta caravanes de gitanos nòmades procedents de França acampen a la Llagosta». 13-10-05. *Levante*, «Nómadas sin estación. La Guardia Civil impide la acampada de 26 caravanas con cien personas», 11-01-05.

14. *El Periódico*, «La policia desaloja a 50 familias que acampaban en Sant Andreu» 18-01-05. *El Periódico*, «Nómades urbanos», 19-01-05. *El Periódico*, «Desallotjament del campament il·legal de nòmades urbans de la Maquinista», 09/03/05.

quades per al compliment dels drets socials universals. Això aboca a un cercle tancat en el qual la itinerància es percep socialment com a manera d'exclusió social voluntària, genera prejudicis i malfiances i dificulta processos d'inclusió respectuosos per la diferència adaptats a la realitat d'aquestes minories.

Els municipis on escullen quedar-s'hi un temps, acostumen a intentar evitar-ho, perquè tenen por de les implicacions que aquest fet pugui generar: brutícia (pel fet d'estar en descampats no aptes per a viure-hi), que aboqui a un assentament definitiu amb tot el que suposa de desplegament de recursos de normalització, por als prejudicis de la població, dels quals els responsables no en són exempts, etc.

Alguns municipis han desenvolupat formes de diàleg amb els interlocutors d'aquests grups per limitar el temps d'estada; poques vegades aquest diàleg inclou mesures d'acollida o de dignificació de l'assentament, o d'intercanvi de serveis.

D'altra banda s'observa com a l'Europa occidental, la tendència a l'exclusió d'aquestes famílies s'ha anat confirmant al llarg del segle xx: si bé existeixen terrenys per a l'assentament de famílies nòmades, aquests han tendit a reduir-se, a localitzar-se en zones que no interessin a ningú i en tot cas a ser inadequats per a l'acolliment digne d'aquestes famílies.

Aquest procés va unit a la transformació de les exigències del mercat, dels hàbits de consum i de la major complexitat tecnològica de la producció, així com a una legislació més restrictiva en matèria de venda ambulants en la via pública, espectacles ambulants, fires o sobre la recuperació de materials, en la qual no s'ha tingut en compte la seva competència,¹⁵ ni els seus interessos.

15. REYNIERS, A. *El Correo de la UNESCO*, juny 2000. «Dimensió i localització del col·lectiu a Catalunya».

Font: Vincle.

4

CARACTERÍSTIQUES DEL COL·LECTIU

4.1. ESTRUCTURA FAMILIAR

4.1.1. ROLS I ORGANITZACIÓ DE LES TASQUES FAMILIARS

El sistema patrilineal és el que defineix les agrupacions familiars i suposa la preeminència de la filiació masculina del grup familiar. Amb tot s'observen la irrupció de funcionaments familiars diferents als del lloc d'origen fruit de les noves necessitats sorgides a conseqüència de la migració i als forts canvis socioculturals a què es veuen sotmesos.

És així que, sense perdre la preeminència de la filiació masculina, a vegades trobem un nucli familiar convivint amb els progenitors de la dona o amb els germans. Perdura una marcada preferència per la residència virilocal després del matrimoni dels nuclis familiars gitanos romanesos.

S'observa també l'existència de famílies de nova formació, fruit de separacions matrimonials anteriors, de nous contactes.

El casament és també en els gitanos romanesos immigrants el ritus de pas més important al món adult. S'acostuma a establir entre els consogres, amb independència del consentiment dels fills o d'acord amb ells; en el pacte entre consogres es fixa una quantitat de diners que ha de pagar la família del nuvi a la família de la núvia, en proporció a la vàlua i l'atractiu de la noia. No es considera un contracte de «compra», sinó una compensació pel fet d'incorporar la noia a la família del noi.

Existeixen dispositius econòmics i familiars que funcionen com a protectors de la dona: si hi ha problemes en les relacions de parella i la noia es refugia en la seva família d'origen, el marit ha de pagar una multa per a recuperarla; igualment, si, finalment, la noia decideix separar-se i tornar definitivament a casa dels seus familiars, l'home ha de compensar-ho econòmicament amb una quantitat important de diners. Es probable que això solament es doni quan els problemes són de caràcter considerable.

Aquest és un dels factors de preocupació per als nois «casadors»: fer estalvis per a poder casar-se.

L'organització familiar i els rols dels seus membres estan condicionats a factors de gènere i edat.

Les dones són les que s'ocupen de les tasques domèstiques, i molt especialment tot el que concerneix l'adquisició i la preparació dels aliments i de la llar en general: les filles i les joves constitueixen el seu suport indispensable. Aquesta tasca inclou l'obtenció dels aliments en el món exterior a la família, cosa que constitueix una de les ocupacions principals. Les tasques de les dones inclou un treball sistemàtic dins o fora de l'entorn domèstic. Són les dones també les que mantenen la major part de les relacions socials relacionades amb el desenvolupament familiar: especialment les que tenen a veure amb la demanda d'ajut.

La mendicitat és el recurs més immediat que garanteix un mínim de recursos econòmics i en espècies (roba i aliments). Habitualment, la prioritat, la tenen les despeses en alimentació.

Des d'aquesta perspectiva i per aquests motius es dona la predisposició de les dones per al treball, amb uns hàbits i horaris molt regulars que combinen la recerca de recursos i l'atenció dels fills. Són moltes les dones que surten de casa a primera hora del matí i tornen a l'hora en què els infants pleguen d'escola. No hi ha menors de deu o dotze anys sense les seves mares a prop.

La caracterització ètnica d'aquest col·lectiu és determinada especialment per la indumentària de les dones: falces llargues, colors mes o menys vistosos, mocadors o llaços al cap; no és patrimoni de tots els gitanos romanesos, ni dels gitanos de l'est en general, és més aviat característic de la zona sud-est de Romania (regió de Ialomita). Dones gitanes vingudes d'altres zones de Romania no l'adopten, o l'han anat canviant per maneres de vestir que passen més desapercebudes. Alguns gitanos romanesos identifiquen la vestimenta com a forma d'autoafirmació.

Els homes més aviat adopten un paper important en la iniciativa econòmica i en la presa de decisions.

Sembla que es jubilen de la vida econòmica força aviat i a l'igual de les dones envelleixen prematurament.

Pel que fa als factors d'edat destaca:

Els nois joves, tant casats com solters, presenten una conducta força oberta comparada amb la dels adults: menys recelosos, més comunicatius, alguns amb moltes habilitats per navegar per Internet. Representen una generació que ha crescut fora de les limitacions del comunisme; acostumats a anar-se adaptant a diferents contextos i circumstàncies socials i culturals presenten una facilitat molt gran en l'aprenentatge de la llengua.

Si aconseguen establir la seva residència, desenvolupen activitats esportives i de lleure que ells mateixos organitzen.

Els nois joves, com ja s'ha dit, es troben immersos a desenvolupar un esforç molt gran per a aconseguir diners per a casar-se, fent tota classe d'activitats que els aportin algun ingrés econòmic.

Per part dels adults es percep una actitud molt més cautelosa, tancada i defensiva. Exerceixen de responsables en el manteniment del gran nucli familiar i de la seva preservació respecte de l'exterior. Representa una generació que s'ha trobat força anul·lada amb el règim comunista i després molt segregada o perseguida en el postcomunisme.

Els infants, comunicatius, receptius, desimbolts i a vegades desafiants, disputen i es mostren agraïts amb les activitats adreçades a ells. Acostumen a agrair i valorar el món escolar.

4.1.2. LA FAMÍLIA EXTENSA

L'organització familiar gitano-romanesa correspon al model de família extensa, que agrupa dins seu diferents generacions: els infants, els fills casats, i també sovint els germans i les seves esposes, i potser les mares vídues; a Catalunya, i a causa del procés migratori, a vegades només es troben porcions de les xarxes familiars i veïnals de les regions d'origen.

Els matrimonis entre cosins no són gens freqüents, en canvi sí que ho són els matrimonis dins d'un gran i extens grup familiar que reconeixen un avantpassat comú. Les relacions internes de solidaritat acostumen a ser molt fortes, però no tancades: són relacions potencialment de cooperació i suport.

La iniciativa de la migració moltes vegades és portada per nuclis reduïts de família, i posteriorment es forma algun tipus de reagrupament amb altres fills o altres nuclis de la família extensa.

Entre els búlgars hi ha tendència a viatjar els pares sols, per retornar amb millors condicions econòmiques.

A Catalunya les estructures domèstiques no coincideixen amb les d'origen. A l'origen acostumen a conviure una família extensa: pares, fills, algun fill casat amb els néts. Aquí s'estructura amb relació a diverses necessitats:

- Donar suport a les porcions de família que han immigrat: germans casats, homes sense les dones, o al revés, parents propers amb qui comparteixen habitatge, despeses i tasques.
- Abaratir les despeses generals, especialment les relacionades amb l'habitatge: els preus abusius de lloguer i l'enorme dificultat per aconse-

guir un espai on viure, fan que comparteixin aixopluc diversos nuclis, preferiblement familiars.

- Rendibilitzar l'economia domèstica i poder enviar diners al país d'origen, on acostuma a haver-hi els familiars més grans, o on es manté l'habitatge anterior, amb la perspectiva de tornar-hi, especialment en fer-se vells. El retorn és sobretot present en els adults, i molt poc en els joves.

4.1.3. XARXES FAMILIARS I DE COMPATRIOTES

El procés migratori és un procés que involucra famílies nuclears que emigren juntes, acompanyades de parents consanguinis i propers i de veïns i amics, conformant àmplies xarxes d'informació, motivació i suport. Una de les conseqüències és l'abundant presència d'infants i menors d'edat.

Aquestes xarxes sovint inclouen persones que resideixen a diferents països com França, Alemanya, Espanya i els que queden a Romania.

Per tot això moltes vegades es reproduïxen aquí parts de les xarxes familiars i veïnals de les regions d'origen.

Existeixen trobades puntuals per la mort d'algun familiar, com la que hi va haver fa un parell d'anys al Guinardó de Barcelona, o per al casament d'una parella, però sobretot el que crida més l'atenció són les trobades constants i sistemàtiques, no tant en els domicilis com en places i parcs on se senten més o menys a gust. A l'àrea metropolitana de Barcelona és freqüent la trobada entre grups familiars i compatriotes diversos a la plaça Camarón o a la plaça Roja, ambdues del barri de Sant Roc de Badalona.

La necessitat de trobar-se, per a molts grups que conflueixen a Sant Roc, s'ha combinat amb la necessitat de trobar expressions i continguts religiosos a aquestes trobades, com ja es comenta en el punt 4.6.

4.2. HABITATGE, ENTORN I MOBILITAT

4.2.1. TIPUS D'HABITATGES I BARRIS DE RESIDÈNCIA

És important tenir en compte que l'habitatge és un dels indicadors més importants de les situacions de desigualtat social, ja que és la capacitat econòmica, la que determina les possibilitats de les persones d'assegurar-se un habitatge digne i un mínim d'integració social.

Infrahabitatge és un concepte que defineix molt bé les característiques dels habitatges de molts gitanos romanesos a Catalunya; sobretot a l'àrea

metropolitana de Barcelona, que és la zona en què hem pogut conèixer millor les característiques d'aquests, i que més hem visitat.

Es consideren infrahabitatges aquells que per la seva antiguitat i deteriorament, per la seva deficient construcció o per la seva degradació dels espais col·lectius dels edificis on s'ubiquen, presenten un alt nivell d'inadequació física i social. (Equip EARHA, 2003.)¹⁶

En la gran majoria de casos, pel que fa als habitatges, podem parlar del que s'anomena barraquisme vertical.

A l'àrea metropolitana de Barcelona (en els municipis de Barcelona, Badalona, l'Hospitalet, Santa Coloma i Sabadell), els habitatges formen part de polígons d'habitatge, que van ser construïts entre els anys 50 i 60, majoritàriament de promoció pública, amb caràcter assistencial o d'urgència social.

Aquests habitatges estan en condicions de precarietat quant a la qualitat dels materials de construcció, de les instal·lacions i els serveis.

En general, es caracteritzen també per una manca de serveis col·lectius i d'equipaments.

En molts casos, aquests habitatges, han perdut la condició de protecció oficial, atès que per antiguitat, ja tenen propietaris particulars, i, per tant, estan en el mercat lliure d'habitatge.

En tots els casos, els gitanos romanesos que hi viuen estan en règim de lloguer. Són lloguers molt elevats per les condicions en què es troben els immobles, i que malgrat que la situació del mercat immobiliari a Barcelona i l'àrea metropolitana fa molt difícil l'accés a l'habitatge, les condicions amb què hi accedeixen són d'abús per la relació qualitat-preu i per les condicions de precarietat en què hi viuen.

També a Barcelona, però sobretot en zones de Catalunya com Tarragona (centre, Serrallo, etc.), Valls (nucli antic) i Tortosa (nucli antic, barri del Rastro i de la Torre i Jesús), viuen en zones centríques com ara els nuclis antics de les ciutats, en habitatges vells i molt deteriorats. Aquests, són de promoció privada, però bé per les reduïdes dimensions bé pel dèficit dels materials de construcció, i per l'estat de les instal·lacions i els serveis, també podem parlar de barraquisme vertical. Així mateix, en aquestes poblacions també viuen en barris perifèrics amb situacions similars a les descrites anteriorment.

El treball de camp de l'estudi, també ens ha permès conèixer la situació d'alguns gitanos romanesos que viuen en habitatges que es troben amb bo-

16. Equip EARHA. Infrahabitatge a Catalunya. *Revista electrònica de geografia i ciències socials*, 2003.

nes condicions d'habitabilitat, i que no reuneixen les característiques dels habitatges descrits anteriorment.

A la ciutat de Tortosa, ens informen que malgrat que n'hi ha que viuen al nucli antic en situacions precàries, n'hi ha d'altres que s'han anat instal·lant en una Pedania de Tortosa, en cases unifamiliars. Aquestes les han anat comprant i se les estan arreglant, per tant, el règim de tinença d'aquestes és de propietat. Algunes d'aquestes cases tenen dos pisos, i hi viuen diversos membres d'una mateixa família.

A Amposta i a Deltebre, hi viuen dispersats per diferents llocs de la ciutat sense que en destaquin zones específiques.

Finalment, només afegir que tan sols en dos municipis ens han comentat que estessin en situació d'ocupes dels habitatges: a Sitges, en una barraca abandonada a la perifèria del municipi de la qual ja van ser desallotjats, i a Tarragona, en alguna masia abandonada.

4.2.2. LA SATISFACCIÓ RESIDENCIAL

La satisfacció residencial és el resultat afectiu de caràcter positiu que les persones desenvolupen quan fan comparacions entre l'ambient residencial i la pròpia situació de la persona. És un procés d'autoavaluació constant en relació amb l'entorn. (Aragonés y Amérigo, 1998.)¹⁷

A fi de valorar la satisfacció residencial en l'habitatge, en el cas dels gitans romanesos amb els quals hem estat en contacte, podem objectivar diversos elements:

- Situacions d'amuntegament en els habitatges. Fins a 3 i 4 nuclis familiars en un habitatge (essent entre 15 i 20 persones).
- Pocs metres quadrats.
- Molt cars. Lloguers d'entre 500 i 700 €.
- Condicions d'habitabilitat dolentes: males instal·lacions (aigua, llum i gas), desperfectes (finestres sense vidre, etc.), espais reduïts, etc.
- En alguns casos manca de subministraments per dificultats en el pagament.
- No tenen tots els electrodomèstics bàsics, com la rentadora.
- En alguns casos, no poden dormir en un llit, dormen en matalassos a terra.

17. ARAGONÉS, J. L.; AMÉRIGO, M. *Psicología Ambiental*. Madrid: Pirámide, 1998.

Malgrat aquestes condicions en l'habitatge, i que la queixa més reiterada és la situació econòmica per tal de fer front als lloguers i al pagament de subministrament, en general, consideren que estan satisfets amb l'habitatge. Per tal d'entendre aquesta característica és molt important de quina manera compensen aquesta realitat. Anem per parts.

En algunes zones, concretament a Barcelona (Besòs) i Badalona (Sant Roc), hem pogut constatar, per testimonis d'algunes de les persones entrevistades, que existeix una certa ambivalència en relació amb la situació en què viuen (condicions dels habitatges, alts lloguers, amuntegaments en pocs metres quadrats, etc.).

D'una banda, senten que paguen uns preus abusius per l'habitatge, i que tenen moltes dificultats per poder fer front al lloguer que els demanen (entre 500 i 700 € per a pisos de 50 metres quadrats en els quals només viuen 3 nuclis familiars). Aquests habitatges, de promoció pública en el seu origen, amb uns 40 anys d'antiguitat, i amb força desperfectes, són comprats, segons ens han comentat diverses persones, per una part del col·lectiu de paquistanesos que resideixen en aquests barris. Aquests són llogats amb poques condicions i requisits: no els demanen fiances gaire altes, no els demanen nòmina ni contracte de treball, etc. D'una altra manera ningú més els hi llogaria un pis i els permeten viure en situacions d'amuntegament; ja que malgrat que és una situació precària, els permet de pagar els lloguers.

Així doncs, tot i considerar que les condicions d'accés a l'habitatge són abusives, les valoren com a positives en la mesura que la seva precària situació econòmica, i les diferents situacions de discriminació social que històricament han viscut, els fan pensar que ningú més els llogaria un pis, i, per tant, aquesta concepció els fa valorar positivament les condicions de residència actuals.

Els arguments que trobem en aquesta mateixa direcció, són que les condicions en què han viscut anteriorment són tant o més precàries (tant a Romania com mentre feien itinerància per diferents països d'Europa), i fins i tot en altres zones d'Espanya (campaments de Madrid, per exemple).

4.2.3. CONVIVÈNCIA I XARXES SOCIALS ALS BARRIS DE RESIDÈNCIA

L'ambient en el qual es resideix té una dimensió social molt important, en tant que és el lloc on s'estableixen relacions socials de proximitat, i on es conviu amb altres persones.

La convivència amb els veïns i l'establiment de noves xarxes socials estan àmpliament influenciades per les condicions de l'habitatge, el sentiment co-

munitari, i l'ús que es fa (o que diferents col·lectius de persones fan) dels espais comuns.

Les relacions de veïnatge s'inicien a l'escala de veïns, i, en aquest cas, els hàbits quotidians, les normes socials establertes i les condicions de l'habitatge hi tenen un paper molt important.

En el punt anterior, es feia referència a unes condicions de vida en els habitatges molt precàries, que condicionen extremament la convivència. Primer, a l'escala de veïns, i posteriorment, a la resta del barri.

En el cas de la comunitat de veïns, la convivència és alterada en el bloc d'habitatges especialment quan es donen:

- Situacions d'amuntegament en els habitatges, que provoquen molt soroll a l'escala de veïns i molesten especialment els veïns dels pisos més pròxims.
- Condicions d'habitabilitat dolentes: males instal·lacions (aigua, llum i gas), desperfectes, etc., que provoquen altres desperfectes que s'estenen al conjunt de la comunitat, o als veïns més pròxims. Per exemple, una fuga d'aigua, etc.
- El fet de no tenir rentadora i viure molta gent en un mateix habitatge, que pot ocasionar molèsties a l'hora d'estendre la roba, ja que no es pot escórrer bé, és molta roba, hi ha humitats, etc.

Aquests són els principals conflictes que exposen alguns veïns del barri de Sant Roc, a Badalona, quan se'ls pregunta en relació amb la convivència a l'escala de veïns amb les situacions en què viuen els gitanos romanesos.

Una altra de les característiques de la convivència amb la resta de veïns del barri condicionada en part per la situació d'amuntegament en què viuen als pisos, és l'ocupació dels espais públics del barri.

Viure moltes persones en un mateix habitatge, molt sovint provoca que la convivència dins d'aquest es redueixi a les mínimes hores possibles, i, per tant, una part important del temps d'oci es desenvolupa a l'espai públic.

En algunes zones, aquesta presència continuada al carrer entra en conflicte, d'una banda amb els usos dels espais que tradicionalment s'atribueixen a aquella zona en concret, i de l'altra, s'entra amb competència amb altres col·lectius de persones que ja també tenen molta presència al carrer.

Una altra vegada posarem l'exemple del barri de Sant Roc de Badalona, en què el col·lectiu de gitanos romanesos que hi ha al barri entra en conflicte directament amb els gitanos que ja hi ha.

El conflicte s'ha expressat a través de les queixes reiterades que determinats gitanos vells que fa temps que viuen al barri han expressat en relació

amb la presència d'aquest grup de rom nouvinguts en les places i els espais públics del barri.

Manifesten obertament que aquests últims no són gitanos perquè tenen costums molt diferents als seus (les dones fumen, etc.) i perquè alguns comportaments incívics que es veuen al carrer els fan sentir incòmodes (orinar, defecar i cuinar al carrer, etc.), i expressen la seva por al fet que la gent els identifiqui a tots com a gitanos.

Aquest conflicte també s'ha expressat d'altres maneres, unes de les quals, en parlarem quan es tracti del tema dels usos dels espais, tenen relació amb els llocs de culte de la comunitat.

Amb aquestes condicions, és molt difícil que aquest grup de persones se sentin realment integrades en un entorn, tant des d'un entorn més reduït com és ara el de l'escala de veïns com el d'un entorn més ampli com és ara el barri. Per diverses raons, no tan sols les convivencials (per bé que aquestes hi tenen un paper destacat) són lluny de participar activament al barri i d'establir xarxes socials més enllà de les que els proporcionen la família i altres grups de compatriotes.

Així doncs, l'arrelament i el sentiment de comunitat són aspectes que de moment no se situen en l'espai físic del territori en el qual viuen.

4.2.4. ÚS DELS ESPAIS

L'antropòloga Teresa Tapada¹⁸ constata que existeixen diverses maneres de viure els espais, que els usos de l'espai són diversos culturalment, i que la manera de viure l'espai permet que un grup mantingui la seva identitat i expressi els trets que el fan distingible del seu veí, és a dir, «l'altre».

Aquesta diversitat en els usos de l'espai (espai públic) és part de la convivència, i, per tant, una forma de cohesió social però també de conflictes entre veïns d'una mateixa comunitat.

En relació amb l'ús que el col·lectiu fa dels espais, distingirem entre l'ús dels espais en l'habitatge i l'ús dels espais públics, o espais comuns.

4.2.4.1. ÚS DELS ESPAIS DE L'HABITATGE

El comportament en els espais d'un habitatge, segons Gifford (1987)¹⁹ és determinat, en primer lloc, per com usen l'espai els habitants de la casa, en

18. TAPADA, T. Antropología, vivienda y realojamiento urbano: la necesidad de diseños más flexibles y adaptados. Octubre 2002. n.º 16 *A fondo*. Revista bimestral de la Fundación Secretariado General Gitano.

19. Citat a ARAGONÉS, J. L.; AMÉRIGO, M. *Psicología Ambiental*. Madrid: Pirámide, 1998.

segon lloc, per com els espais construïts tenen efectes sobre el comportament de les persones, i en tercer lloc, fa referència a l'oci en l'habitatge.

En relació amb aquestes tres dimensions, sabem poc de com el col·lectiu de persones gitanes romaneses usen els espais, atès que les reserves i les pors han entrat en joc quan ens hem posat en contacte amb ells i han dificultat aquesta tasca. No obstant això, sí que en podem apuntar algunes coses:

D'una banda, els usos dels espais de cada una de les estances de l'habitatge, en molts casos han estat alterades per la situació d'amuntegament en petits habitatges.

Hem pogut comprovar que en alguns pisos estàndards de les zones que anteriorment anomenàvem polígons d'habitatge, concretament a Barcelona, al barri del Besòs, s'han reduït els espais comuns de la casa a dormitoris, i s'han destinat tots els espais possibles a posar-hi llits.

L'organització més habitual és que quan viuen 3 o 4 nuclis familiars en un habitatge, cada nucli visqui en una habitació; tenint en compte que en una mateixa habitació hi viuen una parella a vegades fins i tot amb 2 o 3 fills.

Quan no hi ha prou habitacions, normalment l'espai dedicat a sala-menjador també s'usa de dormitori, restant així un dels espais comuns de reunió més importants de l'habitatge.

La resta d'espais comuns, com la cuina i el bany (que normalment només n'hi ha un per habitatge), presenten unes possibilitats d'ús que estan superades a l'ordre i l'organització.

Per exemple, en el cas de la cuina, és molt important fer torns en relació amb el seu ús, sobretot a l'hora de sopar, que és quan més habitualment són tots els habitants a casa.

En relació amb com els espais construïts condicionen el tipus de vida, en podem dir que l'organització interna i l'ús que fan dels espais estan directament relacionats amb les divisions del pis, que presenten dèficits importants d'espai i condicionen el fet que passin més estones al carrer que no pas dins l'habitatge.

Aquest fet, de vegades, condiciona que es donin usos dels espais cada cop menys habituals en la nostra societat, com, per exemple, estendre la roba al carrer.

En un habitatge al barri de Sants de Barcelona, uns baixos en els quals viuen entre 15 i 20 persones, els estenedors de roba estaven situats al carrer, un davant de la porta i l'altre «aparcat» entre dos cotxes. Aquest fet posa de manifest com la manca d'espai en l'habitatge i l'ús cultural de l'espai, en què els límits de l'habitatge traspassen la porta del carrer per tal de fer un ús privat d'un espai que socialment és considerat comú.

Possiblement, malgrat que culturalment la relació entre espais privats i espais públics ja és diferent entre gitanos i no gitanos, amb les situacions que comporta la immigració i les condicions precàries dels habitatges, els efectes es modifiquen, relacionant-se de forma diferent amb l'espai, i condicionant i modificant dinàmiques d'organització familiar interna.

Una altra característica important de la relació que tenen amb l'espai construït és la de l'ordre i la higiene. En general, en tots els habitatges observats és destacable l'ordre amb què el mantenen (llits fets, organització dels espais, etc.) i la netedat; característiques difícils de mantenir en un espai tan reduït i amb tants habitants.

És molt possible que culturalment siguin hàbits importants, però també és una bona manera d'adaptar-se a un entorn hostil com el que representa l'espai de la llar.

El darrer punt d'aquesta anàlisi és l'oci en l'habitatge. En relació amb aquest punt, tenint en compte el que s'ha comentat anteriorment sobre les dimensions dels espais, les entrevistes realitzades ens confirmen que l'oci en l'habitatge pràcticament no es dona.

En l'entrevista feta a un grup de joves que formen l'equip de futbol F.C. Tandarei, ens van comentar que les úniques activitats d'oci eren mirar la televisió i en alguns casos jugar amb la «play station». D'altra banda, es va posar sobre la taula que la majoria d'activitats d'oci es fan fora de l'habitatge, la majoria a l'espai públic.

Per exemple, es connecten a Internet en el casal de joves del barri de Llefià, juguen a futbol en una plaça pública de Badalona, van al culte a Santa Coloma de Gramenet, etc.

4.2.4.2. ÚS DELS ESPAIS PÚBLICS

L'ús dels espais públics és un dels temes que més visible ha fet el col·lectiu de persones gitanes romaneses. Fan moltes activitats a l'espai públic, algunes d'aquestes xocants en relació amb les pràctiques i els usos a què habitualment es destinen aquests espais.

Aquestes activitats, es poden agrupar en: acampades a l'espai públic, activitats econòmiques al carrer, activitats d'oci i celebracions i culte evangèlic en places i carrers.

En relació amb les acampades a l'espai públic (que a vegades eren solars privats), l'any 2003, la ciutat de Barcelona tenia en diversos descampats i solars de la ciutat (primer a la zona de Poblenou i després a la zona de La Maquinista, Sant Andreu) una sèrie de persones acampades en rulots i en barraques; majoritàriament eren gitanos galaicoportuguesos, però també hi havia una part de gitanos romanesos.

Després de diversos desallotjaments, la dispersió per la ciutat i altres zones de Catalunya ha estat la principal conseqüència, es troben encara en algunes zones petits nuclis de persones acampades. En el cas del gitanos romanesos, la dispersió ha estat encara més gran, i es pot dir que la gran majoria viuen en habitatges (en les condicions descrites anteriorment), i que no hi ha hagut cap altre gran concentració de persones acampades a l'espai públic (segons les informacions rebudes des de diferents zones de Catalunya).

No es descarta la possibilitat que hi hagi algun petit grup dispers que visqui en aquestes condicions, tanmateix, no és un grup visible.

A Madrid, tal com ja s'ha comentat anteriorment, en els anys 1998 i 1999 la quantitat de persones que acampaven a la ciutat, a la zona de Fuencarral era preocupant i va desencadenar una intervenció socioeducativa.

Pel que fa a les activitats econòmiques, netejar vidres de cotxes en els semàfors de les grans ciutats, i pidolar. Són les pràctiques que més visibles fan que l'ús dels espais públics va més enllà dels usos habituals d'aquelles zones.

Això no significa que siguin el primer i l'únic col·lectiu que realitzi aquestes pràctiques, però des de l'any 2001 cap aquí, difícilment s'identifica cap més col·lectiu amb aquesta classe de pràctiques al carrer. No perquè no hi siguin, sinó perquè s'han fet invisibles en comparació amb l'allau de persones gitanes romaneses que usen l'espai públic amb aquestes finalitats.

D'altra banda, aquestes activitats sovint els fan entrar en conflicte bé amb les forces de seguretat, bé amb altres ciutadans que no estan habituats a trobar-se activitats d'aquesta mena a l'espai públic. És en aquests conflictes, en què l'ús es fa disfuncional i es contribueix a l'estigmatització del col·lectiu com a marginal.

Aquestes activitats normalment es fan en zones allunyades dels llocs de residència, en zones de molta aflluència de persones i d'automobilistes en el cas dels netejavidres.

Les persones que surten a pidolar (habitualment dones) en el cas de les grans ciutats, ho fan en llocs estratègics com davant de mercats, zones comercials, esglésies, etc. També aprofiten les zones més centrals i més turístiques per fer-ho. En definitiva, les que els poden aportar un major nombre de beneficis.

De la mateixa manera, les persones que netegen vidres als semàfors també ho fan en aquelles cruïlles amb més aflluència de trànsit, així com aquelles on la pressió policial és menor (o en aquells horaris en què hi ha menys presència de policia).

Tal com es pot comprovar en el mapa que ve a continuació, a la ciutat de

Barcelona són nombrosos els punts on hi ha netejavidres, zones ben controlades on hi ha un ús de l'espai orientat als beneficis econòmics.

- ★ Pl. Alfons Comin ★ Meridiana-Escòcia ★ La Maquinista ★ Meridiana-Felip II
- ★ Escoles Pies ★ Diagonal-Sardenya ★ Gran Via-Pau Claris ★ Rosselló-Pau Claris
- ★ Diagonal-Girona ★ Balmes-Aragó ★ Casanovas-Aragó ★ Diagonal-Casanovas
- ★ Gran Via-Roger de Llúria ★ Pl. de les Glòries

Pel que fa a les activitats d'oci, celebracions i culte evangèlic en places i carrers, el treball de camp realitzat ens fa arribar a la conclusió que tal com ja s'apuntava abans en l'apartat dedicat a l'habitatge, aquest ús dels espais públics és la conseqüència de la manca d'espais de trobada i de reunió.

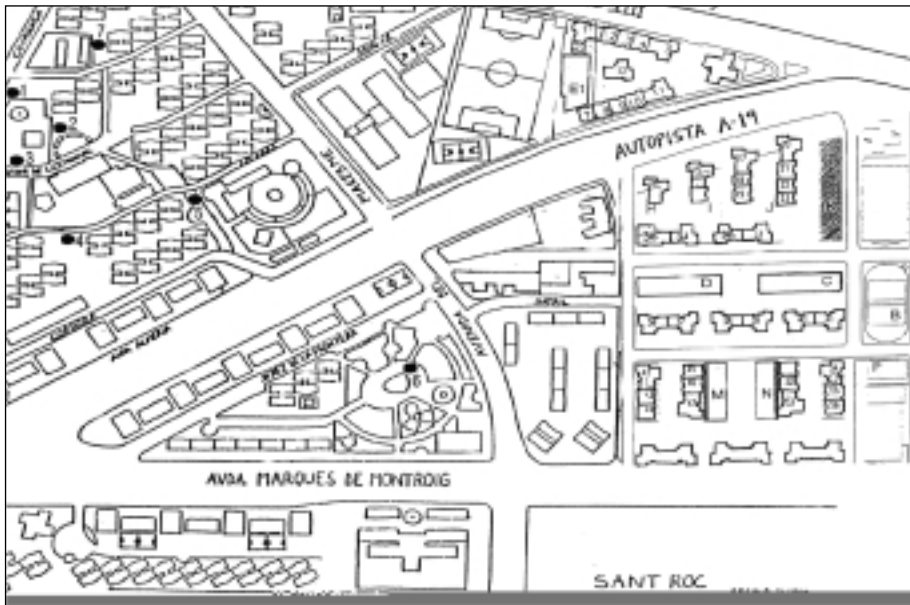
D'aquesta manera, si quan parlàvem dels habitatges es feia referència al barraquisme vertical, i una de les principals característiques és l'amuntegament en els pisos, és evident que els llocs de trobada i de reunió no poden ser en aquests espais, i, per tant, són en l'espai públic.

En els darrers anys, la premsa s'ha fet ressò de diverses celebracions a l'espai públic que ens han sobtat: algun casament, funeral i fins i tot celebracions del culte religiós evangèlic pentecostal. Moltes d'aquestes s'han fet en places i espais oberts del barri de Sant Roc de Badalona, que és la zona de l'àrea metropolitana on més resideixen.

De fet, en aquesta zona és on els representants del col·lectiu han donat a conèixer les seves reivindicacions per aconseguir un espai de culte a la zona. Aquesta és una de les demandes més conegudes pel col·lectiu, i, com recollirem més àmpliament quan parlem dels espais de culte, és molt possible que aquesta reivindicació respongui més a la necessitat de tenir un espai de trobada que no pas de culte.

En definitiva, cal tenir en compte que tots aquests encontres que conflueixen en l'espai públic produeixen efectes sobre la societat catalana que es tradueixen amb la percepció d'invasió de l'espai.

Així mateix, en el cas de Sant Roc, se situen diversos punts de trobada que accentuen no tan sols la sensació d'invasió dels espais, sinó també la percepció que es tracta d'un grup molt nombrós de persones, molt superior del que realment són.

- Punts de trobada: 1, 2, 3, plaça Camarón de la Isla. 4, espai comunitari entre blocs. 5, c/ Cáceres, prop de l'Ateneu de Sant Roc. 6, plaça Roja. 7, espai comunitari entre blocs i els pavellons de l'Associació Gitana de Sant Roc.

En el mapa que s'adjunta, es poden veure els punts de trobada del barri. Són places i espais oberts del barri molt propers als habitatges on resideixen.

La majoria dels integrants del col·lectiu amb qui hem contactat són de Tandarei o d'una zona molt propera al sud-oest de Romania. Per tant, hi ha molts vincles familiars i de compatriotes entre els integrants del col·lectiu. Aquests vincles, es mantenen i es potencien després de la immigració, i es busquen zones que facilitin aquest punt d'encontre.

El barri de Sant Roc de Badalona és un barri on els habitatges són més econòmics que en la majoria de zones de l'àrea metropolitana, és una zona on els permeten llogar habitatges i viure en situació d'amuntegament, és un barri ben comunicat i els espais públics són amplis i permeten ser lloc d'encontre.

Aquestes característiques han propiciat que moltes persones anessin a viure al barri, i en conseqüència moltes d'altres acudeixin al barri de visita, a trobar-se amb la família, altres compatriotes, etc.

Cal tenir en compte també que la seu de l'Associació Catalano-romanesa Tandarei està situada al barri.

4.2.4.3. DOMINI DELS ESPAIS. ORIENTACIÓ. MOBILITAT

El treball de camp realitzat ens ha permès observar que, a banda dels usos dels espais descrits en els punts anteriors, els gitanos romanesos tenen un alt domini dels territoris.

En la seva vida quotidiana la mobilitat és molt alta, en la mesura que es mouen per anar des del domicili al lloc on fan les activitats econòmiques, d'aquí altre cop les visites al domicili, al centre de culte religiós, a altres familiars, etc. El radi d'acció d'aquesta mobilitat és molt ampli, almenys pel que fa a l'àrea metropolitana de Barcelona.

A continuació, s'exposen dos exemples que fan gràfic el que volem explicar, i posen de manifest l'ampli domini del territori i l'alt grau de mobilitat que tenen en el seu dia a dia.

El primer, és el cas d'un grup de nois que formen part d'un equip de futbol format des dels serveis socials del barri de Llefià de Badalona, el F. C. Tandarei (explicat més àmpliament en el punt 6 de l'estudi). A l'entrevista amb aquest grup de nois (d'entre 14 i 20 anys), es desprèn que al llarg de la setmana, es mouen entre diferents municipis: Santa Coloma de Gramenet, Badalona, Barcelona i Sant Adrià de Besòs. En cadascun d'aquests municipis, hi fan diferents activitats, que al llarg de la setmana configuren un circuit. Aquestes activitats són:

Municipi	Barri	Activitat
Santa Coloma de Gramenet	Fondo	Residència. Culte pentecostal.
Badalona	La Pau	Jugar a futbol.
	Llefià	Jugar a futbol, casal de joves i reunions amb serveis socials.
	Sant Roc	Punt de trobada altres familiars.
Sant Adrià	La Mina	Abans hi anaven al culte.
Barcelona	Sant Andreu (La Maquinista)	Netejar vidres als semàfors.

1, domicili. 2, Fondo: culte. 3, semàfors: la Maquinista. 4, camp futbol: plaça del Músics. 5, entrenament futbol: parc del Gran Sol. 6, SSAP: Grup Verge Assumpta. 7, família: Sant Roc. 8, la Mina: culte.

En el plànol que es mostra, es fa una representació gràfica del domini dels espais i de la mobilitat per l'àrea metropolitana.

El segon exemple és el cas de dos nuclis familiars d'una mateixa família que viuen a Mollet del Vallès. Aquests, van arribar a Mollet del Vallès procedents de l'Hospitalet (després que van ser desallotjats del lloc que ocupaven), i en la seva vida quotidiana també presenten un recorregut força ampli:

Municipi	Barri	Activitat
Mollet del Vallès		Residència.
Badalona/Santa Coloma de Gramenet	Sant Roc/Fondo	Relacions socials i familiars Culte pentecostal.
Montcada i Reixach		Feina d'un dels homes.
Barcelona	Centre	Mendicitat.

En el plànol que ve a continuació, es fa una representació gràfica del domini dels espais i de la mobilitat per l'àrea metropolitana d'aquests dos nuclis familiars:

1, domicili. 2, treball. 3, mendicitat. 4, culte. 5, relacions socials.

4.3. FORMACIÓ, LLENGUA I ESCOLARITZACIÓ

4.3.1. NIVELL D'INSTRUCCIÓ DELS ADULTS

El nivell d'instrucció de les famílies gitanes romaneses és força baix. A Romania més d'una quarta part dels gitanos adults són analfabets, i la meitat té educació bàsica. Només un 5% té educació secundària superior i un 1% té estudis superiors.²⁰

Aquesta formació és amb la que s'arriba a Catalunya. No consta que adults gitanos romanesos busquin al nostre país ocasions i oportunitats per a millorar o iniciar processos formatius complementaris. En els centres de formació d'adults de les zones on viuen no hi ha adults gitanos romanesos matriculats.

4.3.2. CONEIXEMENT DE LA LLENGUA

La llengua d'expressió habitual és el romanó. A Catalunya, la llengua que s'utilitza per a relacionar-se a l'exterior de la família és el castellà. Cal tenir en compte que bona part de les famílies residents aquí, han fet un cert itinerari en diferents punts de la península, on han assolit un cert aprenentatge pràctic i funcional de la llengua castellana (Logroño, Madrid, València, Múrcia...).

Pel que fa als infants, l'aprenentatge de la llengua va directament relacionat amb la seva escolaritat: força infants comencen a dominar el català com a llengua relacional amb l'exterior de la família, i fan moltes vegades de traductors. El domini i l'ús de la llengua depenen en bona mesura del tipus d'escola. Hi ha escoles on, malgrat haver-hi immersió lingüística, la llengua vehicular dominant entre els infants és el castellà; a altres escoles la llengua dominant es el català. L'aprenentatge de la llengua per part dels infants i joves depèn, per tant, del tipus de centre, de la zona on viuen i del temps d'estada a Catalunya.

És significativa l'experiència a Deltebre, on joves gitanos romanesos s'expressen en català amb tota normalitat i sense cap diferència respecte dels nadius de la zona.

4.3.3. ESCOLARITZACIÓ I VALORACIÓ DEL FET ESCOLAR

Molts infants s'han escolaritzat aquí, a Catalunya, o als llocs on han entrat en contacte amb els serveis públics. És força assumit que l'escolarització dels infants és obligatòria, ja que aquest és un requisit també en el país d'origen.

20. JIGAU, M. «Romania, la minoria ètnica gitana.»

S'ha comentat en el capítol anterior l'experiència d'itinerància a la qual es veuen empesos a la recerca de maneres de subsistència adequades o estables. Aquest funcionament poc estabilitzat territorialment és un dels factors de major dificultat per a una escolarització amb èxit. Un cop escolaritzats, a alguns infants els resulta complicat continuar amb la mateixa escola: canvis de barri o de ciutat els obstaculitzen el progrés continuat dels aprenentatges i de la sociabilitat. Algunes famílies, tot i traslladar-se, busquen en el lloc d'arribada l'escolarització immediata dels fills. És significativa l'experiència d'una família que viu a temporades a Barcelona i a temporades a Àvila: cada vegada escolaritza els infants en un i altre lloc.

La iniciativa de l'escolarització, normalment és pròpia, però força vegades és fruit de la intervenció dels serveis públics: districtes i serveis socials principalment.

És encara una assignatura pendent l'escolarització total d'infants acabats d'arribar o en situació de «no-assentament» estable en una zona territorialment definida.

Explorant les motivacions per l'escolarització, acostuma a haver-hi un conjunt entrellaçat. El més dominant és la convicció dels pares que els fills han de tenir una formació bàsica i mínima assegurada. També hi ha una interiorització forta del fet normatiu. Junt amb això, a moltes famílies els resulta pràctic tenir els fills «recollits» a l'escola mentre els adults, incloent-hi els adolescents, busquen ingressos econòmics als centres de les ciutats o treballen; en aquest sentit, per molts resulta d'extrema importància l'obtenció de beques de menjador: no cal fer llargs recorreguts per recollir els infants i tornar-los a l'escola, i alhora s'asseguren un menjar substancial. Per a algunes famílies aquest factor és decisiu.

Existeix una demanda clara i expressada per moltes dones sobre la necessitat d'escoles bressol. Caldria entendre aquesta demanda des d'una perspectiva d'ordre pràctic, s'estalvien problemes amb la policia, permet atendre un nou nadó, van alimentats. És possible que hi hagués una valoració positiva des del seu país d'origen.

Pel que fa a l'absentisme, hem observat que canvia segons les zones i les escoles: allà on l'absentisme és contingut i controlat, o es fa una intervenció intensa d'acompanyament social d'aquestes famílies, els infants gitanos romanesos no acostumen a ser absentistes, aquesta és l'experiència de Sabadell; en contrapartida, en aquelles zones on l'absentisme és poc contingut en general, els infants gitanos romanesos segueixen pautes similars: alguns sí, alguns no, com és el cas de l'experiència de Sant Roc de Badalona.

Existeix un bon nivell de rendiment durant tota la primària, amb un compliment força regular, però decau completament en el pas a secundària. To-

thom coincideix a afirmar que no hi ha continuïtat. Els casaments precoços interfereixen decisivament el procés formatiu.

Cal esmentar, però, que també en aquest tema existeix una diversitat important: alguns informants gitanos romanesos tenen fills adolescents a punt d'iniciar mòduls formatius i cursos ocupacionals (Deltebre).

No hi ha prou temps d'estada a Catalunya per observar la continuïtat de l'escolaritat dels infants que han seguit una evolució pròpia al país, però la inestabilitat territorial, l'extrema vulnerabilitat econòmica, i la tendència cultural d'aparellar-se i tenir fills precoçment són obstacles potents per a la continuïtat de la formació dels adolescents i els joves.

4.4. SALUT

La salut és un àmbit de la vida de les persones especialment relacionat amb la concepció de la vida, de la mort, i de les formes culturals d'entendre's i relacionar-se amb l'entorn natural, social i organitzatiu.

Aquest estudi no ha explorat aquesta dimensió des d'aquesta perspectiva, ja que implicaria un abordatge etnològic en un marc temporal molt més ampli que el plantejat en l'encàrrec. Les referències que s'han obtingut provenen bàsicament de la percepció dels diferents professionals de la salut que en diferents contextos han entrat en contacte amb les famílies.

En primer lloc destaca l'absència de seguiment sanitari preventiu pels centres d'atenció primària: les famílies no tenen hàbits de revisió mèdica periòdica, ni acostumen a seguir cap protocol de nen sa amb els serveis de pediatria.

El contacte amb el món sanitari se cenyeix a dues vies: les urgències mèdiques i l'infantament.

Pel que fa a les urgències mèdiques, habitualment són hospitalàries, però també s'utilitzen els centres d'atenció primària, quan hi ha una certa estabilització territorial i acostumen a ser pertinents, és a dir, quan una família es mobilitza a un centre mèdic és que realment hi ha indicadors que desborden el tractament casolà habitual (febres altes, accidents, disfuncions orgàniques, no necessàriament greus). L'estada als hospitals acostuma a ser molt discreta. Els serveis sanitaris hospitalaris no detecten conductes socials de risc amb les quals valorin la necessitat d'incloure en l'abordatge d'altres professionals vinculats al treball social o a la salut mental, ni les famílies aprofiten el servei per a fer demandes d'altres tipus. No existeixen protocols d'actuació que des d'urgències facilitin que els professionals que hi intervenen tinguin elements de comprensió respecte dels individus que tracten, com tampoc que canalit-

zin un treball psicosocial de seguiment posterior. El resultat és un desconeixement força gran d'aquest col·lectiu pels serveis socio-sanitaris.

La situació en els ambulatoris de referència, que per definició tracta la població des de la prevenció i el seguiment a través dels historials clínics, individuals i familiars, es troba en una situació similar: la consulta reiteradament per urgències duplica la intervenció sanitària, resulta ineficaç i no acaba d'adaptar-se a les necessitats de la població. Les famílies gitanes romaneses tampoc no fan cap demanda als ambulatoris, més enllà de pidolar aliments, roba. No busquen fer vincles, no encaixen en les pautes de vacunació, ni en els calendaris de visites. Escapen a qualsevol pauta que sembli de control. Es detecta un comportament altament defensiu.

Existeixen alguns indicis que fan pensar que la població més jove té menys por a l'hora d'interrelacionar-se amb els centres de salut: algunes mares adolescents, i a vegades sense que els pares o sogres ho sàpiguen, porten els seus fills a la revisió pediàtrica.

Pel que fa a l'infantament, es fa sempre als hospitals on hi ha servei de maternitat. A Catalunya s'atenen sobretot noies adolescents de 15 a 18 anys. En la major part dels casos no s'ha fet un seguiment de l'embaràs rigorós, però s'ha detectat en diferents oportunitats com algunes noies embarassades utilitzen els serveis d'urgència per fer algun tipus de seguiment del seu embaràs, i molt especialment quan no tenen cap tipus de documentació.

Els serveis de maternitat perceben una forta competència materna per part de les noies, i una òptima vinculació afectiva mare-fill, s'observa en la higiene personal i del nadó, l'alletament, la resposta al plor de l'infant i l'enorme capacitat per calmar-lo. Existeix una destresa i uns coneixements sòlidament estructurats que s'han transmès de mares a filles amb molt d'èxit.

Igualment que a les urgències, el personal sanitari no acostuma a vincular la família i el nadó amb el personal psicosocial del centre hospitalari, ni encara menys amb serveis socials de primària, perquè no detecten conductes de risc que afectin la salut ni de la mare ni del nadó. Tampoc les famílies ho sol·liciten. L'orientació que es dona a l'alta hospitalària segueix els patrons normalitzats: revisió pediàtrica ambulatoria. Habitualment no se segueix.

L'estret vincle mare-fill ha estat observat també a altres serveis no relacionats amb la salut: la DGAIA. És possible que això s'hagi intensificat com a mecanisme de seguretat i defensa en el llarg procés migratori que han viscut.

Algunes noies joves es comencen a plantejar la idoneïtat de mètodes anti-conceptius, dels quals s'assessoren en primer lloc amb les pròpies mares i sogres; en uns pocs casos es plantegen als professionals socials amb els quals han aconseguit un cert nivell de confiança, no fan, encara, el pas d'assessorar-se amb els professionals sanitaris.

4.5. ACTIVITATS ECONÒMIQUES

4.5.1. ACTIVITATS PER SOBREVUIRE, SUBSISTIR I TREBALLAR

De manera introductòria a aquest punt, un dels aspectes que s'han de tenir en compte, és el concepte de treball del qual participa el col·lectiu atès.

És evident que quan s'està ratllant la marginació no s'interpreta la realitat social de la mateixa manera que quan es viu una situació (econòmica, social i cultural) força més favorable.

En un dels conceptes on es posen clarament de manifest aquestes diferències és en el concepte de *treball*.

Un estudi etnogràfic elaborat per Marga Sánchez-Candamio²¹ sobre les concepcions de treball que tenen els usuaris del PIRMI (que tot i no ser la població objecte d'estudi, és part de la població exclosa o amb risc d'exclusió que hi ha en la nostra societat), exposa que el treball s'entén fonamentalment de tres maneres. Com una activitat per subsistir; en aquest sentit treballar seria fer qualsevol activitat que els permeti obtenir diners. És considerat pels usuaris com una cosa que els aporta pocs beneficis però que comporta poc esforç. Si es té en compte el balanç entre el que es dona i el que es rep, és percebut com a satisfactori: «*no se saca mucho, pero tampoco te matas a trabajar...*». En el cas dels gitanos romanesos, serien aquelles ocupacions que es fan més visibles a la via pública, com és el cas de netejar vidres de cotxes en els semàfors, practicar la mendicitat, vendre *La Farola*, etc. Malgrat que són ocupacions que fan durant força hores, els permeten la llibertat en la mobilitat geogràfica i funcional, així com una gran flexibilitat en tant que no hi ha rigidesa en els horaris ni en el ritme de treball. Aquesta flexibilitat elimina les limitacions per a la vida en família. Representen uns beneficis econòmics a curt termini, que els permeten subsistir en el dia a dia, i no fer un esforç de previsió econòmica.

El treball també pot ser entès com una manera de sobreviure; és a dir, que el treball és vist com alguna cosa que tot i que aporta uns beneficis, el balanç que es fa entre aquest i els costos resulta insatisfactori. Per exemple, tenir un treball precari a canvi de desenvolupar un treball dur i abusiu. En el treball de camp realitzat, hem coincidit amb poques persones que haguessin tingut un contracte de treball. Entre aquestes és especialment significatiu el testimoni d'un home de 30 anys, aproximadament, que ens explicava la seva experiència laboral com a operari de neteja en una escola de Barcelona, i de mos-

21. SÁNCHEZ-CANDAMIO, M. «La etnografía en psicología social». *Revista de Psicología social aplicada*. Vol. 5, n.º 1/2, 1995.

so de càrrega i descàrrega en un hotel també de la ciutat. El seu discurs era bàsicament una queixa entre les moltes hores que treballava i els pocs diners que cobrava. Explicava que amb un sou de 600 €, per molt fix que fos al mes no podia sobreviure ell i la seva família. Només el lloguer que pagava ja era més alt que el seu sou. Per tant, el balanç que feia entre costos i beneficis és insatisfactori; destacava que el principal benefici per ell era el fet de tenir un contracte de treball per poder regularitzar la seva situació administrativa al país. D'altra banda, amb aquesta postura també insinuava que podia aconseguir més beneficis econòmics fent activitats de subsistència que amb un treball regularitzat.

I, finalment, una altra concepció és veure el treball com una manera de viure. Aquesta, faria referència al treball que reporta molts beneficis i que és satisfactori (contracte estable, seguretat) però que és vist com a pràcticament inabastable. Només en una de les entrevistes realitzades durant el treball de camp, l'ocupació ha estat considerada des d'aquest punt de vista. És el cas d'un gitano romanès entrevistat a Deltebre, que tenia la seva situació administrativa regularitzada i havia estat treballant en la construcció. Valorava que treballava moltes hores però que els beneficis econòmics el compensaven, ja que podia mantenir tota la seva família. Des d'aquesta perspectiva, esperava que els seus fills adolescents aprenguessin un ofici (estaven en una escola taller a Deltebre) i poguessin aspirar a un tipus de feina que els aportés uns beneficis similars.

A continuació, adjuntem un quadre-resum de relació entre les activitats econòmiques que desenvolupen i la concepció de treball que se'n desprèn:

Concepte de treball	Balanç esforç-beneficis	Activitats econòmiques
Subsistir	Poc esforç – Poc benefici	Netejar vidres de cotxes Pidolar pel carrer Vendre <i>La Farola</i>
Sobreviure	Molt esforç – Poc benefici	Operari de neteja Mosso de càrrega i descàrrega Peó agrícola
Manera de viure	Molt esforç – Molt benefici	Construcció Peó agrícola Mina

Tot això ens pot ajudar a entendre, per exemple, per què a algunes persones els pot compensar «no treballar». Depèn del significat que tinguin aquí la paraula treballar. És fàcil entendre i abordar aquesta qüestió si es té en compte que en alguns contextos l'únic que té valor és aportar diners a casa.

4.5.2. ACTIVITATS IRREGULARS

El debat inicial en relació amb aquest tema és si les activitats de subsistència descrites anteriorment (com fer mendicitat al carrer, netejar vidres, etc.) són el resultat d'una xarxa «mafiosa» que organitza les activitats econòmiques d'acord amb uns beneficis propis, explotant les persones que en formen part; o bé, si lluny d'això, l'únic que hi ha és una manera d'organització familiar en relació amb unes formes de subsistència molt precàries.

Tot i la complexitat del tema, considerem adient fer-ne esment, ja que és un dels temes que més preocupen en relació amb la manera d'entendre i abordar el col·lectiu.

En les diferents entrevistes realitzades, hem pogut constatar que hi ha una organització familiar àmplia, de família extensa i de relació i informació entre diverses famílies, fins i tot entre famílies que estan geogràficament distanciades (cal tenir en compte la itinerància i la mobilitat entre diferents municipis).

Aquesta informació és corroborada per l'opinió que la Policia Nacional dóna en el programa dedicat als netejavidres *Entre línies* de TV3 (vegeu l'annex).

D'altra banda, en les entrevistes a diferents professionals de serveis socials, i a la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA), un dels temes que es posa sobre la taula és la presència d'activitats irregulars i delictives per part d'alguns membres del col·lectiu de persones gitanes romaneses; concretament entre els més joves.

Acostuma a ser per part dels més joves perquè, segons informen des de la DGAIA, saben que són el col·lectiu que menys conseqüències legals tindran, i, per tant, la tendència és a deixar de fer aquestes activitats a mesura que van creixent, quan les conseqüències legals poden ser pitjors.

Aquestes activitats, que en molts casos es tracta de robatoris de mòbils, de carteres, en comerços i mendicitat infantil, cal incloure-les dins de les maneres de subsistència precària que exerceixen per tal d'aportar diners a casa, i, per tant, cal esperar que si es fan progressos quant a la inclusió social d'aquestes famílies, aquestes pràctiques se substituiran per altres models de subsistència econòmica.

4.5.3. OCUPACIONS A ROMANIA. INTERESSOS PROFESSIONALS

En general, cal tenir en compte que les persones entrevistades que són joves (en la nostra cultura adolescents, en la seva, adults joves), quan van marxar de Romania encara eren nens, i, per tant, no treballaven.

Hi ha també una part important de persones que ens ha comentat que a Romania no treballaven, que es dedicaven a la mendicitat, i ens expliquen les dificultats de viure de la mendicitat en un país empobrit.

Dels que han treballat, ho han fet en tasques de peó agrícola, de peó industrial, en la neteja i en bugaderies.

Tanmateix també hi ha un nombre de persones, malgrat que poc representatiu, però que hi és, que comenta que tenia algun ofici de mecànic, d'electricista, etc.

Pel que fa als interessos laborals, aquests s'expressen poc, i no s'ha pogut aprofundir excessivament en el tema perquè s'ha vinculat molt el treball amb la regularització de la situació administrativa (cal tenir en compte que una part important de l'estudi s'ha elaborat durant el període de regularització d'immigrants desplegat per l'Estat espanyol).

Quan se'ls pregunta amb relació als interessos professionals, les poques respostes en relació amb el tema han estat:

- En el cas de les dones: neteja en domicilis particulars, en escales i cura d'ancians i de nens.
- En el cas dels homes: peó de la construcció, fer carreteres, transportista, pintor, jardiner i instal·lador de parquet.

En el cas dels homes també hem pogut parlar amb alguns músics (alguns búlgars i altres romanesos) que ens han comentat que la transmissió de la professió passa de pares a fills, i sembla que no hi ha altres interessos professionals que es manifestin explícitament.

4.5.4. ELEMENTS PER A L'OCUPABILITAT

Hi ha molts factors que afecten les persones, el seu entorn i les relacions amb aquest, que condicionen, facilitant o dificultant que una persona sigui més o menys ocupable. Aquests es poden agrupar en tres grans grups de competències, segons Mazariegos, A.; Sopena, Q.; et al., 1998:²² les tecnicoprofessionals, les competències de base i les competències transversals. També es veuen com a factors d'ocupabilitat les disponibilitats (horàries, de desplaçaments, de salut, de càrregues familiars, etc.)

Les competències tecnicoprofessionals fan referència al conjunt de coneixements i tècniques necessàries per al desenvolupament d'una determinada

22. MAZARIEGOS, A.; SOPENA, Q.; et al. *Competencias Transversales. Un reto para la formación profesional*. Barcelona: FORCEM, 1998.

activitat laboral i es deriven de l'anàlisi del procés laboral en cada àmbit específic de treball.

Les competències de base són els coneixements que en una determinada cultura del treball es consideren els pre-requisits necessaris per afavorir l'accés a diferents àmbits professionals: coneixement de l'entorn, el nivell de lectoescriptura, el català, la informàtica i els coneixements en recerca de feina.

Les competències transversals es defineixen com un conjunt de capacitats, habilitats i actituds d'ampli abast que afecten una gran diversitat de tasques (formatives, laborals, personals, etc.). Pertanyen a l'àmbit individual i s'adquireixen i es desenvolupen mitjançant l'experiència vital de la persona.

La principal característica de les competències transversals és la capacitat de transferència a diferents contextos de les nostres experiències en la vida quotidiana.

En relació amb el col·lectiu de persones objecte d'estudi i sense pretensions de fer una anàlisi completa de l'ocupabilitat, hi ha certs elements que en una visió de conjunt ens donen pistes en relació amb aquest tema:

Punts forts	Tipus de competències	Punts febles
Es desconeixen	Tecnicoprofessionals	<ol style="list-style-type: none"> 1. Baix nivell formatiu. 2. Poca o nul·la experiència professional en situació regularitzada. 3. Manca d'especialització professional.
<ol style="list-style-type: none"> 1. Bon coneixement de l'entorn en relació amb l'orientació espacial. 2. Bon nivell de lectoescriptura. 3. Alguns joves usen Internet de manera lúdica. 	Base	<ol style="list-style-type: none"> 1. Poc coneixement en relació amb els recursos i els d'inserció laboral en concret. 2. No coneixen la llengua catalana. 3. Pocs coneixements d'informàtica
<ol style="list-style-type: none"> 1. Sociabilitat. 2. Flexibilitat i adaptabilitat a diferents contextos. 3. Hàbits d'horari. 4. Interiorització de les normes. 	Transversals	Dificultats de relació condicionades per la discriminació històrica patida i per la situació d'irregularitats administratives en què es troben.

Cal tenir en compte que les dificultats en els temes de regularització administrativa dificulten molt més l'accés al mercat de treball i l'opció d'accedir a recursos d'inserció sociolaboral.

Així mateix, la situació de discriminació social que històricament han patit, és també un condicionament important en els processos de recerca d'ocupació.

4.5.5. PRESTACIONS SOCIALS

Molt breument, les prestacions i els ajuts econòmics més sol·licitats quan acudeixen als serveis socials, segons informacions del col·lectiu i dels serveis socials entrevistats, són: ajuts econòmics per pagar el lloguer o alguns rebuts de l'habitatge, les beques de menjador i els llibres per a l'escola, i en alguns pocs casos, el PIRMI.

Cal tenir en compte que la relació amb els serveis és relativament recent, i, per tant, les demandes encara són mínimes.

Una de les conseqüències que tenen les demandes és, d'una banda, el control de documentació, de la situació familiar, etc. Els fa molta por perquè provenen d'una situació política repressora, i d'una situació social de molta discriminació. I d'altra banda, les contraprestacions que comporta demanar alguns ajuts es vinculen a implicacions més enllà de la demanda.

4.6. IDENTITAT DEL COL·LECTIU, COSTUMS I TRADICIONS

4.6.1. IDENTITAT DE GRUP

Al llarg de l'estudi, hem pogut constatar alguna petita diferenciació entre tipus de rom; tanmateix, l'estudi s'ha orientat a donar una vessant més centrada en la intervenció social i laboral del col·lectiu de persones, buscant i fent èmfasi en aquelles característiques que més importància tenen en relació amb l'ajust que des d'un punt de vista social tenen les persones que integren el col·lectiu.

Igualment, en el treball de camp, malgrat que la intenció ha estat aprofundir en el col·lectiu, no s'ha pogut fugir de les parts més representatives, en qualitat de visibles, del col·lectiu. I, per tant, és molt possible que hi hagi altres gitanos procedents de l'est diferents als que s'han entrevistat però amb unes expectatives de funcionament i de vida diferents de les que tenen els gitanos amb els qui hem pogut contactar.

També és molt possible que, per la seva invisibilitat dins de la nostra societat, l'atenció i la intervenció, en el cas que calgui, no necessiten elements específics més enllà dels dispositius i els serveis generals que ja existeixen.

Des del treball de camp elaborat, s'han pogut distingir alguns tipus de gitanos romanesos diferents. Malgrat que no s'han pogut aprofundir en les seves característiques, sí que de manera superficial s'han pogut establir algunes diferències.

D'una banda, els que més hem conegut, per nombre i per visibilitat, són els de la zona de Tandarei i llocs propers com Fetesti, Cernetu, Constanta, Bucarest, etc.

Aquests perquè són els més visibles:

- Presenten una indumentària molt característica, especialment les dones (mocador al cap, camises, faldilles llargues, sandàlies).
- Moltes vegades tenen ocupacions de subsistència com pidolar al carrer, netejar vidres de cotxes en semàfors, vendre *La Farola*, que són molt presents a la via pública.
- Alguns practiquen el culte evangèlic pentecostal, i donen molta importància a la reunió.
- Disposen d'àmplies xarxes socials de suport, sobretot a través de la família.
- Parlen romanó.

D'altra banda, hem conegut algun gitano romanès, a Deltebre, que és de la zona propera a Timisoara, prop de la frontera amb Iugoslàvia, i que presenta característiques ben diferenciades del grup descrit anteriorment:

- Porten una indumentària que no els identifica com a gitans, tant en el cas del homes com el de les dones.
- Busquen ocupacions que tot i que són nínxols d'ocupació, no són maneres de subsistència lligades a la marginalitat.
- Els que practiquen alguna religió, aquesta no té una expressió col·lectiva, sinó que és íntima i individual (familiar). La persona entrevistada era cristià ortodox.
- La família extensa és important, però es prioritza la intimitat de la família nuclear.
- Parlen romanó.

En aquesta mateixa línia de distinció entre tipus de gitans, en el treball de camp elaborat, vam poder contactar amb un músic gitano-romanès, integrant d'una coneguda orquestra musical de gitans romanesos: Fanfare Ciocârliã. La procedència d'aquest i del conjunt de l'orquestra és del nord de Romania, a la regió de Moldàvia, i manifesta que els gitans d'aquesta zona, tot i ser pobres, no ho són tant com els de la zona de Tandarei (que són els que majoritàriament coneixem aquí). Ell prové d'una família de músics en què la tradició musical s'ha transmès entre homes a la família. El seu pare, el seu avi i el seu besavi ja eren músics. Tocaven en casaments i esdeveni-

ments socials que ho requerien. No podien viure de la música, i tenien altres ocupacions addicionals, sobretot treball en fàbriques.

Ell i la seva orquestra han tingut sort, després de la dictadura de Ceucescu, una discogràfica alemanya els va descobrir i els va promocionar internacionalment. S'identifiquen clarament com a gitanos, n'estan orgullosos, malgrat que en destaca l'heterogeneïtat entre ells: tenen ocupacions diferents, parlen tots diferents dialectes del romanó (però entre ells s'entenen), etc.

A banda d'aquesta distinció de gitanos romanesos, hem tingut coneixement d'altres gitanos procedents de l'Europa de l'Est a Catalunya. Aquests, només els citarem, ja que és important tenir en compte la diversitat existent a casa nostra:

- Hi ha un grup de gitanos búlgars que són músics i que toquen en espais públics cèntrics de la ciutat de Barcelona.
- Hi ha alguns gitanos provinents de l'exlogoslàvia, sobretot de Bòsnia. Hem tingut coneixement que n'hi ha pidolant a la ciutat de Barcelona, i a Cornellà.
- Hi ha alguns gitanos de la República Txeca.
- A Sant Cugat del Vallès hi ha un grup de gitanos hongaresos acampats en rulots que, malgrat que fa tres generacions que són a Catalunya, es continuen identificant com a hongaresos.

No estem parlant d'un col·lectiu homogeni, en la mesura que, tal com indiquen altres estudis que han aprofundit més en aquest tema,²³ hi ha diversitat de tipus de rom, per la zona de procedència en l'origen, per la mena d'oficis tradicionals que realitzaven, etc.

Un cop aclarit aquest tema, cal tenir en compte que hi ha diversos elements i que juguen un paper diferencial en la identitat de cada grup. Entre aquests, hi ha la indumentària, la llengua (o el dialecte de romanó que parlen), les creences religioses, els valors en relació amb el treball, l'educació, les relacions familiars, etc.

En el punt següent, volem destacar la importància i la instrumentalització de la religió en el cas del col·lectiu més majoritari i visible a Catalunya: els rom romanesos de la zona de Tandarei.

23. PEETERS, K. Entre Tinieblas. Gitanos inmigrantes: Los Rom del Este de Europa en Barcelona y el Acceso a la Educación. Informe para la fundación Jaume Bofill y Enseñantes con gitanos. (Treball en curs, 2004.)

4.6.2. CREENCES, RELIGIÓ I XARXES SOCIALS DE SUPORT

Segons dades (són dades estimades) del centre UNESCO de Catalunya, un 40% dels gitanos romanesos que hi ha a Catalunya són pentecostals, un 50% són ortodoxes i un 10% catòlics.

En aquest apartat, ens centrarem bàsicament en els pentecostals, atès que s'han identificat com a grup i com a comunitat.

Ja hem comentat anteriorment que el barri de Sant Roc de Badalona és el punt de trobada i residència més nombrós de l'àrea metropolitana de Barcelona i que una de les principals reivindicacions per part d'aquestes comunitats és tenir un lloc de culte, per tal de practicar el culte pentecostal.

El centre UNESCO de Catalunya i l'equip d'investigacions en sociologia de la religió (ISOR) de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), ens van ajudar a aclarir alguns termes en relació amb aquesta religió.

Les esglésies pentecostals formen part del nou protestantisme, i el conjunt d'aquestes, a Catalunya representa el nombre més elevat d'esglésies evangèliques.

De pentecostals n'hi ha de diversos tipus; de fet, l'Església de Filadèlfia, que aglutina els gitanos autòctons, és també evangèlica i pentecostal. De totes maneres, la que fa referència als gitanos romanesos, i que també acull romanesos no gitanos, és l'Església de Déu. Aquesta funciona en l'àmbit local sobre la base d'un consell d'església presidit per un pastor. Cal destacar que hi ha molts pastors de l'Església de Déu que són romanesos, així com molts dels seus feligresos.²⁴

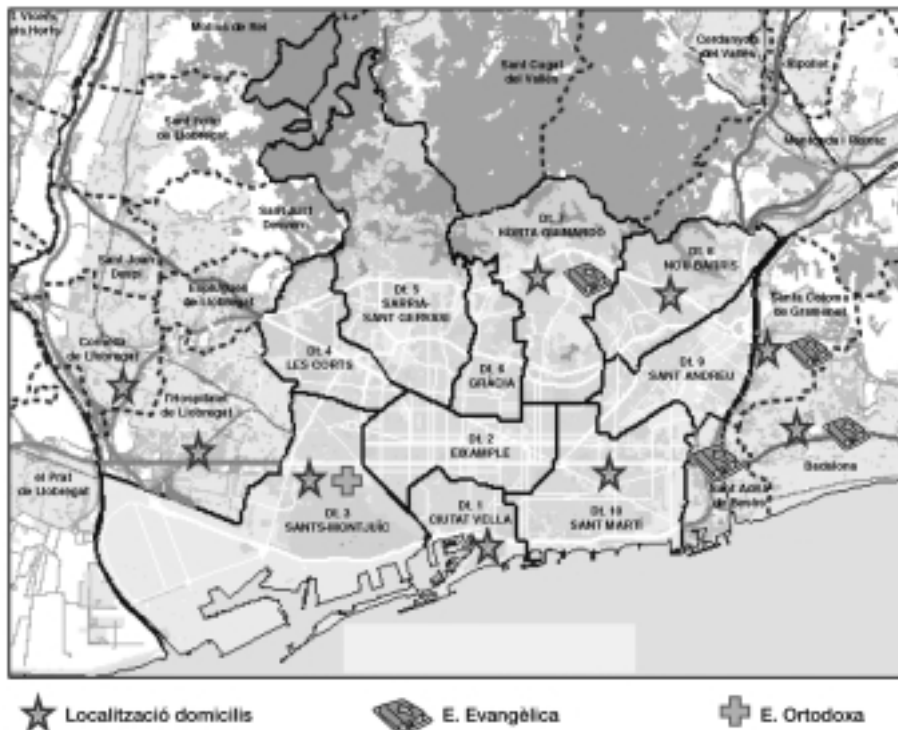
Aquestes esglésies estan organitzades en relació amb una xarxa, però depenen de l'església mare. És com una estructura de cèl·lules mare que es va disgregant. L'església dels gitanos romanesos té la seva cèl·lula mare a Romania, i és aquest inici el que els fa diferents a altres esglésies evangèliques i també pentecostals com és ara l'Església de Filadèlfia.

De totes maneres tenen en comú: que tenen intervenció en l'esperit, que improvisen (no hi ha pregàries preparades) i que no estan regulades.

Aquestes esglésies es creen com un grup diferenciats i van creixent, i a mesura que es van ampliant es van disgregant, i funden un nou grup. Des de fora, l'organització és molt complexa perquè és poc previsible.

L'arrelament a aquesta pràctica religiosa ha estat espectacular des que van començar a arribar a Catalunya els primers gitanos romanesos, ja que inicialment, molts d'ells manifesten que no practicaven aquesta religió, mentre que després de tres i quatre anys d'estar aquí en són seguidors.

24. ESTRUCH, J.; GÓMEZ, J.; GRIERA, M.; IGLESIAS, A. *Les altres religions. Minories religioses a Catalunya*. Barcelona: Mediterrània, 2004.

Com ha funcionat la conversió és un tema que es desconeix força, però que ha passat a ocupar un paper important a la vida de molts d'ells es fa evident quan es té en compte el nombre de llocs de culte que hi ha a l'àrea metropolitana de Barcelona.

Tal com es pot veure en la imatge, hi ha quatre llocs de culte ubicats a l'àrea metropolitana: un al barri del Guinardó de Barcelona, un altre al barri de Fondo, a Santa Coloma de Gramenet, un altre al barri de la Mina, a Sant Adrià de Besòs, i l'altre al barri de Sant Roc de Badalona. Tanmateix, cal matissar aquesta informació.

Al barri del Guinardó de Barcelona, el culte no és exclusiu de gitanos romanesos.

A la Mina, a Sant Adrià de Besòs, l'espai de culte és el de l'Església Evangèlica de Filadèlfia dels gitanos de la Mina, que han arribat a un acord horari per tal de compartir l'espai. No obstant això, el lloc de culte és petit, d'uns 30 metres quadrats, i no tenen prou espai, la meitat queden fora durant la cerimònia.

A Santa Coloma de Gramenet, l'espai de culte és al barri de Fondo, i també els queda petit pel nombre de persones que hi ha.

I a Sant Roc, no tenen espai de culte, de vegades s'ha practicat en un es-

pai públic, a la plaça Roja; de fet, actualment, els de Sant Roc es reparteixen entre la Mina i Santa Coloma de Gramenet.

Una de les maneres d'interpretar aquest fenomen, és des del punt de vista dels efectes que aporta la pertinença a un grup.

Es pot parlar d'una comunitat de gitanos romanesos a Badalona, i com a tal, entendrem millor el seu funcionament pensant que respon a la definició de comunitat que aporta la psicologia social: «*grup social i dinàmic, històric i culturalment constituït, (...) que comparteixen interessos usualment en un espai i en un temps determinats i que construeix col·lectivament una identitat, així com formes organitzades i d'interrelació, desenvolupant i utilitzant recursos per a la seva finalitat*» (Montero, 1999).²⁵

La seguretat emocional i els elements per a la identitat que la pertinença a un grup aporten, ens pot ajudar a entendre per què la comunitat rom de Romania que es troba a Badalona (i rodalies), a banda de les creences religioses, reivindiqui un lloc de culte.

El lloc de culte és, en definitiva, un lloc de trobada, un lloc de connexió entre diferents famílies extenses, que per circumstàncies i problemes sobretot d'habitatge viuen separades. És un espai de vincle entre diferents persones d'una mateixa comunitat, un espai de relació i per compartir coneixements diversos (recursos econòmics, funcionament i ús de determinats serveis, etc.).

Hi ha un motiu comú que els aglutina i els fa sentir integrants d'un mateix grup, amb una mateixa identitat i creences, i, per tant, els proporciona seguretat emocional i suport.

Cal tenir en compte que en les dificultats de subsistència comentades anteriorment, un espai com el que proporciona el culte, és, en molts casos, necessari.

D'altra banda, cal tenir també en compte que els gitanos romanesos s'han vist implicats en diversos problemes de convivència (derivats de les condicions i situacions en què es troben en els habitatges, la necessitat de trobada de l'espai públic, etc.) que han d'afrontar i resoldre diàriament. Aquests problemes s'intenten resoldre i plantejar en les sessions de culte, que els ajuden a desbloquejar conflictes en la vida quotidiana.

En l'actualitat, encara no estan resoltes les reivindicacions que es fan sobre un lloc de culte a Badalona (Sant Roc).

En un primer moment, els gitanos romanesos manifesten que van demanar suport als gitanos del barri per compartir l'espai del culte de l'Església Evangèlica de Filadèlfia. Aquesta via, a Sant Roc no ha funcionat, i han sol·li-

25. ARAGONÉS, J. I.; AMÉRIGO, M. *Psicología Ambiental*. Madrid: Pirámide, 1998.

ciutat ajudat a les administracions públiques (Ajuntament de Badalona i Direcció General d' Afers Religiosos) per tal de resoldre aquest tema.

Els interlocutors amb les administracions públiques per aconseguir aquesta fita són, d'una banda, l'Associació Shatra vinculada a la Federació d'Associacions Romaneses de Catalunya i Llevant (FARO), l'Associació Catalano-romanesa Tandarei, vinculada també a la FARO i a la Federació d'Associacions Gitanes de Catalunya (FAGIC) i el centre UNESCO de Catalunya que, centrat en el tema del diàleg interreligiós, intenta mediar entre uns i altres en el tema.

De moment, sembla que una de les probables solucions al tema és la possibilitat que es creï a Badalona un centre ecumènic en el qual diferents religions puguin practicar-se en un mateix lloc de culte. Des del centre UNESCO de Catalunya s'ha començat a contactar amb els representants a Sant Roc de les diferents doctrines amb la intenció de convocar una trobada que sigui un punt de partida per al nou diàleg.

És una experiència important des del punt de vista de la mediació intercultural, que pot afavorir la convivència al barri i a la ciutat.

Finalment, només fer esment que els gitanos romanesos que segueixen a l'Església Cristiana Ortodoxa, tenen un lloc de culte a Barcelona. És una església catòlica amb qui l'Església Ortodoxa romanesa ha establert un acord i comparteixen el lloc de culte.

Segons el pastor ortodox romanès, són pocs els gitanos que hi acudeixen, com a màxim un parell de famílies, de manera més o menys regular i altres de manera molt esporàdica, per a algun bateig, per Pasqua (que és una festa molt assenyalada a l'Església Ortodoxa), etc.

4.7. MOVIMENT ASSOCIATIU

No es pot parlar d'un moviment associatiu gitano romanès a Catalunya; tanmateix cal destacar dues associacions que estan implicades en la situació dels gitanos romanesos immigrants a Catalunya: l'Associació Shatra, i l'Associació Catalano-romanesa Tandarei.

Associació Shatra

És una associació sociocultural de mediació intercultural. Aquesta està integrada en la Federació d'Associacions Romaneses de Llevant i Catalunya (FARO), i vol mediar en aquells conflictes en què el col·lectiu de gitanos romanesos es troba immers.

El president d'aquesta associació és Gelu Feraru, assessor gitano i direc-

tor de la zona sud de Romania per a la ONG Partida de los Rom i representant de l'organització nacional Ketanes (associació de professors gitanos). La presidenta de FARO, Diana Dinu, també és membre de l'Associació Shatra.

És a través d'aquesta associació que pren un paper de representació dels gitanos romanesos en relació amb les institucions i entitats catalanes.

Associació Catalano-romanesa Tandarei

L'Associació Gitana Catalano-romanesa Tandarei és integrant, d'una banda, de la Federació d'Associacions Gitanes de Catalunya (FAGIC) i d'altra banda, de la Federació d'Associacions Romaneses de Llevant (FARO).

Aquesta Associació es va ubicar en els seus inicis a l'Hospitalet de Llobregat, que és on en aquell moment vivien la major part de famílies gitano-romaneses. Posteriorment, es va traslladar a Badalona, prop del barri de Sant Roc, que és on actualment resideixen la majoria de persones d'aquest col·lectiu.

El president d'aquesta Associació és en Cercel George, que moltes vegades s'ha presentat davant de les institucions públiques i dels mitjans de comunicació com a representant del col·lectiu amb voluntat d'interlocució.

Font: Nigel Dickinson.

5

INCIDÈNCIA EN ELS RECURSOS

5.1. ÚS I INCIDÈNCIA DEL COL·LECTIU EN ELS SERVEIS PÚBLICS

La informació que a continuació es presentarà en relació amb l'ús dels serveis, ha estat obtinguda mitjançant entrevistes als serveis de diferents municipis de Catalunya on hi ha presència del col·lectiu. Aquesta, ha estat obtinguda bé a partir de les enquestes que diferents municipis i consells comarcals han contestat en relació amb la presència del col·lectiu en el territori, bé a partir dels serveis i recursos per als quals la incidència d'aquest és evident, així com del resultat de les entrevistes fetes a diferents famílies.

D'entre aquests serveis i recursos hem destacat aquells que més han estat utilitzats o bé aquells la rellevància dels quals parteix d'una banda de com han afrontat els nous reptes que les persones gitanes de l'est han plantejat per a molts d'ells, i de l'altra, com la interacció entre uns i altres ha modificat aspectes tant dels usuaris com dels serveis i recursos.

Els serveis dels quals cal destacar-ne la incidència del col·lectiu han estat: els serveis socials, els serveis sanitaris, els serveis educatius, els recursos d'inserció social i laboral, la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA), la Guàrdia Urbana i els transports públics.

D'altra banda, cal fer esment que trobar-se en una situació d'exclusió social provoca un gran desconeixement dels recursos, i, per tant, aquells que abans d'accedir-hi han de passar molts filtres o bé s'han de conèixer molt bé, com els sindicats, les oficines de Benestar i Família, els recursos de salut mental, la inserció laboral, etc. no s'utilitzen.

En la taula següent, es pot trobar la relació de recursos i serveis que han estat entrevistats per tal d'oferir la informació que a continuació es presenta dels diferents serveis:

Tipus de servei/recurs	Nom
Serveis socials	Ajuntament d'Ampostà Ajuntament de Tortosa Ajuntament de Figueres Ajuntament de Mollet Ajuntament de Cornellà Ajuntament de Valls Ajuntament de Sabadell Ajuntament de Badalona Ajuntament de Tarragona Ajuntament de Tàrraga Ajuntament de Sitges Ajuntament de Deltebre Ajuntament de Barcelona: Barri del Guinardó Barri del Besòs Barri del Clot Barri de Sants
Serveis sanitaris	Hospital de la Vall d'Hebron Hospital del Mar Hospital de La Maternitat Hospital de Can Ruti Hospital de Sant Joan de Déu CAP SALUT Raval Nord
Educació	Departament d'Educació. Subdirecció de Llengua i Cohesió Social Institut Municipal d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona: districte de Sant Martí
Inserció laboral	Ajuntament de Deltebre
Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència, DGAIA	Urgències de la DGAIA
Transports públics	Transports Metropolitans de Barcelona (TMB)

Malgrat la diversificació en l'organització i el funcionament dels serveis socials de diferents territoris, pel fet de ser municipis diferents, i en el cas de ciutats grans, barris i districtes diferents, es comparteixen certs aspectes comuns en la intervenció:

- En general, no s'han fet actuacions concretes ni diferenciades amb el col·lectiu de persones gitano-romaneses.
- Les intervencions han estat individuals, i en algun cas familiars, però en gairebé cap cas grupals (excepte en casos que s'exposen més àmpliament en el punt 6.2).
- Una de les demandes més importants han estat les demandes econòmiques, per al lloguer de l'habitatge, per al pagament de rebuts, etc. I

una de les contraprestacions que més s'ha utilitzat dels serveis socials ha estat l'escolarització dels fills, per tal de donar suport a les demandes que es feien.

- Una de les dificultats que majoritàriament assenyalen els serveis socials és la dificultat per al seguiment, ja que en molts casos són molt itinerants.
- Aquesta mateixa itinerància també dificulta la coordinació amb serveis o actuacions especialitzades.

Els serveis sanitaris

La incidència del col·lectiu en els serveis sanitaris ha estat bàsicament al servei de maternitat dels hospitals.

En diferents hospitals de l'àrea metropolitana de Barcelona que disposen d'aquest servei, la incidència del col·lectiu de persones gitano-romaneses s'ha considerat impactant, no tant pel nombre de persones, sinó per les característiques del col·lectiu.

Hi acudeixen mares molt joves, adolescents en molts casos, a partir dels 13 o 14 anys, que no han fet cap tipus de seguiment de l'embaràs i que usen el servei únicament per donar a llum. No mostren cap interès per fer un seguiment posterior: ni ginecològic, en el cas de les mares joves, ni pediàtric per als fills.

Tots els hospitals consultats (Vall d'Hebron, Hospital del Mar, Maternitat, Can Ruti i Sant Joan de Déu) coincideixen amb les dificultats de treballar un posterior seguiment tant dels nadons com de les mares, i en destaquen les característiques d'opacitat en relació amb la informació personal que puguin donar, i, per tant, les dificultats per coordinar-se amb serveis especialitzats, serveis socials, etc.

Finalment, cal destacar que, en relació amb l'ús dels serveis sanitaris, és important fer esment del fet que la resta de serveis sanitaris s'utilitza poc, i quan es fa és sobretot per atendre els nens.

El circuit que segueixen normalment és a partir dels serveis d'urgències, i molt poques vegades es fa un seguiment mèdic des del CAP. Només en aquells casos en què es troben en un mateix territori des de fa uns dos o tres anys, i que per part de serveis socials es fa un seguiment proper, treballant i acompanyant la família, s'ha pogut assolir un cert èxit en el seguiment pediàtric dels nens.

En el cas del seguiment dels embarassos, també s'hi està treballant, però sembla que costa una mica més.

No obstant això, segons l'opinió dels serveis que més directament els atenen, hi ha molt camí per recórrer, i és difícil assolir èxits en aquest terreny.

Les escoles, els serveis educatius

Les dificultats per seguir una escolarització normalitzada han estat diverses. D'una banda, cal tenir en compte que l'escola és un dels recursos que més sensibles han estat a la itinerància del col·lectiu, patint les interrupcions que aquesta condició de vida comporta.

D'altra banda, les dificultats d'accés als recursos normalitzats i les característiques de l'estructura familiar, en què s'accedeix al matrimoni ja a l'adolescència, dificulten encara més la progressió a l'escola.

Aquesta darrera característica, contribueix a fer que encara sigui més difícil l'assistència i la matriculació a secundària que a primària.

El funcionament i l'assistència dels menors a primària, pel que s'ha pogut veure en el treball de camp, depèn força de l'arrelament que la família hagi establert en el territori, i del seguiment i el treball amb les famílies des dels serveis socials. És similar al que passa amb els recursos d'inserció laboral o bé amb l'ús dels serveis sanitaris.

El funcionament i l'assistència dels menors a secundària, estan altament condicionats per valors culturals i socials molt diferents als de la societat majoritària; per tant, treballar la continuïtat dels menors a secundària, requereix estratègies que difícilment seran assumibles si no s'hi intervé des d'una perspectiva de mediació intercultural. En aquests moments, a les beceroles de la relació amb els serveis, hi ha moltes dificultats per assolir una escolarització fins al final.

Recursos d'inserció laboral

En relació amb la informació que molts ajuntaments han facilitat, poques vegades s'han usat serveis d'inserció sociolaborals. D'una banda, perquè moltes vegades el col·lectiu no ha fet demandes d'inserció laboral, i de l'altra, perquè la mateixa situació d'exclusió social comporta un desconeixement dels recursos existents.

Al llarg de l'estudi, només en el cas de Deltebre, s'ha vist un ús continuat i adequat del servei d'ocupació. L'ús d'aquest servei compta sobretot amb el vincle que els usuaris estableixen amb el tècnic de la borsa de treball, i amb el feedback que s'obté entre usuaris i empresaris (experiència que es comenta en el punt 6.2).

Entre altres experiències que ens han comentat en relació amb aquests tipus de recursos, hi ha les de Sabadell, on participen de les mesures d'inserció social i laboral del PIRMI, o bé a Tarragona, on ens comenten que moltes vegades es deriven a algun servei d'ocupació que ajuda els immigrants en situació administrativa irregular.

Els serveis d'immigració

Per la seva condició d'immigrants, moltes vegades, des d'alguns municipis, són atesos des de recursos dedicats als immigrants.

En aquests recursos, bàsicament el tipus d'intervenció va dirigida a una millor inserció social i laboral.

La Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA)

Aquest servei està en contacte amb el col·lectiu des de l'any 2000, en el qual van començar a arribar els primers gitanos romanesos.

En les detencions de menors que la Guàrdia Urbana i els Mossos d'Esquadra fan en la via pública, aquests són dirigits a la Fiscalia de Menors, des d'on s'intenta localitzar la família. En el cas que no s'aconsegueixi, la DGAIA és qui se'n fa càrrec provisionalment.

Des del servei d'urgències de la DGAIA intenten localitzar la família, i gairebé sempre s'acaba comprovant que no són infants desemparats, ja que sempre hi ha un familiar adult que se'n responsabilitza.

Òbviament, no és un servei voluntari que hom utilitzi, i, per tant, no cal un coneixement previ d'aquest en el seu ús.

No obstant això, a mesura que s'ha anat coneixent el servei, i de manera paral·lela hi ha un coneixement de la Llei del menor, es fa un ús pervers del recurs, arribant a familiaritzar-se amb aquest fins al punt que, en no tractar-se de menors desemparats, quan es localitza la família per informar-los que estan a les dependències de la DGAIA, aquesta informació no és entesa com un tema urgent, ni de prioritat immediata per a la família.

Des d'aquest recurs, ens van informar que un dels principals motius de detenció per part de la Guàrdia Urbana i dels Mossos d'Esquadra és per fer mendicitat amb menors, activitat que molt sovint fan les noies que practiquen la mendicitat amb els seus nadons. Així mateix, els petits robatoris com els de mòbils, etc. són un altre dels motius més importants.

Des de la DGAIA, se'ns va informar que les línies d'acció que des d'aquest servei s'estaven iniciant, i en alguns casos que ja s'estaven aplicant, i per tant es reforçaran, són:

- D'una banda, informar i sol·licitar informació al Consolat sobre aquestes famílies i sobre la situació en què es troben.
- Establir una coordinació més propera amb els serveis socials de la zona a la qual corresponguin els menors, per tal de poder fer intervencions més conjuntes.
- Reforçar mesures que incrementin l'escolarització dels menors.
- Incidir en els temes de salut, educar-los en el seguiment mèdic, l'aplicació de vacunes en el cas dels nens, etc.

- Plantejar-se els objectius en el territori, des de la realitat en la qual es troben.

La Guàrdia Urbana

L'actuació de la Guàrdia Urbana en relació amb el col·lectiu de persones gitano-romaneses va sobretot dirigida a la presència d'aquest a la via pública. Aquest tema ja s'ha esmentat anteriorment, quan es parlava del tema dels netejavidres, de la mendicitat al carrer i de petits furts que es donen a la via pública.

Malgrat l'actuació de la Guàrdia Urbana, la reincidència en aquestes activitats és molt alta, i aquesta és bàsicament la suma de dos factors: d'una banda, que no s'actua amb prou contundència en l'aplicació de la normativa i les lleis existents, i de l'altra, que hi ha buits legislatius que dificulten l'actuació i el compliment de la llei.

Els transports públics

Els transports públics són un servei molt usat pels gitanos provinents de l'Europa de l'Est.

A l'àrea metropolitana de Barcelona, el transport més utilitzat és el metro. Aquest és usat com una manera habitual de desplaçar-se per la ciutat, a la vegada que és un dels llocs que alguns trien per practicar la mendicitat o bé guanyar alguns diners tocant algun instrument musical.

En una entrevista amb Transports Metropolitans de Barcelona (TMB), ens van informar que les incidències ocasionades per aquestes pràctiques no són gaire preocupants, que el problema principal són les molèsties que puguin ocasionar als passatgers, i que quan se'ls crida l'atenció no hi ha més incidents. Tanmateix, la reincidència és habitual. Per TMB, aquest no és un fenomen històric, sinó que és nou. Va sorgir cap als anys 90 i ha anat proliferant.

Val a dir que no és exclusiu del col·lectiu en qüestió, sinó que hi ha altres col·lectius de persones que generen aquest tipus d'incidències i comportaments incívics que preocupen més, i, per tant, no hi ha una actuació específica dirigida al col·lectiu.

També van informar que quant a seguretat, la policia no dóna l'abast, i des de TMB, ja fa alguns anys que han contractat seguretat privada.

5.2. RESPOSTA DE LES ADMINISTRACIONS I ENTITATS PRIVADES AL COL·LECTIU A CATALUNYA

En el context de Catalunya, l'aproximació a aquests rom nous i nous ha estat mediatitzada per l'actuació i les intervencions que diferents serveis, institucions i entitats han realitzat. El resultat i el funcionament d'aquestes, són experiències properes, contextualitzades en la realitat de la societat catalana, i contemporànies en el temps; per tant, l'avaluació d'aquestes és un indicador molt vàlid per a la descripció d'aquest col·lectiu a Catalunya.

Per tal d'estructurar la informació que a continuació es presenta, s'ha establert, de la mateixa manera que ja s'ha fet amb les actuacions a l'Estat espanyol, un criteri de localització; és a dir, es presentaran actuacions molt diverses (policials, socials, educatives, de mediació, etc.), organitzades en un mateix territori.

D'aquesta manera, es posarà de manifest com en un mateix territori, en diferents moments o fins i tot coincidint en el temps, s'han dut a terme certes intervencions molt diverses, que en alguns casos han estat contradictòries i en altres complementàries.

Lloc on es desenvolupa	Actuació
Barcelona	Actuació de la Guàrdia Urbana contra els netejavidres
	Propostes del grup de Prevenció del Consell Municipal de Benestar Social per al P.A.M.
	Grup intergeneracional «Tanderei, fent camí», Serveis socials del Guinardó.
	Projectes de l'associació sociocultural de La Formiga.
Badalona	Formació de l'equip de futbol F. C. Tanderei. Serveis socials de Llefià.
	Ateneu de Sant Roc. Intervenció al carrer.
	Mediació intercultural per afavorir el diàleg interreligiós. Centre UNESCO de Catalunya.
Sabadell	Ajuntament de Sabadell.
Deltebre	Ajuntament de Deltebre.
Tarragona	Ajuntament de Tarragona.
La Jonquera	Polícia fronterera.
Altres	Càrites.
	Creu Roja.

Aquest recull d'experiències de treball i els resultats i conseqüències que es coneixen fins en aquest moment, ens fa anticipar en aquelles conclusions de l'estudi que són òbvies, però que un recull com aquest posa sobre la tau-

la, fent emergir la necessitat d'accions integrals, globals i coordinades entre serveis, departaments i territoris.

Possiblement aquest és un model desitjable de tots els problemes socials, en què l'abordatge des de la seva complexitat requereix la flexibilització de serveis i recursos a la diversitat de les característiques del col·lectiu. Aquest tema, però, es reprendrà en el punt 6.4, on es parlarà de les propostes que un grup de tècnics socials de l'àrea metropolitana de Barcelona van fer en relació amb possibles intervencions i l'ús dels serveis.

En la taula que es presenta a la pàgina anterior, s'exposa la relació de projectes les actuacions dels quals hem tingut coneixement i s'han desenvolupat a Catalunya.

5.2.1. A BARCELONA

Algunes de les actuacions que hem conegut que s'han donat o es donen a la ciutat de Barcelona, tenen a veure tant amb el caràcter coercitiu que en algunes ocasions s'ha exercit per tal d'eliminar certes pràctiques com amb la voluntat de fer un treball socioeducatiu amb les persones.

A continuació, es recull, d'una banda, l'actuació que la Guàrdia Urbana va fer contra els netejavidres que actuaven a la ciutat, majoritàriament gitano-romanesos, i les propostes que el grup de prevenció del Consell Municipal de Benestar Social van fer l'any 2004 per al Programa d'actuació municipal (PAM) 2004-2007.

D'altra banda, farem esment de dues experiències socioeducatives: la primera, és el grup intergeneracional de famílies de Tandarei organitzat per l'equip de serveis socials del barri del Guinardó «Tandarei, fent camí». La segona, són les activitats que fan des de l'associació sociocultural de La Formiga.

5.2.1.1. ACTUACIÓ DE LA GUÀRDIA URBANA CONTRA ELS NETEJAVIDRES

A mitjans d'octubre de 2004, la premsa es va fer ressò de l'operació policial que la Guàrdia Urbana de Barcelona va iniciar el passat mes de juliol.

L'objectiu d'aquesta operació era reduir el nombre de netejavidres a la ciutat, que a l'inici de l'operació es comptabilitzaven en uns 200, segons fonts d'*El Periódico de Catalunya* a l'article del dia 17 d'octubre de 2004 «*Fracasa la operación policial contra los limpias en las calles de Barcelona*».

Les úniques actuacions que des d'un punt de vista legal la Guàrdia Urbana podia denunciar (i pot denunciar) és per ús indegut de la via pública. Aquestes sancions, es tradueixen en multes de 150 € i en el decomís del material per a netejar.

Tanmateix, el resultat d'aquestes intervencions policials no ha estat efectiu, i en fonts del mateix diari citat anteriorment, a finals de 2004 s'estimaven uns 300 netejavidres.

Segons fonts policials, la reincidència és molt alta donat que la major part de vegades les multes no es paguen, i el material per netejar vidres s'aconsegueix per preus molt assequibles.

Des de l'Ajuntament de Barcelona, es demanen reformes legislatives per tal de fer front al conflicte, i es proposa que es pugui actuar contra la «desobediència continuada a la policia», que la considera un delictes.

El dia 2 de maig de 2005, TV3, en el programa *Entre línies*, va emetre un reportatge sobre aquest tema, en el qual es tornava a posar sobre la taula les dificultats per abordar-lo de forma eficaç només amb mesures policials. En aquest, fonts de la Guàrdia Urbana informen que en la majoria d'ocasions es limiten a evitar que molestin en excés als automobilistes, i que no es produeixin altres actes delictius.

5.2.1.2. PROPOSTES DEL GRUP DE PREVENCIÓ DEL CONSELL MUNICIPAL DE BENESTAR SOCIAL PER AL PROGRAMA D'ACTUACIÓ MUNICIPAL (PAM) 2004-2007

El grup de prevenció del Consell Municipal de Benestar Social, va considerar oportú, en el seu document de propostes per al PAM 2004-2007, estudiar el problema «Els menors romanesos als carrers de Barcelona».

Aquest tema va ser presentat pel cap del Mòdul Integral de Proximitat (MIP) de la Comissaria de l'Eixample, i en el recull de l'informe es destaca la necessitat de conèixer fenòmens socials com aquest, i defineix el fenomen en qüestió com un grup de menors que viuen protegits per un entorn familiar, que pertanyen a una cultura diferent de la nostra i que valoren de diferent manera la detenció policial d'un menor.

D'altra banda, constata que les competències entre mossos d'esquadra i policia no són del tot precises, i la reincidència és molt alta entre els menors de 12 anys. Així mateix, constata que les intervencions socials i educatives són difícils per la mobilitat dels llocs de residència.

No obstant això, es conclou afirmant que la presència dels menors romanesos a la nostra ciutat crea certa alarma social, però que no són gaires els delictes que generen, i que malgrat que el resultat de certes intervencions socials presenten resultats desiguals, i que hi ha molts factors que fan difícil la intervenció (des de tots els punts de vista), la prevenció no és impossible.

5.2.1.3. GRUP INTERGENERACIONAL «TANDAREI, FENT CAMÍ», PROMOGUT PELS SERVEIS SOCIALS DEL GUINARDÓ

Aquest any 2005, els serveis socials del barri del Guinardó de Barcelona, davant la necessitat de treballar determinats temes amb les famílies gitano-romaneses del barri, i davant les dificultats del treball individualitzat, es van plantejar un abordatge integral de la intervenció amb les famílies, sense dividir els nuclis familiars per edats, gèneres o membres, sinó treballant des de la seva manera natural de funcionar: per famílies extenses.

Cal dir que aquestes famílies, en general, fa uns 3 anys que estan al barri i que els han anat coneixent des dels serveis socials. L'apropament ha estat lent, i la relació i el vincle entre el serveis socials i les famílies ha estat progressiu. Es van anar establint pactes que s'han anat complint, i de mica en mica les famílies han accedit a pactar accions a canvi d'alguna prestació social. Algunes d'aquestes han estat l'escolarització dels fills, el pagament de certes quotes escolars, etc.

D'altra banda, en aquest mateix procés de pactes i negociacions és on es va crear la necessitat de treballar des d'un punt de vista del conjunt familiar temes com l'escolarització dels joves adolescents a secundària, etc.

Territori d'intervenció

Barri del Guinardó de Barcelona.

Objectius

Treballar des de la unitat natural del grup, la família extensa, diferents temes que facilitin la integració social d'aquestes famílies, des de la implicació i la participació activa d'aquestes.

Actuació: fases del projecte

Estan en una primera fase de treball amb les famílies.

Nre. de persones: 25, majoritàriament vinculades com a família.

Metodologia: es reuneixen un cop per setmana, els dilluns (que és el dia que no surten a vendre *La Farola*).

Primeres sessions de participació de les famílies per tal d'entendre i conèixer els seus interessos i preocupacions.

Temes per abordar: treball i regularització de la situació administrativa, la salut, l'educació, etc.

Altres finalitats: s'intenten vincular al projecte altres projectes relacionats amb la mediació i l'intercanvi entre aquests grups de famílies novingudes amb les de la resta del barri.

5.2.1.4. PROJECTES PER A GITANO-ROMANESOS DE L'ASSOCIACIÓ SOCIOCULTURAL LA FORMIGA

La Formiga és una associació sociocultural que fa propostes i activitats contra les desigualtats socials i d'origen i a favor de la solidaritat. Els destinataris d'aquests projectes són els col·lectius desfavorits socialment, ja siguin de caràcter autòcton o els integrats per població immigrada.

En aquest context, en relació amb el col·lectiu de persones gitanes romaneses, es desenvolupen dos projectes que tenen com a destinataris aquest col·lectiu:

- **Escola de llengua per a joves i menors**

Des de l'any 2004, arran de l'acord i la col·laboració amb Justícia Juvenil, es formen grups de treball amb joves gitano-romanesos que compleixen mesures educatives.

En aquests grups, es treballa la formació lingüística (castellà), l'alfabetització, el coneixement de l'entorn, les habilitats socials, l'educació en valors, etc.

- **Escola de mares adolescents**

Projecte que es troba actualment en fase inicial.

Les destinatàries són mares menors d'edat, d'origen gitano-romanès.

Els temes que es treballen són: la salut, les relacions personals, la cura del nadó i l'educació sexual.

- **Accions de formació i orientació prelaboral i inserció per al col·lectiu gitano-romanès**

S'emprenen accions de formació, orientació i motivació prelaboral i un acompanyament a recursos de formació i inserció laboral.

5.2.2. A BADALONA

5.2.2.1. PROJECTE DES DELS SERVEIS SOCIALS DEL BARRI DE LLEFIÀ: FORMACIÓ DE L'EQUIP DE FUTBOL F. C. TANDAREI

Els Serveis Socials del barri de Llefia de Badalona van establir contacte amb un grup de nois gitano-romanesos a través de tres vies diferents: els seguiments que des de Fiscalia de Menors es requerien sobre alguns d'aquests nois que estaven complint mesures des de Justícia Juvenil, l'ús d'aquests joves del casal del barri i la presència d'aquests al carrer, en una plaça propera a la ubicació dels serveis socials, on juguen a futbol.

Des d'aquests serveis socials, s'havia establert una petita lliga de futbol entre diferents grups de joves que tenen presència al carrer, i és a través del

vincle que aquests nois han establert amb l'educador dels serveis socials, que sol·liciten participar en aquesta lliga de futbol. A demanda d'ells mateixos, el grup només és integrat per gitanos romanesos.

Territori d'intervenció

La intervenció es fa a Badalona, però no es té en compte criteris de territorialitat.

Aquest fet és molt important, ja que molts d'aquests nois no pertanyen al barri de Llefià, sinó que aquest tan sols és un punt de trobada per jugar a futbol. La gran majoria són del barri de Sant Roc o bé de Santa Coloma de Gramenet, de zones limítrofes amb Badalona. És un treball de carrer, des d'on es treballa la presència del col·lectiu a l'espai públic.

Objectius

Els objectius estan orientats a assolir hàbits i comportaments molt bàsics, i van especialment referits a la convivència i el compliment de normes. Per exemple, normes referides al respecte dels altres, de diferents cultures, els horaris, les cites, etc.

Actuació: fases del projecte

Estan en una primera fase com a equip de futbol, no fa gaires mesos que estan constituïts.

Nre. de persones: 12, majoritàriament vinculades com a família.

Metodologia: es reuneixen un cop per setmana per entrenar i fan un partit a la setmana.

Temes per treballar: a part dels objectius concrets que es refereixen a l'equip de futbol, altres demandes que puguin sorgir per part dels nois.

5.2.2.2. ATENEU POPULAR DE SANT ROC. INTERVENCIÓ AL CARRER

Des de l'Ateneu Popular de Sant Roc, es fan diverses activitats de treball amb col·lectius amb dificultats especials d'inserció social i laboral.

No es fan grups específics de gitanos romanesos, però en totes les activitats (esplai, grup de dones, etc.) s'intenta que hi participin persones gitanes romaneses.

Des del treball al carrer que l'entitat fa, es pren contacte per crear vincles entre els educadors i la població gitano-romanesa i donar a conèixer els serveis que l'entitat ofereix al barri de Sant Roc.

5.2.2.3. MEDIACIÓ INTERCULTURAL PER AFAVORIR EL DIÀLEG INTERRELIGIÓS PER PART DEL CENTRE UNESCO DE CATALUNYA

A Badalona, concretament al barri de Sant Roc, a la fi de l'any 2004, primeria del 2005, es van fer ressò d'un problema relacionat amb el lloc de culte del col·lectiu de gitanos romanesos.

L'arrel del problema és que no disposen d'un lloc de culte al barri (o a Badalona) per trobar-se i exercir amb normalitat la pràctica de la religió evangèlica pentecostal.

Per tal de solucionar aquest problema, els interlocutors per part dels gitanos romanesos s'han posat amb contacte amb les esglésies evangèliques de Filadèlfia (actual lloc de culte dels gitanos autòctons de Badalona) del barri per tal de compartir un lloc de culte.

Atès que el problema no es va resoldre, l'Associació Shatra (que actua com a interlocutora dels gitanos romanesos) va sol·licitar ajut al Centre UNESCO de Catalunya, que actua per al diàleg interreligiós.

La intervenció d'aquesta entitat proposa que el punt de partida sigui establir un grup de diàleg entre diferents religions que són presents al barri. Aquest punt de partida cal que suposi una metodologia de treball per tal que més endavant es pugui impulsar un centre interreligiós a Badalona; ja que aquest problema és compartit entre moltes altres religions. S'està contactant amb musulmans, paquistanesos, marroquins, l'Església de Filadèlfia, la comunitat catòlica i l'Església Pentecostal.

Així doncs, aquesta és una proposta de mediació intercultural que, si es resol satisfactòriament, podria crear un precedent molt important per a molts temes que requereixen un esforç de convivència intercultural.

5.2.3. A SABADELL

Des dels serveis socials de l'Ajuntament de Sabadell (Sant Fèlix) als barris de les Termes i la Creu de Barberà, s'ha estat duent a terme des de fa uns 3 anys aproximadament una intervenció molt propera en unes quantes famílies extenses gitano-romaneses.

S'ha fet molt treball al carrer per part dels educadors, dels serveis socials i d'una mediatra gitana, i el punt de partida de la intervenció, especialment en alguns temes com l'escolarització, ha estat el codi d'apropament al col·lectiu, des de la seva pròpia realitat.

L'atenció ha estat individual, i s'han anat pactant accions amb les famílies relacionades amb l'escolarització, la inserció laboral, el PIRMI, etc.

La valoració que aquests professionals fan del treball al carrer, és que en el cas de l'escolarització a primària ha estat un èxit, i que ha estat una bona

manera d'apropament per crear vincles i treballar altres temes com la planificació familiar, la inserció laboral, etc.

5.2.4. A DELTEBRE

A Deltebre, la intervenció amb el col·lectiu de persones gitano-romaneses es fa des del servei d'ocupació del municipi, més concretament, des del servei de Borsa de treball.

El tècnic d'ocupació del servei, des de la proximitat i creant vincles importants amb els usuaris d'aquest, està treballant la inserció social i laboral de les 15 famílies gitano-romaneses que es troben instal·lades al municipi.

La valoració que en fa és positiva, en la mesura que el percentatge d'insercions laborals és alt, sobretot en ocupacions com la construcció i el peonatge agrícola. Així mateix, amb els més joves s'han buscat recursos d'escola taller.

La clau de l'èxit és la relació que s'ha establert entre el tècnic d'ocupació i el col·lectiu de gitanos romanesos, atès que en molts casos funciona com a centre d'informació, i es troba en la situació d'atendre consultes que no li són pròpies que ha de derivar a altres serveis com els serveis socials, els mèdics, els educatius, etc., però que li arriben per la relació de proximitat que s'ha establert.

5.2.5. A TARRAGONA

L'Ajuntament de Tarragona ha adoptat la via penal per intervenir en els vedadors ambulants, els captaires i els netejavidres de la ciutat.

En un principi, la policia local informa del decret municipal que prohibeix aquestes pràctiques, i si no obeeixen, la policia local els porta al jutjat de guàrdia i els denuncia per desobediència a l'autoritat.

La premsa es fa ressò d'aquestes notícies informant de dues persones detingudes, totes dues de Romania. Després de parlar amb els serveis socials del municipi, i tenint en compte que hi ha 13 famílies gitano-romaneses al municipi, es dedueix que l'arribada d'aquestes famílies ha precipitat lleis com aquesta.

5.2.6. A LA JONQUERA

La frontera de la Jonquera (Girona) ha estat l'escenari d'arribada a Catalunya de moltes persones immigrades del seu país d'origen. Majoritàriament, en aquest darrers mesos, han estat de Romania i de Bulgària.

Finalment, a mitjans d'abril de 2005, la policia espanyola s'ha posat en

contacte amb la policia romana per tal que els ajudi a detectar falsificacions en els passaports romanesos en la mateixa frontera.

En l'actualitat continua vigent aquesta col·laboració entre forces policials dels dos països.

5.2.7. ALTRES

Càrites i Creu Roja, a través dels seus projectes i serveis, han atès persones gitano-romaneses.

Les intervencions han entrat en el marc genèric de les seves actuacions de manera similar a la que ho han fet amb altres col·lectius de persones amb dificultats especials d'inserció social i laboral.

5.3. RESPOSTA D'ORGANITZACIONS I ENTITATS GITANES SOBRE EL COL·LECTIU

En l'anàlisi de les interaccions entre els gitans de l'est i els diferents recursos, s'ha volgut consultar de manera específica l'ús i la incidència en aquelles entitats i serveis que de forma prioritària en els seus objectius destaquen l'atenció a les persones de cultura gitana.

A aquestes entitats se'ls va passar una enquesta (vegeu l'annex) amb preguntes que anaven orientades a conèixer les demandes més freqüents que els arribaven per part del col·lectiu, i les estratègies d'acció que aquestes entitats han mostrat cap a les actuacions amb aquestes persones.

En la taula següent, s'adjunten les entitats que han estat consultades, amb un breu resum de l'ús que ens han comentat que han fet del recurs:

Nom entitat	Nre. de persones ateses l'any 2004	Demandes més freqüents
Fundació Pere Closa	0	Cap.
Fundación Secretariado General Gitano	19	Acompanyaments escolars i mèdics.
Unió Gitana de Gràcia	0	Documentació. Informació associació.
FAGIC	0	Cap.
Unión Romani	0 (800 persones, per a un estudi)	Documentació. Recursos que poden utilitzar. Acompanyaments a serveis socials, mèdics, etc.

Tal com es pot veure en la taula, és pràcticament inexistent l'ús de les entitats gitanes per part dels gitanos de l'est.

Excepte en el cas de la Fundación Secretariado General Gitano, la resta d'entitats manifesten no haver atès cap persona gitana procedent de l'Europa de l'Est.

L'entitat que més informació té en relació amb el col·lectiu és la Unión Romani, que ens va informar que estava elaborant un estudi de tot Espanya en relació amb els gitanos procedents de l'est d'Europa. És per això que a l'enquesta contesta que com a entitat no han atès cap persona, però que han contactat amb unes 800 persones arran de l'elaboració de l'estudi.

Les respostes de les enquestes mostren que, en general, les entitats no tenen una estratègia clarament definida en relació amb el col·lectiu. D'una banda, sembla que, segons elles mateixes afirmen, no hi ha res que posi en qüestió la seva necessitat d'atendre-les, bàsicament perquè no hi ha demandes. D'altra banda, tampoc no hi ha ni un coneixement ampli de les necessitats i atencions del col·lectiu, ni una necessitat d'aproximació a la realitat d'aquests gitanos nouvinguts (excepte en el cas de la Unión Romani).

Una de les possibles interpretacions d'aquesta realitat és que ni els gitanos autòctons ni els gitanos de l'Europa de l'Est s'identifiquen com a grup d'iguals. El treball de camp elaborat sobre les famílies gitanes de l'est i l'anàlisi de diferents conflictes en contextos d'interacció ens fa arribar a aquesta conclusió.

La percepció dels gitanos autòctons cap als procedents de l'est s'ha posat de manifest a través de petits conflictes ocasionats per la interacció i la manera de compartir l'espai en zones de residència.

Per exemple, a Badalona, al barri de Sant Roc, que tal com hem comentat anteriorment és una de les zones on més gitanos romanesos hi comparteixen l'espai (bé perquè hi resideixen, bé com a punt de trobada), és una de les zones on més conflictes hi ha entre uns i altres.

El conflicte s'expressa de diferents maneres. La més significativa ha estat l'ocasionada per la necessitat d'un lloc de culte per part dels gitanos romanesos, però també ha estat en relació amb la presència d'aquest grup de rom nouvinguts en les places i els espais públics del barri.

D'altra banda, tant des del punt de vista dels gitanos i gitanes que comparteixen el barri de residència com des del punt de vista de les entitats, que essent de la mateixa manera sectors minoritaris amb moltes reivindicacions i lluites pendents, existeix un altre problema de fons que és la lluita pels recursos.

Des d'aquesta òptica, si traslладem aquest efecte a altres contextos, com és el cas de barris on la població immigrada no comunitària es troba en situacions de pobresa i comparteix el territori amb la població autòctona que

també pateix certes mancances estructurals, sorgeixen els principals discursos racistes a la vegada que certes actituds de discriminació.

En aquest cas, ens trobem davant d'una minoria ètnica, la gitana, que és immigrant i que a més a més es troba en situació d'exclusió social. Situació que genera, d'una banda, la necessitat de diferenciació entre uns i altres i allunyar-se de tota possible identitat comuna, i de l'altra, entrar en competència per uns mateixos recursos, els que ofereix el territori en cada moment.

5.4. PROPOSTES D'UN GRUP DE TÈCNICS DE L'ÀREA METROPOLITANA DE BARCELONA AMB RELACIÓ A L'ÚS DELS SERVEIS

Amb l'objectiu de discutir diferents visions en relació amb la intervenció i les propostes futures amb el col·lectiu de gitanos procedents de l'Europa de l'Est, es va reunir un grup de tècnics de l'àrea metropolitana de Barcelona que, directament o indirectament, des dels seus serveis i territoris atendien el col·lectiu.

Els integrants d'aquest grup estan treballant en els serveis següents:

Tipus de servei/recurs	Nom
Serveis socials	Ajuntament de Badalona
	Ajuntament de Barcelona
Fundació Ateneu Popular de Sant Roc	Fundació Ateneu Popular de Sant Roc, Badalona
Serveis d'immigració	Ajuntament de Badalona
	Ajuntament de l'Hospitalet
	Ajuntament de Barcelona

Més específicament, els objectius que s'han treballat en el grup han estat:

- Valorar les amenaces i les oportunitats que presenten diferents models d'intervenció.
- Establir i discutir línies generals en la intervenció.
- Concretar intervencions per àmbits d'actuació.
- Discutir l'atribució de competències de cada administració pública, entitats, etc.

Metodològicament, es van plantejar quatre possibles models d'intervenció. Aquests van sorgir de la combinació de dues variables: la primera fa referència a la permissivitat versus el control social, i és en relació amb les dife-

rents posicions que en una població poden prendre sobre aquelles pràctiques irregulars o no permeses legalment com ara la mendicitat infantil, la no-escolarització dels nens, etc.; la segona es refereix a la intervenció social que es dóna al col·lectiu, i planteja la dicotomia entre mantenir els serveis actuals versus l'atenció social especialitzada. La discussió d'aquests ens ha permès analitzar elements per tenir en compte en relació amb les dues variables plantejades.

Algunes de les conclusions en relació amb aquests models han estat:

1. *Variable 1: permissivitat/control social*

Una qüestió que es va plantejar és si aquesta variable només es té en compte per al col·lectiu de gitanos romanesos, o bé seria una qüestió que caldria plantejar per a tothom en general, i per a diferents col·lectius en particular.

Cal pensar en els drets de la ciutadania en conjunt, vetllar perquè aquests no es vulnerin, intentant donar resposta a la vulneració de drets que es dóna a l'espai públic per part de diferents col·lectius.

La necessitat d'actuació també és determinada per l'alarma social que el col·lectiu crea en les seves activitats i accions en la via pública; respondre això només per un tema d'alarma social no és just, ja que hi ha altres col·lectius que estan en situacions pitjors, però que no creen tanta alarma social. Per exemple, altres col·lectius de persones que també fan mendicitat, tenen comportaments incívics, etc.

Per tant, contextos socials diferents ens fan veure necessitats d'intervenció i actuació també diferents. En aquest sentit, els mitjans de comunicació tenen un paper rellevant en la creació de necessitats d'intervenció.

Calen actuacions per al civisme generalitzades, molta consciència social al voltant d'aquest tema, i educar en l'autonomia.

2. *Serveis actuals/atenció especialitzada*

En relació amb aquesta dicotomia, es comenta que és important tenir en compte que els serveis actuals ja són per a tothom, que allò important és que s'adaptin adequadament al territori, i a les necessitats que els diferents col·lectius d'aquests territoris plantegen.

Cal oferir atencions específiques des del serveis generals. Els serveis generals han d'atendre les particularitats, adaptant el servei al seu territori, si cal a través d'algun projecte específic. És important la flexibilitat del servei a les necessitats que en cada moment planteja el territori.

Les persones que s'han presentat com a interlocutores del col·lectiu fan demandes en la línia de crear serveis específics d'atenció al col·lectiu, i no veuen factible aquesta opció més integradora.

La perspectiva participativa, comunitària

Crear serveis especialitzats pot arribar a establir certa dependència en ambdues direccions, tant per part del col·lectiu cap als recursos que rep com per part de l'Administració en la seva atenció al col·lectiu.

Aquesta situació ja s'ha donat amb altres col·lectius de persones, i apareix constantment el problema dels interlocutors, i per tant de la representativitat.

Potser l'error és creure en la representativitat, i caldria buscar una acció més participativa, de coparticipació entre els diferents agents implicats.

Caldria implicar i buscar la participació no associada per resoldre més eficaçment les necessitats reals, ja que, de vegades, hi ha el perill de manipulació tant política com des dels mateixos «interlocutors» o «representants» del col·lectiu.

La gestió participativa dels conflictes en l'espai públic s'hauria de poder abordar des d'una perspectiva comunitària.

Des d'aquesta perspectiva, seria abordable la interculturalitat.

El treball en xarxa...

Un altre element clau és el treball en xarxa. Aquest, hauria de ser des de la mateixa Administració; que ella mateixa fos un model per a la intervenció, treballant en xarxa tant internament com entre administracions (locals, autonòmiques, etc.).

És important que les accions d'intervenció siguin transversals.

Aspectes concrets

- El treball al carrer com a manera de buscar esclertes per on entrar en contacte amb el col·lectiu.
- Crear dispositius d'escolta i de posterior acompanyament.
- Dissenyar itineraris d'atenció especialitzada i d'acompanyament.
- En l'àmbit de justícia juvenil s'obtenen certs èxits en la intervenció; possiblement perquè en un àmbit controlat és més senzill treballar.
- També és molt important tenir en compte els prejudicis i estereotips dels professionals que els atenen, cal pensar en la *formació* d'aquests professionals.
- Cal tenir en compte que el marc d'integració on es mouen és molt difícil, ja que tenen dificultats legals (no tenen papers, els tenim encaixonats i tenim unes expectatives molt concretes en relació amb l'ocupació a la qual poden accedir, etc.). En aquest camp, comentaven les tres característiques de les que participaven, malgrat que no ens encaixava en cap de concreta (immigrant, minoria ètnica i exclosos socials).

- També és molt important tenir en compte les expectatives de determinats col·lectius, tant les que tenen les persones que els formen com les que des d'un punt de vista social es donen al col·lectiu; i que en alguns casos els mateixos professionals que hi treballen contribueixen a crear aquesta imatge social.
- Programes de bones pràctiques.
- Intercanvi entre diferents experiències i coneixements.

Font: Vncle.

6

CONSTRUCCIÓ DE LA IMATGE SOCIAL DEL COL·LECTIU DE PERSONES GITANES PROCEDENTS DE L'EUROPA DE L'EST

6.1. A TRAVÉS DELS MITJANS DE COMUNICACIÓ DE LA PREMSA ESCRITA

6.1.1. ASPECTES INTRODUCTORIS I PLANTEJAMENT GENERAL

6.1.1.1. INTRODUCCIÓ

En aquest punt de l'estudi s'aporten elements per a la reflexió de la imatge social de les persones gitanes procedents de l'est d'Europa.

La construcció de la imatge social d'aquest col·lectiu a través dels mitjans de comunicació de premsa escrita, posa de manifest fins a quin punt la influència i el poder d'aquests mitjans condiona les actituds, el comportament, les cognicions, els coneixements, les sensacions, etc. I, per tant, contribueixen a l'elaboració d'un discurs comú en relació amb les necessitats, les dificultats, els conflictes i les intervencions que envolten aquestes persones.

La detecció del tractament informatiu que s'atorga a aquest col·lectiu, permet evidenciar la reciprocitat, la retroalimentació, i la influència mútua existents entre els efectes dels mitjans de comunicació de premsa escrita i l'estructura social; s'explica així la influència que aquests mitjans exerceixen sobre l'opinió pública, la contribució a generar alarma social i a condicionar la necessitat d'intervencions polítiques, policials, socials, educatives, etc. També reflecteixen i reproduïxen actituds, comportaments, etc. que estan presents a l'opinió pública.

A continuació, es presenta de manera més detallada la justificació teòrica d'aquest punt, els objectius generals i específics plantejats en aquest punt, la metodologia emprada i l'anàlisi del discurs pròpiament dit, dels articles referenciats en l'estudi.

6.1.1.2. JUSTIFICACIÓ TEÒRICA

La centralitat que en el nostre temps han adquirit els mitjans de comunicació, i, en particular, les noves tecnologies de la comunicació, posen en evidència la importància d'aquests en la constitució, el manteniment i el desenvolupament de les nostres societats.

Tornos, A.,²⁶ en el seu article «La inmigración desde la prensa», fa una introducció dient que *«la prensa no només dona notícies, sinó que a més les construeix (...); això significa que la prensa reelabora les seves notícies en el mateix procés de seleccionar-les i redactar-les. L'objectiu és que qualsevol notícia sigui comprensible i interessant per al lector, i que, a la vegada, encaixi en la línia editorial del diari.»*

Veure la construcció que la premsa fa del col·lectiu de persones gitanes procedents de països de l'Europa de l'Est, és posar de manifest com es construeix una realitat complexa, en tant que presenta múltiples punts de vista, i fins a quin punt la realitat construïda transmet l'estructura social ja existent.

Però bé, anem per parts. La realitat del col·lectiu de persones estudiat, és concebuda des de les seves diferents característiques: d'una banda, són persones que s'identifiquen com a integrants de la cultura gitana; d'altra banda, són persones immigrades dels seus països d'origen (totes de països de l'Europa de l'Est), i, finalment, són persones que es troben, en gran part, en situació de pobresa i en molts casos d'exclusió social.

Aquestes tres característiques que malgrat que objectivables posen de manifest una determinada manera d'abordar la situació, es construeixen socialment i mediàticament mitjançant un lèxic que qualifica, contextualitza, representa, legítima i actua amb connotacions negatives que, tot problematitzant, destaquen el conflicte.

En una conferència del Fòrum 2004 sobre «Els periodistes i les minories ètniques, una aliança necessària a Europa»²⁷ es va fer un estudi sobre una selecció dels principals diaris i les principals televisions europees que conclou que: *«Les notícies sobre immigració i minories ètniques van resultar ser més negatives que la resta de notícies, tant per la poca participació d'aquests grups en els mitjans com per la participació majoritària en notícies negatives»* i es fa d'elles un *«retrat estereotipat i negatiu»*, tant amb el text com amb les imatges.

L'estudi conclou que la minoria pitjor tractada pels diaris, ràdios i televisions d'Europa és la gitana. Aquest fet, pren especial rellevància en tant que en la futura ampliació de la Unió Europea, la comunitat gitana passarà a ser la minoria més nombrosa del continent, amb l'entrada a la UE de més de sis milions de gitanos que viuen en els països de l'Est.

En aquest estudi, també s'afirma que *«la majoria de vegades, les minories*

26. TORNOS, A. La inmigración vista des de la prensa. Inmigración y racismo. (Gener, febrer, març de 2001.)

27. Fòrum 2004. Periodistas y minorías étnicas, una alianza necesaria en Europa. Europa Press.

ètniques o els col·lectius d'immigrants no disposen d'eines que canalitzin la seva veu cap als mitjans».

Finalment, cal destacar la importància que l'anàlisi del discurs té a l'hora de desemascarar aquests processos, en la mesura que *«un discurs és un conjunt de pràctiques lingüístiques que mantenen i promouen certes relacions socials. L'anàlisi consisteix a estudiar com aquestes pràctiques actuen en el present, mantenint i promovent aquestes relacions: és treure a la llum el poder del llenguatge com a pràctica constituent i reguladora»*²⁸ (Íñiguez i Antaki, 1994 citat a «El análisis del discurso en psicología social». *Boletín de psicología*, núm 44).

I això és especialment important perquè tal com diu Tornos, A. en l'article citat anteriorment, *«molts lectors, saben llegir críticament les notícies de premsa, però potser la seva lectura crítica no es fa notar suficientment en el debat polític i sembla funcionar com si el que reflecteixen els diaris sigui l'opinió pública en si mateixa».*

6.1.1.3. OBJECTIUS

General

Construir la imatge social dels gitanos procedents de l'Europa de l'Est a través dels mitjans de comunicació de premsa escrita.

Específics

Detectar el tractament informatiu que s'atorga al col·lectiu de persones immigrants gitanes procedents de l'est d'Europa.

Analitzar l'impacte que aquest tractament per part dels mitjans de comunicació de premsa escrita genera en l'estructura social.

Detectar l'impacte que l'estructura social que organitza el col·lectiu genera en els mitjans de comunicació de premsa escrita.

Punts de reflexió

- Entendre com la imatge social que es transmet a partir dels mitjans de comunicació pot justificar les situacions d'exclusió social en les quals aquest col·lectiu es troba, i, per tant, es contribueix a identificar el col·lectiu amb conflictes relacionats amb la delinqüència, la convivència, l'ocupació de l'espai públic, etc.
- Plantejar-nos en quina mesura aquests discursos poden incidir en la

28. ÍÑIGUEZ, L.; ANTAKI, C.; DÍAZ, F.; IBÁÑEZ, T. *Análisis del discurso. Manual para las ciencias sociales*. Barcelona: UOC, 2003.

continuitat de les diferències socials i en la posada en funcionament d'estructures i mecanismes d'exclusió i dominació.

- Explicar la influència que els mitjans de comunicació exerceixen sobre: l'opinió pública, l'alarma social, les intervencions socials, etc.

6.1.1.4. METODOLOGIA

Criteris de selecció dels articles

La selecció de material rellevant per a l'estudi de la construcció de la imatge social dels gitanos procedents de l'Europa de l'Est a través dels mitjans de comunicació, ha estat feta d'acord amb els criteris següents:

- Pàgines d'actualitat als diaris de difusió i venda locals i nacionals en l'àmbit català del període comprès entre setembre de 2004 i maig de 2005.
- Diversificació del tipus de notícies quant als diferents temes per als quals el col·lectiu és motiu de notícia en els mitjans de comunicació de premsa escrita.
- S'han consultat les publicacions següents: *El Periódico de Catalunya*, *La Vanguardia*, *l'Avui*, *20 Minutos*, *Metro Directe*, *El Correo Digital*, *Diari de Tarragona*, *Diari de Girona*, *El Punt Girona* i *Nevipens Romani*.
- Dues vegades, s'han analitzat dos articles que no són estrictament de premsa: un de l'agència Europa Press i l'altre del Telenotícies de la TV de Catalunya.
- La xifra total d'articles analitzats ha estat de 25. (Vegeu l'annex 1.)

L'anàlisi de la premsa

L'anàlisi que es fa és del text com els titulars, avantítols, subtítols, caràcters del lèxic emprat, fonts informatives, seccions on es publica la informació, caràcter temàtic i intertextual.

En l'anàlisi cal tenir en compte:

Des d'una perspectiva més quantitativa

- El nombre de pàgines destinat, el nombre d'articles breus, reportatges, etc. Malgrat tot, aquesta perspectiva ha estat perifèrica en l'anàlisi, i s'ha centrat més la importància d'aquesta en una perspectiva més qualitativa.

Des d'una perspectiva més qualitativa

S'ha fet l'anàlisi del discurs dels 25 articles, tenint en compte la metodo-

logia emprada per elaborar l'anàlisi del text, serà l'anàlisi del discurs; concretament, la que s'indica com a tradició francesa de l'anàlisi del discurs.

- El context: diferents postures, continguts dels articles, temes que preocupen, moment històric, dates... etc.
- Referència i nominació del col·lectiu. Els efectes. Com es designa el col·lectiu (amb quin terme, nom amb el qual se'l refereix) i quins efectes produeix sobre la realitat.
- Elements que designin qualificació, estatus, consideració... del col·lectiu. Els efectes. Com es qualifica el col·lectiu quan es parla d'ells i de les seves accions, situacions personals i socials. Les imatges simplificadores.
- La intertextualitat. Els discursos en els quals estan ancorats. Quan es parla d'un tema, per què? D'on prové? En resposta a què?
- Qui són els actors socials? La representativitat. Com els mencionen? Diuen el seu nom o no? Diuen la seva situació en la comunitat gitana, com a immigrants, com a exclosos, o no? Tenen l'oportunitat de parlar o no tenen veu? Humanització dels protagonistes. Tenen un paper destacat fora de les minories? S'explica o no?
- Argumentació. Els efectes. Repertoris argumentals: es pot veure com els interlocutors encaren les converses i com defineixen plans a través de la col·locació estratègica de temes. Polaritats argumentals: un text presenta polaritats de manera explícita o implícita. Jocs d'oposicions.
- Legitimació. Negociació de la veritat, com es dóna valor a cada enunciat.

6.1.2. EL CONTEXT

En el conjunt dels 25 articles analitzats per extreure la imatge social sobre el col·lectiu de persones gitanes procedents de l'Europa de l'Est, els temes al voltant dels quals apareixen en premsa s'agrupen en: els que fan referència a la incidència que les persones gitanes romaneses (generalment) tenen en l'espai públic, a la mendicitat amb els menors o a la mendicitat infantil, als problemes de convivència en els barris on resideixen, a la immigració i a les relacions institucionals que es produeixen entorn d'aquest col·lectiu.

A mesura que s'avanci en l'anàlisi dels discursos immersos en els articles, podrem veure en quina situació s'anomenen, argumenten i situen els continguts d'aquests.

D'entrada, cal comentar que les informacions que fan referència al col·lec-

tiu estan relacionades amb activitats i accions irregulars, que sobten en la nostra societat i que en molts casos generen rebuig.

Així mateix, quan els temes s'adrecen a les relacions institucionals, aquestes van dirigides a solucionar problemes.

Amb tot això, d'entrada, sense passar a una anàlisi més acurada, es pot afirmar que el tractament informatiu del col·lectiu està sempre relacionat amb problemes, i, per tant, es contribueix a la construcció social d'una imatge negativa, vinculada a la conflictivitat.

Els articles que més han destacat des d'un punt de vista del volum d'actualitat, són els que tenen a veure amb l'espai públic, ja que en el moment d'iniciar la recollida d'informació de les ocupacions il·legals i la preocupació pel tema dels netejavidres a la ciutat de Barcelona eren temes centrals.

No obstant això, l'inici del període de regulació a la primeria del mes de febrer (que s'ha estès fins al mes de maig) ha propiciat l'aparició de moltes notícies relacionades amb aquest col·lectiu.

D'altra banda, les relacions institucionals que han marcat l'actualitat en el període comprès entre els mesos de setembre del 2004 al març del 2005, han estat entre les decisions i negociacions de la Unió Europea en relació amb els països de procedència d'aquestes persones, les visites que des del Govern romanès s'han fet i els programes d'inclusió de la minoria rom a la Unió Europea.

6.1.3. COM SE'LS ANOMENA? COM SE'N FA REFERÈNCIA?

Els noms que els mitjans de comunicació de premsa escrita utilitzen per designar les persones que formen part del col·lectiu objecte d'estudi, responen a una determinada manera d'entendre i formar categories en la realitat. Concretament, aquella que fa referència al col·lectiu i a les imatges socials que el representen, segons el moment, el context, la política existent, etc.

Tal com s'ha esmentat anteriorment, les imatges al voltant del qual més es representa el col·lectiu són les que es comparteixen també amb altres col·lectius, pel fet de ser immigrants extracomunitaris en alguns casos, pel fet de ser gitanos en altres, i pel fet d'estar en situació de vulnerabilitat social en altres.

Les diferents denominacions amb les quals es fa referència al col·lectiu denoten significats diferents, amb connotacions també diverses segons el nom en concret. Aquestes sovint no són gaire favorables, i per tant contribueixen a l'obtenció d'una imatge social del col·lectiu desfavorable.

La imatge social del col·lectiu des de la denominació que diferents mitjans de comunicació de premsa escrita en fan, varia també segons el tema cen-

tral de la notícia que motiva l'article, i malgrat que anteriorment ja hem anunciat que hi ha tan sols uns quants temes recurrents al voltant dels quals es parla del col·lectiu, aquests condicionen el nom amb què se'ls designa.

D'aquesta manera, ens trobem que en els articles que fan referència a la convivència, els noms que s'utilitzen per fer-ne referència són com ara: *famílies romaneses, famílies, residents dels immobles, immigrants, persones en situació il·legal, col·lectiu romanès, persones en situació il·legal que no tenen diners*.

Aquests noms tenen a veure amb les relacions que es donen del col·lectiu en l'àmbit més domèstic, peridomèstic i comunitari en els llocs de residència. Aquestes potencien la seva vessant de famílies, del col·lectiu que formen, etc., però sense deixar de banda la seva condició de persona immigrant (amb la seva nacionalitat, estratègies, etc.) i, per tant, forana. És una manera de posar de manifest que hi ha diferències entre la població que resideix al barri des de fa temps i la que és nouvinguda.

En els articles que fan referència a temes com la mendicitat infantil, la denominació fa referència sobretot a l'edat, la condició de mares essent menors d'edat, per la nacionalitat, etc.

Més en detall, les paraules utilitzades són: *menor, romanesa, detinguda, mare, jove mare, menor romanesa, la noia, les joves, etc.*

Es posa un èmfasi especial en aquesta significació pel fet que estem davant d'una activitat que està prohibida i, per tant, penada en el nostre país. Es destaca també molt clarament la joventut de les mares que practiquen la mendicitat amb infants o que intenten fer algun acte il·legal amb aquests. De fet, la nominació en si mateixa no és tan important en aquest grup d'articles, sinó que la importància recau més en la qualificació del col·lectiu (tal com més àmpliament veurem en el punt següent).

En els articles en què el tema central és l'ocupació o bé les activitats que fan a l'espai públic, s'utilitzen denominacions del tipus: gitanos provinents de diferents punts de l'est d'Europa, persones procedents de diferents països europeus, *els ocupants, aquest grup de 140 persones, netejavidres, «limpia», estrangers, romanesos, «pandilla de limpieza», «12 mujeres con agua y esponja», joves, dones de l'est, individus, unes romaneses, romanesos gitanos documentats, «tullidos fingidos», «limpia y mendigos», «los mendigos rumanos», immigrants, immigrants de la brigada de neteja, població de «limpia», «niños y adolescentes que hurtan, practican la mendicidad, limpian los cristales de los coches», «grupos que ocupan los semáforos», «la colonia rumanana», etc.*

En aquest grup d'articles, és especialment significativa l'èmfasi que es fa en relació amb el nombre de persones que es troben en l'espai públic i que

formen part d'aquest col·lectiu de persones. Incideix especialment en el nombre i dona una imatge d'invasió i sobreocupació d'aquest espai, utilitzant paraules com *colònia*, *brigada*, «*pandilla*», especificant el nombre exacte de persones, etc.

D'altra banda, també es posa de manifest la necessitat que hi ha d'aclarir exactament qui són aquestes persones que es fan notar tant en l'espai públic, i s'utilitzen denominacions aclaridores explicant el lloc de procedència, la seva participació en una minoria ètnica, etc.

I dins d'aquest grup de denominacions, també cal fer esment de les que fan referència a l'ocupació que tenen per a subsistir (*neteja vidres*, «*limpia*», *mendicants*, etc.); destaquen, per tant, aquelles ocupacions que els mantenen al marge del treball regularitzat, i apareix, una vegada més, la seva condició d'exclusos socials.

Quan el tema central són les relacions institucionals, les nominacions més comunes són *els gitanos europeus*, *l'ètnia gitana present a Catalunya*, *els immigrants de l'est*, *els rom de Romania*, *la comunitat*, *la cultura rom*, *l'ètnia gitana*, *els gitanos romanesos*, *els gitanos*, etc.

Aquestes denominacions responen sobretot al fet que la realitat que ha motivat més les relacions institucionals, és la mateixa situació/realitat dels gitanos en el context de la Unió Europea; per tant, el tractament del col·lectiu és per la seva participació en aquesta minoria ètnica.

En els articles en què la notícia principal fa referència a la immigració, les denominacions han anat entorn de les paraules següents: *immigrants*, *sense papers*, *romanesos i búlgars*, *passatgers*, *estrangers*, *ciutadans romanesos i búlgars*, *col·lectiu d'emigrants de Romania*, *persones*, *treballadors*, *immigrants il·legals*, *aquestes persones ocupants*, *ciutadans estrangers*, etc.

Aquestes maneres de denominar, posen constantment de manifest la seva condició de forans, i en molts casos, la seva situació d'irregularitat ha passat a ser la denominació d'un col·lectiu de persones heterogeni, però que mediàticament, i des d'un punt de vista social, es tracta com si fos homogeni, obviant així la seva complexitat.

En termes generals, però, cal fer referència a les denominacions que són comunes i coincidents siguin quins siguin els temes concrets que es tracten. Els efectes que aquestes denominacions produeixen en la societat contribueixen a reforçar bé les semblances i la proximitat que hi ha entre les persones que formen part del col·lectiu i la resta de la societat, bé les diferències que ens separen.

Majoritàriament, el que s'ha pogut veure al llarg d'aquest recull d'articles és que són més les diferències que contribueixen a separar i diferenciar que no pas les que contribueixen a apropar-nos-hi.

Aquest efecte, s'utilitza a través de paraules com immigrant o estranger, amb les quals es presenten com algú que arriba a un territori que li és aliè i que a més és el nostre, separant altra vegada les diferències entre ells i nosaltres.

Aquest mot podria anar acompanyat de l'adjectiu romanès, o búlgar, reforçant un cop més el lloc d'origen, i, per tant, altre cop les diferències.

Sovint són associats a un nivell econòmic baix, que pertanyen a països de procedència pobres i a un estatus social desafavorit i per tant vulnerable en la societat majoritària.

També ens trobem davant d'una situació similar amb el terme gitano, en la mesura que massa sovint es vincula amb conflictes si estem parlant del tractament que els mitjans de comunicació li donen moltes vegades, i, per tant, una imatge negativa. En aquest cas, ja s'ha fet esment anteriorment als temes al voltant dels quals es vincula aquest col·lectiu de persones, i per tant altra vegada es reproduïx aquest esquema.

A aquestes connotacions cal sumar-hi una vegada més les del nivell econòmic baix, i la situació social desafavorida i vulnerable, en tant que la condició de minoria ètnica reforça aquesta realitat.

D'altra banda, en relació amb les paraules que designen unió i proximitat, són aquelles que suavitzen les diferències entre ells i nosaltres com *persones, mare, família, jove, dona, ciutadans*, etc. De tota manera, massa vegades, en els articles analitzats van seguides d'adjectius que destaquen altra vegada les diferències com: ciutadans romanesos i búlgars, famílies de romanesos, persones gitanes, en situació il·legal, etc.

6.1.4. COM SE'LS DEFINEIX I QUALIFICA?

Les qualificacions que fan referència a aquest col·lectiu de persones, ja s'han deixat entreveure quan s'analitzava com se les denominava. Les connotacions que aquestes tenen, situen les persones en els àmbits social, econòmic, i moltes vegades també cultural.

D'altra banda, aprofundir en aquells aspectes definitoris i qualificadors, és un element clau en la construcció de la imatge social d'aquestes persones; en tant que permetrà definir un perfil del que socialment s'entén per persona d'origen de l'est d'Europa que pertany a la cultura gitana.

Per tal d'oferir aquest recull, es vincularan les diferents definicions i qualificacions d'acord amb el tema central de l'article, destacant al final els punts en comú a tots ells i els punts de referència per la qualificació rebuda.

En els articles que es refereixen a la convivència, les definicions que se'ls atorguen van en consonància amb la relació que les persones tenen amb el seu habitatge, amb els veïns, amb el barri, etc. Per exemple, es poden trobar

algunes definicions en relació amb el lloc on viuen com «*a les cases es crea una gran quantitat de brutícia, hi ha escarabats i els veïns diuen que els arriba la pudor*», «*no tienen contratos y trabajan en los semáforos y vendiendo La Farola*», «*no tienen papeles y nadie ha querido ayudarlos*», «*precariedad*», etc.

Quan es fa referència a la mendicitat infantil, es qualifica sobretot com que s'està cometent un delicte i que les persones que hi intervenen són menors d'edat. S'anomena sovint la nacionalitat (romanesa) i s'obvia el fet que siguin gitanos.

En els articles on es fa referència a l'espai públic, les qualificacions van encaminades a valorar la legalitat o il·legalitat del lloc on estan instal·lats i a destacar com a invasió la seva arribada en els espais públics de les ciutats i els pobles. Aquests temes es destaquen a partir de frases del tipus: «*se adueñan de la vía pública*» amb exemples com «*han tomado la zona como propia*», destacant el fet que es produeixin ocupacions tant si són reals com si són simbòliques, o bé s'enumeren i es destaquen els problemes que ocasiona la presència del col·lectiu, així com la necessitat d'assegurar que no tinguin antecedents, que cal identificar-los, etc.

Molts d'aquests problemes tenen a veure amb comportaments incívics que es relacionen directament amb el col·lectiu i que reforcen les dificultats de convivència amb les persones que el formen, associant així aquests comportaments amb el col·lectiu.

En el cas de fer referència a activitats irregulars en l'espai públic (netejar vidres, pidolar, etc.) se'n parla amb un vocabulari molt negatiu, que es tradueix en formes del tipus «*plaga de limpias*», utilitzant el mot «*plaga*», carregat d'un significat i una connotació molt negativa, en la mesura que s'estableix com una fatalitat, inevitable i amb perill de contagi. També es fa referència a la impossibilitat de conviure amb aquest problema fent al·lusió a frases com: «*cuento del ratón y el gato*», etc.

En relació amb els articles que tenen a veure amb la immigració, s'associen paraules que tenen molt a veure amb la situació legal que aquestes persones tenen en la Unió Europea, en què destaquen qualificacions també molt usuals a altres col·lectius de persones immigrades com són: *indocumentats, situació il·legal, sense papers, sense permís de treball, immigrants il·legals, estrangers sense documentació, irregulars, sense documentació*, etc., posant tant èmfasi en les dificultats en què es troben com en la justificació d'aquestes dificultats per la situació d'irregularitat que pateixen.

Una altra de les consideracions que acostuma a acompanyar aquest col·lectiu de persones són les que tenen a veure amb la magnificació del nombre de persones que es troben a la nostra societat. Aquest efecte s'aconsegueix a partir de comentaris de paraules del tipus: «*el gruix de la immi-*

gració», «invasió», «arribada massiva», «predominen de forma abrumadora els romanesos», «desenes d'autobusos d'immigrants», «ha crescut espectacularment...» etc.

I per acabar aquest bloc d'articles, comentar que una altra de les associacions que acompanyen als articles referits al tema de la immigració és tot el que té a veure amb els actes delictius, la clandestinitat, i les activitats irregulars.

Finalment, en els articles que informen de relacions institucionals, que tal com ja hem fet esment anteriorment van referits sobretot a la minoria gitana de la Unió Europea, els atributs que acompanyen i tenen associació directa amb el col·lectiu tenen a veure amb la pobresa, l'exclusió social, i es construeixen frases del tipus *« millorar la inclusió i l'estatus econòmic», «projectes i activitats que promoguin la integració dels gitanos romanesos a Catalunya i Europa», «la situació d'aquests ciutadans de cultura rom és inestable al nostre país, per la falta de llocs de treball i la marginació que pateixen», «gran minoria», etc.*

Així doncs, podem concloure aquest apartat d'una manera molt similar a com es feia en l'apartat anterior, ja que malgrat que el context temàtic diversifica les qualificacions i consideracions que es fan del col·lectiu, hi ha un substrat comú a tots ells que aporta elements per a la construcció d'una imatge social concreta, que es defineix a vegades per contrast amb les definicions d'altres col·lectius de persones, i altres vegades s'inclou en les connotacions i significacions en què participen altres comunitats, veient-se afectats pels estereotips i prejudicis d'aquests.

En definitiva, doncs, ens trobem davant de definicions que ens remetent a la precarietat; la irregularitat; la il·legalitat; l'impacte que generen per les diferències culturals i socials en relació amb els hàbits, els comportaments, les actituds i les formes de pensar, etc., i en la necessitat d'intervenir per la situació de vulnerabilitat social en què es troben com a col·lectiu de persones.

6.1.5. D'ON PROVENEN AQUESTES NOTÍCIES?

Els temes dels articles analitzats són fils conductors que ens remetent al context social i polític de cada moment.

En altres ocasions, responen a situacions com el buit informacional que hi pot haver en determinades èpoques de l'any o l'alarma social que determinats temes generen i contribueixen a generar determinades notícies de manera reiterada i gairebé com si fossin «colobrots».

Però bé, anem per parts, o més ben dit, per temes.

Les notícies que fan referència a la convivència sorgides en aquests mesos, tenen a veure gairebé exclusivament amb la situació del barri de Sant Roc, i en la incidència que a aquest col·lectiu se li atribueix en la convivència

al barri. Aquestes notícies es deriven de la situació de sobreocupació que presenten alguns pisos (n'hi ha d'habitats per persones gitanes romaneses) d'una banda, i de l'altra, del conflicte sorgit per la necessitat de lloc de culte que presenten algunes d'aquestes persones.

D'aquesta manera, les notícies que es van succeir sobre la convivència van molt referides a aquests temes, i es basen sobretot en la convivència en els llocs de residència. A l'àrea metropolitana de Barcelona, el barri on més persones d'aquest col·lectiu es concentren és el barri de Sant Roc, i, per tant, és en aquest on hi ha la major part de notícies. No es reflecteixen altres notícies en altres zones de residència.

En els articles on es tracta el tema de la mendicitat infantil no es fa referència a altres fets anteriors, no s'esmenten. Queden com fets aïllats. Possiblement aquest tema va impactar molt més fa uns dos o tres anys, quan l'efecte del col·lectiu al carrer es va fer molt evident i fins i tot va generar certa alarma social.

En el conjunt de notícies que formen el tema d'espai públic, s'hi agrupen diversos temes. Tots presenten referències anteriors, per bé que són informacions amb arrels diferents.

Quan es parla de les ocupacions il·legals, en solars i espais oberts en diferents municipis, es recorden constantment altres situacions similars i paral·leles. A la ciutat de Barcelona, entre els anys 2002, 2003 i part del 2004, hi ha hagut un seguiment mediàtic important de les ocupacions per part d'altres gitanos itinerants (portuguesos, etc.), entre els quals es barrejaven determinats gitanos de l'est en els barris de Poblenou i Sant Andreu de Barcelona.

Les activitats que es fan a l'espai públic, concretament els articles que parlen dels netejavidres, es connecten amb la informació de les mesures que la Guàrdia Urbana de Barcelona ha pres per tal de solucionar aquest problema i per les queixes que un grup de comerciants de l'Eixample de Barcelona tenen en aquest respecte. Aquests temes són el fil conductor de molts dels articles.

El seguiment informatiu ha estat ampli, ja que, entre altres motius, va ser notícia el mes d'agost (concretament l'inici de les actuacions de la Guàrdia Urbana de Barcelona es va donar en aquesta moment), moment en què hi ha una davallada de notícies als mitjans de comunicació, i, per tant, permet ampliar notícies que aparegudes en una altra època de l'any no haguessin rebut ni el mateix tractament (en extensió, etc.) ni per tant haguessin tingut la mateixa repercussió. Els articles apareguts l'estiu (o immediatament després) són amplis reportatges sobre el tema, i després de l'estiu, un diari gratuït com el *20 minutos* va fer un seguiment de la localització dels netejavidres a Barcelona.

En el grup de notícies que fan referència al tema de la immigració, els eixos al voltant dels quals es van connectant diferents textos són el període de regularització obert pel Govern espanyol el febrer d'aquest any i les entrades de ciutadants d'origen romanès per les fronteres catalanes. Fins i tot ambdós eixos són compartits en alguna ocasió en tant que es busca la relació entre un tema i l'altre.

Finalment, en els articles sobre relacions institucionals, els temes també són recurrents. D'una banda, hi ha el tema de les accions que des de la Unió Europea, i amb la participació de vuit països europeus (molts d'ells de l'est d'Europa) es volen fer en el marc del que han anomenat «Decenni de la integració dels gitanos», i de l'altra, la visita que un representant del Govern romanès va fer a Barcelona per tal d'arribar a acords de col·laboració entre Romania i Catalunya. En definitiva, el tema de fons és el mateix, com la Unió Europea fa front als problemes de la minoria més nombrosa a Europa: la gitana, sigui mitjançant els condicionants que imposa a Romania per a la seva propera adhesió, sigui mitjançant les accions que la UE com a tal ha de millorar.

6.1.6. COM S'ARGUMENTEN?

En aquest apartat no es faran diferències entre temes, ja que la complexitat dels arguments farien molt extens aquest punt, mentre que la intenció és únicament exemplificar aquest tema.

No es pretén aprofundir en la complexitat dels arguments de tots els articles presentats. Únicament es farà una breu revisió de com es lliguen uns temes amb uns altres, per associacions en alguns casos intertextuals (que ja s'han comentat en l'apartat precedent, i que no es repetiran) i en altres com a simple associació d'idees. En aquesta darrera situació, es posaran de manifest prejudicis i estereotips socials clàssics, dels quals no queden exempts aquests articles.

També es farà referència a les polaritats argumentals d'alguns textos; és a dir, com en un mateix tema s'oscil·la entre pols oposats, contrastant així diferents conceptes entre els quals s'emmarca l'argument al qual es fa esment.

Les associacions de temes que es van lligant, constitueixen un fil argumental que posa sobre la taula una construcció dels diferents escenaris i situacions socials que es vinculen amb el col·lectiu de persones gitanes romaneses.

D'aquesta manera, i a tall d'exemple, ens podem trobar amb articles en què es relaciona una acampada en un solar amb problemes de salubritat, amb un perill per a la població, amb la necessitat d'identificar i aclarir els an-

tecedents penals d'aquestes persones, i finalment es vinculen amb unes altres persones que ja van desallotjar fa dos anys.

Un altre exemple és que els comerciants de l'Eixample fan una protesta perquè els netejavidres afecten el seu negoci, es relacionen amb la violència i l'incivisme i aquestes actituds es relacionen amb uns robatoris que darrerament hi ha al barri.

Aquests dos exemples posen de manifest la contribució que el fil argumental de moltes notícies fan a la construcció de la imatge social d'aquest col·lectiu de persones.

A més, algunes de les polaritats argumentals que es troben en aquests textos, i que emmarquen alguns dels temes que estem tractant en aquesta anàlisi, són:

- Regularització dels immigrants versus augment d'immigrants. S'utilitzen els dos conceptes de manera ambivalent, i en aquest rerefons s'emmarquen tota una sèrie d'arguments i informacions al voltant d'aquestes dues polaritats. En el fons, s'argumenta la possibilitat que la regularització provoqui una entrada massiva d'immigrants extracomunitaris al nostre país.
- Benestar i condicions de vida versus pobresa i exclusió. Aquests pols, justifiquen i argumenten pactes, reunions i trobades al voltant de les quals es plantegen intervencions i accions.
- Minoria versus nombrós o principal. Aquests mots, d'una banda, expressen la situació de minoria en la societat majoritària, i per tant justifiquen o aclareixen la situació desafavorida, i de l'altra, destaquen la importància en nombre d'aquesta minoria, i per tant la necessitat de treballar amb ella per a la millora de les seves condicions socials.
- Instal·lació versus desallotjament. En el moment que es parla d'instal·lació del col·lectiu en un espai públic es parla també del desallotjament, de com es farà, de si ja se n'han fet d'altres, etc.; és a dir, s'explica el fet però també s'avancen possibles actuacions des d'un punt de vista legal.
- Netejar versus embrutar. El context dels netejavidres es posa de manifest diverses vegades, fent al·lusions directes a la molèstia que aquests suposen en l'espai públic.
- Autoritat versus permissivitat/ridícul. En el context de les accions que es fan en l'espai públic, es fa referència constant a la desprotecció dels ciutadans per part de les autoritats davant de la presència d'aquestes persones en l'espai públic.

6.1.7. QUINS ACTORS SOCIALS SURTEN REPRESENTATS? QUI LEGITIMA LES INFORMACIONS?

Els actors socials representats al llarg d'aquests 25 articles són força repetitius, en la mesura que els temes que motiven les notícies són d'una o altra manera conflictius, i, per tant, les diferents forces de seguretat, les diferents institucions i els integrants d'aquest col·lectiu de persones acaben essent subjectes actius en la notícia.

Tots aquests actors socials configuren un escenari on cadascú representa el seu rol, associant-se a accions que els representen, i es complementen, arrodonint encara més el perfil social del col·lectiu de persones en qüestió.

També s'hi veuen representats altres actors com la justícia, la societat civil, alguna associació de veïns, associacions de comerciants, responsables polítics, xarxes mafioses, grups delictius, el Ministeri de l'Interior, polítics, diferents països europeus, alguna entitat, etc.

Un altre apunt important en l'anàlisi és la legitimació de les informacions que es transmeten en els articles. Aquestes informacions, en molts casos, són legitimades pels mateixos actors socials, per tant, en la majoria dels casos no són informacions àmpliament contrastades.

També cal fer esment que en molt pocs casos es consulten fonts que representin el col·lectiu de persones gitanes procedents de l'est d'Europa. Només una vegada es té en compte l'associació gitana romanesa Tandarei, i excepte quan es tracten temes de relacions institucionals, es consulten certs experts en l'àmbit gitano.

No donar veu als integrants del col·lectiu contribueix a la deshumanització d'aquest, desproveint-lo de veu i rostre en les informacions que els afecten.

Aquest tractament contribueix al desconeixement del paper que desenvolupen algunes persones dins de la minoria que representen, i també els desproveeix de la condició de membres amb sentit ple en la nostra societat.

6.2. A TRAVÉS DE LES INTERACCIONS AMB LA SOCIETAT DE CATALUNYA

L'anàlisi dels mitjans de comunicació de premsa escrita efectuada en el punt anterior, ja ens ha aportat una visió aproximada de com es construeix la imatge social del col·lectiu de persones gitanes procedents de l'est d'Europa.

En aquest apartat, molt breument, es farà esment d'aquells comportaments i concepcions dels quals participa la societat majoritària envers el col·lectiu.

D'una banda, ens trobem amb un col·lectiu de persones que fa una sèrie d'accions que són molt visibles a la societat, i que provoquen respostes generalment no gaire desitjables per la societat de Catalunya (entenent tothom que viu a Catalunya, independentment de la procedència i la identificació i participació amb cap minoria).

Les actuacions d'uns i altres tenen conseqüències socials, que contribueixen a la construcció d'una imatge social desfavorable, que estereotipa i estigmatitza cada cop més aquest conjunt de persones, alhora que perpetua actituds i comportaments que porten a la marginalitat i la dependència d'una situació molt concreta.

En la taula 1 que es presenta a continuació, s'han destacat les accions més visibles del col·lectiu de persones gitanes romaneses, que es fan més evidents per a la societat majoritària, i que, per tant, afegides al desconeixement d'altres aspectes i accions de la vida d'aquestes persones, contribueixen a estigmatitzar-les i a estereotipar-les. Aquestes accions són: demanar caritat, netejar vidres de cotxes als semàfors, viure amuntegats en pisos, reunions i trobades en espais públics, organització familiar econòmica i domèstica, mendicitat infantil, maternitat molt jove i manca de control de la natalitat, i vestir-se amb una indumentària que els identifica (en el cas de les dones, sobretot).

Les accions més conegudes de part de la societat majoritària en relació amb interaccions amb el col·lectiu són: donar caritat, passivitat i agressivitat davant de certs comportaments, incomprensió, rebuig i discriminació cap a certes pràctiques però sobretot cap al col·lectiu. Aquestes s'han reflectit perquè considerem que és clau que es modifiquin per tal que el canvi social sigui possible i no es perpetuin certs comportaments i actituds.

D'altra banda, a la taula 2, ens interessarà veure com les concepcions de les quals socialment es participa en relació amb diferents col·lectius de persones i situacions socials determinades influeixen en la creació de la imatge social del col·lectiu, i per tant en la percepció de com han d'evolucionar les coses en aquest sentit.

Altra vegada tornem a fer esment de la triple situació de discriminació social i cultural de la qual són víctimes en tant que són persones amb pocs recursos econòmics, són persones immigrants i són persones de cultura gitana. Aquestes tres condicions, socialment estan molt estereotipades i en situació de discriminació social i cultural.

I, finalment, només recordar com ha estat la interacció amb alguns col·lectius de persones (col·lectiu de paquistanesos al barri de Sant Roc de Badalona, i al barri del Besòs de Barcelona), de quina forma s'han relacionat i d'acord amb quins temes ho han fet (vegeu els punts sobre l'habitatge i els espais públics).

Taula 1. Interacció dels gitanos de l'est amb la societat majoritària.

Accions Gitanos procedents de l'est	Efectes/conseqüències	Accions societat majoritària
Demandar caritat	Perpetuar situacions de marginalitat. Visió molt marginal del col·lectiu. Se situa el col·lectiu en unes expectatives poc favorables a la integració social. Visió paternalista de la situació social en la qual es troben.	Donar caritat
Netejar vidres de cotxes als semàfors	Genera desconfiança. Es relaciona amb petits robatoris de bosses, mòbils, etc. Visió molt marginal del col·lectiu. Es generen situacions d'agressivitat en què cal la intervenció policial.	Passivitat/agressivitat/donar caritat
Amuntegament en pisos	Conflictes de convivència veïnal. Imatge de precarietat. Identificació amb altres col·lectius immigrants. Situacions quotidianes normals es converteixen en problemàtiques. Ex.: soroll. Més presència a l'espai públic.	No-comprensió/agressivitat
Reunions/trobades en espais públics	Sensació d'invasors de l'espai públic. Invasió del col·lectiu. Sensació de descontrol. Conflictes de convivència veïnal. Impacte. Lloc poc adequat. Ús disfuncional de l'espai.	Rebuig
Organització familiar (econòmica, domèstica, etc.)	Consideració del col·lectiu com a mafiosos. Reforçament de l'organització familiar per tal de defensar-se del rebuig extern. Augmenta la distància entre uns i altres.	Rebuig
Mendicitat infantil	Consideració de maltractament dels infants. Explotació infantil. Es perpetua la situació precària dels infants. Dificultats en l'escolarització. Detencions policials i actuacions de justícia juvenil.	Donar caritat/rebuig
Maternitat molt jove/ no control de la natalitat	Consideració d'endarreriment cultural i social. Incomprensió, ateses les condicions econòmiques precàries.	Incomprensió
Indumentària visible (dones)	Estigmatització. Endarreriment cultural i social. Pobresa. Folklòric.	Discriminació

Taula 2. Característiques dels estereotips de què participen

Signes visibles de pobresa	Immigrants no comunitaris	Gitanos
<ul style="list-style-type: none"> - No tenen interès per treballar. - Exigeixen molt i aporten poc a la societat. - No tenen hàbits d'higiene, de salut, laborals, etc. - No respecten les normes socialment establertes. - Són dependents dels recursos socials, i per tant competeixen per aquests. - Incapacitat per aportar res socialment, ni per aprendre, etc. - No tenen coneixements. - Generen compassió. 	<ul style="list-style-type: none"> - Treballen en condicions molt precàries, això contribueix a explotar el mercat de treball. - Manteniment de les tradicions del seu país d'origen: practicar la mateixa religió, menjar les mateixes coses, etc. - Sensació d'invasió. - Dificultats en la integració social. - Es vinculen a conflictes socials i a problemes. - Competeixen pels recursos socials. - Generen inseguretat. - Generen desconfiança per allò desconegut. - Exòtics. 	<ul style="list-style-type: none"> - No tenen interès per treballar. - Perillosos. - Desconfiança, enganyosos. - Inseguretat. - Artistes. - Delinqüents. - Desendreçats. - Aporten poc socialment i culturalment.

Font: Nigel Dickinson.

7

CONCLUSIONS I PROPOSTES D'ACTUACIÓ

7.1. CARACTERÍSTIQUES DEL COL·LECTIU

Aquest estudi se situa en una fase inicial d'incorporació dels gitanos procedents de l'est al nostre país. Les conclusions sobre les seves característiques, per tant, s'han de considerar des d'aquesta premissa. Caldria observar l'evolució posterior d'aquestes famílies per a poder entendre millor la seva cosmovisió, les seves estratègies de supervivència i situar amb major precisió els diferents factors d'interacció amb la nostra societat, també canviant.

7.1.1. ASPECTES GENERALS

És un col·lectiu divers. Algunes formes externes que els identifiquen, com és el vestuari, generen a aliens la tendència a homogeneïtzar-los, però cal considerar que no tots els gitanos romanesos usen el mateix tipus d'indumentària, i els que l'usen són també diversos en motivacions, capacitat d'interacció, maneres d'entendre, expressar-se i progressar. A banda de la diversitat personal i familiar que òbviament té tot col·lectiu humà, existeix un tipus de diversitat que és determinada per factors d'edat, de procedència, de llinatge, d'experiència vital, de gènere, i d'aspiració.

El context social i polític del país de procedència, així com les relacions socials i culturals que han establert amb la societat majoritària a l'inici, condicionen profundament les formes de relació i encaix amb la nostra societat, tal com es percep en el retraïment, la manca d'empatia, la por a ser controlat i la desconfiança. Tanmateix observem també la interiorització i el respecte de pautes normatives establertes.

Des del punt de vista cultural, el col·lectiu està experimentant transformacions significatives, fruit de la interacció social. El fet migratori està transformant pautes de conducta més o menys profundes segons l'edat.

Des dels paràmetres comprensius del moment actual del nostre país, cal entendre la majoria de gitanos romanesos arribats des d'una triple dimensió: gitanos, exclosos i immigrants (alguns observadors internacionals parlen d'exili). És en aquesta triple dimensió que prenen relleu els paràmetres següents:

- La importància de la família extensa, que per efectes de la migració és parcial, canviant i incorpora xarxes d'amics i veïns propers en el país d'origen. La família entesa amb aquestes variables és la base de l'organització econòmica, d'habitatge, de subsistència, de suport mutu, i també de control intern i extern; estructura un sistema defensiu respecte de l'entorn que se'ls mostra hostil.
- El casament és una manera de pas al món adult i esdevé la manera d'aconseguir comportaments responsables per part dels joves (en el nostre context, adolescents), vinculats a la família, i buscats, en molts casos, per la família. Per la seva precocitat impossibilita superar les cotes formatives dels seus pares i limita especialment la promoció social i professional de les dones.
- La formació té un caràcter estrictament funcional. Els aprenentatges s'han transmès de manera oral i per l'experiència a través de generacions, per la proximitat de la família. Es valora la instrucció escolar pel que té d'utilitat pràctica i pel que té de normativa, no tant com a estratègia per al desenvolupament de projectes de futur.
- En l'origen (est d'Europa), era un col·lectiu sedentaritzat. L'alta mobilitat és fruit de la recerca de la supervivència. En l'experiència actual de migració i predisposició al trasllat, han acumulat un fort coneixement i domini de l'espai dels mitjans de transport i comunicació i dels diferents serveis bàsics dels països per on han passat.
- Legalment, la majoria està en situació documental irregular: l'entrada és relativament fàcil per la condició de país en procés d'integració a la UE, però és molt difícil aconseguir la regulació, per absència de contractes de treball. Com molts altres immigrants senten que han d'enviar diners a la resta de la família que ha quedat al país d'origen, normalment pares grans, germans, o algun fill. Una minoria manté l'habitatge a Romania, perquè confien retornar amb èxit.
- El treball i l'ocupació que desenvolupen constitueix el paradigma de la forta exclusió social en la qual estan immersos. Els mitjans de subsistència s'estan estructurant des de la dependència, l'autovictimització i la marginalitat, sense perspectives de canvi a curt termini. Els que aconseguen feines per compte d'altri acostumen a estar sota condicions de forta explotació laboral que manté la precarietat social. Existeix major interès per treballs a l'aire lliure, autònoms, que possibilitin guanys immediats. El sistema econòmic familiar està organitzat des de la immediatesa.
- L'habitatge és un dels exponents més clars de la triple discriminació com a gitanos, exclosos i immigrants: preus abusius, males condicions

d'habitabilitat, sobreocupació, convivència amb família extensa i barraquisme. Molt poques famílies poden sortir d'aquests paràmetres.

- La irregularitat documental, la marginació en les formes de vida i relació amb la societat majoritària, fa que alguns sectors puguin ser especialment vulnerables a xarxes d'activitat il·legal; malgrat això, no hi ha constància d'organitzacions gitanes romaneses de caràcter mafiós. El que s'ha detectat és una forta organització familiar.
- Observadors europeus calculen una expectativa de vida deu anys per sota de la resta de ciutadans europeus. No està gaire incorporada, ja des de l'origen, la noció de salut com a forma de vida per desenvolupar i protegir; sembla incorporada només a tall de curació i tractament de símptomes de malaltia.
- No es pot parlar de moviment associatiu gitano romanès, malgrat que hi hagi dues associacions que busquen ser interlocutores amb l'Administració. Una vol ser referent territorial a Badalona i aspira a ser forta en el medi gitano romanès de la zona, i l'altra explora constituir-se en serveis de mediació. L'expressió religiosa i la cerca d'espais de desenvolupament cultural identitari, específic o de culte sembla que és en aquests moments el centre de la seva acció.
- El culte pentecostal, des d'un punt de vista social, comporta una manera de crear xarxes socials, familiars de suport, preservació i autoafirmació de la pròpia identitat.

Des de la posició favorable a la construcció d'una societat intercultural, on tots els col·lectius socials i culturals tinguin cabuda, interactuin i es potenciïn mútuament, presentem una anàlisi DAFO per a valorar la situació actual i els elements que cal considerar en una perspectiva de futur.

7.1.2. ANÀLISI DAFO DEL COL·LECTIU DELS GITANOS ROMANESOS A CATALUNYA DES DE LA PERSPECTIVA DE LA SEVA INCORPORACIÓ SOCIAL EN UNA SOCIETAT INTERCULTURAL

	Debilitats	Fortaleses
Intern	<ul style="list-style-type: none"> - Les actituds defensives, especialment dels adults, dificulten l'intercanvi i la interacció. - Baix nivell de formació en l'origen. - Desinterès pels estudis de secundària, i alguns a primària. - Poca atenció a la salut, per part dels adults. - Poca sensibilitat per part d'alguns al que són conductes civiques. - Manca de qualificació laboral. - Poc domini de la llengua catalana i castellana. - Els casaments joves i les maternitats precoces impossibiliten perspectives de formació a mitjà termini. - Les xarxes familiars i de veïns i compatriotes exerceixen un paper de control social que dificulta els intercanvis amb altres col·lectius. - La inestabilitat dels sistemes d'ingrés econòmic provoca un cert nomadisme que dificulta la seva incorporació en una determinada zona geogràfica i l'obertura a xarxes i relacions socials més àmplies. - És molt difícil mantenir i compaginar l'escolarització amb la itinerància familiar. - La valoració del fet formatiu escolar se cenyeix als aspectes més pràctics i utilitaris. - Baixa empatia amb la població receptora gitana i no gitana. - Inexistència de relacions de reciprocitat entre els gitanos de l'est i la població autòctona, gitana i no gitana. - Reproducció a Catalunya dels models relacionals viscuts a l'origen, condicionats per l'exclusió social en què viuen. - La mendicitat com a forma de subsistència, s'està consolidant com a alternativa viable per a la subsistència. 	<ul style="list-style-type: none"> - Processos culturals en constant transformació i adaptació. - Capacitat de retroalimentar-se amb l'experiència d'altres parents que han emigrat en altres moments. - Les xarxes familiars, veïnals i de compatriotes, com a suport, motivació i solidaritat. - La majoria dels adults tenen alguns tipus d'experiència escolar prèvia. - Les relacions mares-fills com a element protector en el desenvolupament de la salut física i mental dels infants. - Hàbits i actituds favorables al treball. Flexibilitat i capacitat d'adaptació. - Conciliació entre formes de recerca de la subsistència amb l'atenció dels fills. - Alguns adults compten amb experiències laborals anteriors. - La incorporació al món del treball obre moltes perspectives a la incorporació social i cultural. - Capacitat d'organització social. - Capacitat d'ordre i neteja dels espais propis. - Autoafirmació i sentit de dignitat. - La migració en família protegeix, cohesiona i dóna seguretat als seus membres. - Existeix poc interès per retornar al país d'origen, especialment en els joves, cosa que podria facilitar estratègies de vinculació aquí. - Domini de l'espai geogràfic i capacitat de mobilització. - Valoració i interès per la integració dels infants a l'escola bressol. - L'existència de porcions de família extensa repartida per Europa (famílies transnacionals) els aporten una concepció global d'Europa.

	Amenaces	Oportunitats
Extern	<ul style="list-style-type: none"> - La concepció dels gitanos romanesos com a conjunt homogeni nega la personalització i les possibilitats i els potencials d'intervenció. - El paternalisme de la societat catalana, no ajuda al desenvolupament econòmic i social del col·lectiu, alhora que amaga actituds de rebuig. - Latència de moltes formes discriminatòries: encariment dels pisos, devaluació econòmica dels habitatges dels entorns on hi ha gitanos romanesos, absència d'oportunitats de treball, explotació en les condicions laborals, poca predisposició d'alguns empresaris a facilitar la regularització. - Les limitacions en la normativa de regularització de la immigració obstaculitza la integració social (no hi ha treball assalariat, no hi ha possibilitat de gestionar-ho). - Considerar el fenomen de la immigració de gitanos de l'est com un problema només «social», o de convivència al carrer. - La manca de locals i espais on trobar-se, celebrar festes, els obliga a fer-ho al carrer, fet pel qual s'accentua el rebuig i el conflicte social. - Competitivitat als barris populars, pels recursos socials, amb altres col·lectius amb dificultats (altres immigrants, gitanos autoctons). - Prejudicis de la societat catalana respecte dels gitanos en general, augmentats en referència amb els gitanos de l'est. - Prejudicis de la societat romanesa augmentats i confirmats pels transmesos pels immigrants romanesos no-gitanos. - Desorientació dels diferents actors en les polítiques d'acollida, i en els serveis d'atenció directa. 	<ul style="list-style-type: none"> - L'impacte públic de la seva presència en els carrers desperta la preocupació de les administracions públiques i entitats de servei. - Comencen a haver-hi bones pràctiques en la intervenció amb persones i famílies gitanes romaneses. - Bon nivell de resposta en les relacions amb professionals quan es donen des de la proximitat, en processos lents i constants, oberts, inicialment poc exigents, en marcs on es pugui desenvolupar la confiança mútua. - Coincidència en la necessitat de coordinar-se i treballar en xarxa per part dels serveis que els atenen. Es detecta en alguns tècnics obertura i interès en nous aprenentatges. - El replantejament de conductes incíviques al carrer per part d'un sector, és significatiu de la capacitat d'adaptació. - El posicionament obert d'infants i joves, amb experiències vitals diferents, planteja possibilitats noves d'intervenció. - L'impacte europeu del fenomen de les migracions gitanes de l'est d'Europa fa que la UE es faci sensible a la realitat dels gitanos en els països d'origen, i posa recursos a diferents programes d'intervenció locals. - La immigració de gitanos de l'est a Catalunya està en un procés molt inicial; s'està a temps per a desenvolupar estratègies i línies d'intervenció que permetin la minimització de les amenaces analitzades.

7.2. ELEMENTS DE COMPRESIÓ

En la percepció de la nostra societat hi conflueixen molts tòpics, prejudicis i conceptualitzacions que impregnen bona part dels discursos, les valoracions i les maneres d'abordar diferents col·lectius socials.

S'ha estudiat a bastament la incidència dels prejudicis i estereotips que es donen en la relació amb el poble gitano i també amb els immigrants. En el col·lectiu que estudiem, i atesa la seva combinació de gitano, immigrant i dependent (tot i que en graus diferents) és especialment important entendre les característiques de les interaccions que es donen a la pràctica de molts professionals, polítics, veïns, i de la ciutadania en general.

Des de la psicologia es defineix «l'actitud» com la valoració, tant positiva com negativa, d'alguna cosa. Per tant, expliquem el prejudici com *l'actitud desfavorable cap a un grup de persones pel fet de ser d'un grup diferent o pertànyer-hi*. Els prejudicis estan assentats sobre dos components clarament visibles: els estereotips i el seguit d'emocions i sentiments negatius que apareixen davant del grup.

Els estereotips són el conjunt de creences negatives «*els immigrants ens treuen la feina*»; «*els gitanos són molt bruts*» o positives (per exemple; «*els xinesos són molt treballadors*») que tenim sobre un grup de persones, és a dir, aquelles «etiquetes» que posem per catalogar un grup definit. Aquest és un fenomen psicològic inevitable; com que ens és impossible conèixer totes les persones des de la seva particularitat, partim d'un coneixement conjunt, d'una sèrie de característiques que atorguem a tots aquells que pertanyen a un determinat grup. Per tant, els estereotips són grans simplificacions en la construcció del coneixement de la realitat, judicis «a priori» d'una persona pel fet de correspondre a un grup. Aquestes creences poden estar basades en el nostre coneixement empíric, és a dir, en la nostra experiència, però també poden venir d'un coneixement compartit (per exemple: *els gitanos són uns lladres, a la meva amiga un li va prendre el mòbil*). Psicològicament, els estereotips ens ajuden a adaptar-nos i a conviure amb grups socials diferents, permetent la relació. Però quan aquests esquemes esdevenen negatius, en lloc d'afavorir la convivència, la dificulten, perquè accentuen les diferències, esdevenint els estereotips inadequats i potencialment perillosos.

Els estereotips són extremament difícils de canviar, ja que responen a actituds molt primàries i arrelades emocionalment. Hi ha diversos processos psicològics que els fonamenten: la desestimació de la informació que desafia el nostre coneixement, i la retroalimentació.

Quan tenim una valoració negativa d'un grup (estereotip negatiu), tendim a desacreditar tota informació positiva vers aquell grup, i valorem molt més tota aquella informació negativa que reafirma el nostre coneixement (per exemple: *encara sort que a la meva escala hi ha una família gitano-romanesa que no és com els altres*).

Tanmateix, els prejudicis no sols influeixen sobre les conclusions de les coses, sinó que les conclusions errònies justifiquen els sentiments negatius dels prejudicis. Quan aquests estereotips negatius es combinen amb sentiments i emocions negatives enfront d'aquell grup parlem de la creació d'un prejudici vers un grup de persones identificades. La creació i l'estimulació dels prejudicis és afavorida per factors com: la diferència entre cultures (com menys similitud i coneixement entre cultures, més probabilitat d'apari-

ció de prejudicis), la sensació de competència o el conflicte econòmic entre grups, el nivell cultural i educatiu de les persones, els valors actuals de la societat...

Alhora, els prejudicis també donen una tendència de comportament negatiu vers aquella persona pertanyent al grup. Quan aquesta tendència esdevé un comportament observable, és a dir, es fa o es diu alguna cosa per perjudicar l'altre, parlem de discriminació.

Els naixements dels prejudicis també esdevenen de processos psicològics. Inevitablement, tots formem part de diversos grups, i psicològicament sempre valorem més els grups en els quals ens sentim inclosos (endogrups) que els altres. Alhora, tendim a desvalorar els grups als quals no pertanyem (exogrups).

Ens identifiquem i atribuïm qualitats positives a aquells que s'assemblen més a nosaltres.

Per tant, podem afirmar que els prejudicis neixen de la consciència d'identitat social, és a dir, del coneixement i la valoració per part d'una persona que pertany a determinats grups socials o culturals. Per tant, els estereotips es fonamenten de la contraposició del Jo Social i l'Altre Social.

D'aquesta manera, sovint, quan algú ha d'emigrar, també es veu obligat a deixar els grups de pertinença socials i culturals, i va a un altre indret on les referències i els grups identitaris seran uns altres. Si al lloc d'arribada ja hi ha un teixit social, o un grup de persones de la seva identitat cultural, els processos psicològics que es posen en funcionament fan que les persones accentuin aquells valors, hàbits i comportaments que els fan confirmar-se com a membres d'aquest grup, és a dir, que quan algú emigra en aquestes condicions, pot ser que augmenti la intensitat dels seus costums que fan reafirmar la seva identitat social, el seu Jo Social. En canvi, quan la persona emigra a una destinació on no hi ha uns grups referents de la seva cultura d'origen estructurats i tancats, o no es relaciona amb ells, aquesta pot més fàcilment interactuar amb la cultura receptora, dinamitzant i flexibilitzant els seus trets culturals. Tanmateix, quan algú tendeix a valorar més positivament els grups als quals no pertany, té dues possibilitats, intentar canviar les característiques del seu propi grup, o canviar de grup i identificar-se amb l'altre de millor valoració, donant-se així el fenomen conegut com a assimilació.

En canvi, quan les persones de la cultura receptora senten aquesta immigració com a competència directa (pel treball, pels recursos, pels espais...), tendeixen a identificar aquesta immigració com a boc expiatori, atorgant-li la culpa de moltes coses amb raó o sense, accentuant-ne la creació d'estereotips i accions discriminatòries. *És el cas dels conflictes entre els gitanos romanesos que es troben a Sant Roc i la resta de veïns: als gitanos romanesos*

se'ls ha culpats de la deixadesa i la brutícia del barri, quan aquesta preexistia a la seva presència al barri.

A més a més, quan una persona o grup de persones rep sistemàticament missatges discriminatoris, acaben reproduint els comportaments i les característiques pels quals són discriminats, justificant així els estereotips i la discriminació.

La discriminació és més forta quan factors de naixement que ningú pot escollir (ser gitano, ser immigrant) es combinen amb factors de pobresa econòmica i les seves diverses formes d'exclusió.

Definim la pobresa i l'exclusió com a procés que obstaculitza el compliment dels drets bàsics de qualsevol ésser humà²⁹ total o parcialment, en els àmbits personal, familiar o social; com a conjunt de barreres que fan indigna la vida humana, en essència, a conseqüència d'una relació injusta entre grups humans. Aquesta és una situació que molts gitanos han viscut a l'Europa oriental, i forma part d'un bagatge que condiciona també les maneres d'afrontar-ho i resoldre-ho.

La pobresa tendeix, a més, a perpetuar-se en ella mateixa, generant el que s'anomena la cultura de la pobresa,³⁰ i es manifesta per una capacitat de la pobresa de retroalimentarse, generant apatia, desinterès en la cohesió i la integració social, així com altres factors que afecten la socialització.³¹

7.3. RECOMANACIONS I PROPOSTES D'ACTUACIÓ

Les recomanacions i propostes, les entenem des de la necessitat de dissenyar estratègies inclusives dels gitanos procedents de l'est, considerant-ho en el marc de la construcció i la gestió d'una societat intercultural.

7.3.1. ASPECTES ESTRATÈGICS

Existeixen a Catalunya marcs normatius oberts que regulen les polítiques socials: els serveis socials, l'escolaritat pública, l'atenció sanitària, etc., i d'altres que són restrictius als ciutadans que tenen regularitzada la seva situació

29. ALMANSA, F.; VALLESCÀ, R. Identifiquen els drets bàsics d'abast internacional en els següents punts: accés a aigua neta i potable, habitatge digne, alimentació suficient per a una nutrició adequada, un entorn i un medi ambient segurs, protecció contra la violència, igualtat d'oportunitats, dret a opinar sobre el propi futur, accés a mitjans per al manteniment quotidià, salut, educació. 1996.

30. LEWIS, O., 1961.

31. TORRES, 1995.

documental amb l'Estat espanyol: els programes de renda mínima, els programes d'inserció laboral.

Ens trobem, per tant, que si bé tots els gitanos i gitanes procedents dels països de l'Est poden ser atesos a tot arreu, per la condició d'immigrants no regularitzats que són majoria, aquests no poden accedir a serveis públics facilitadors de la inclusió: habitatge públic, medicines en gratuïtat, beques, prestacions de la Seguretat Social, plans d'ocupació, entre d'altres.

Aquesta és una contradicció existent en el substrat de les dificultats que afronten molts serveis d'atenció. El resultat és de desbordament per manca de recursos adequats a la complexa situació que atenen.

- Caldria fer una revisió dels diferents dispositius situats a l'abast d'aquestes famílies i dels serveis que entren en relació amb elles, per maximitzar el seu potencial i obrir determinades estratègies bàsiques, especialment les d'ocupació laboral i habitatge.
 - Existeix un acord implícit en la necessitat de desenvolupar una política d'acomodació³² entre ciutadans, immigrants i institucions, basada en el consens polític, en la gestió entre expectatives ideals i mitjans pràctics, en l'absència de discriminació, la potenciació de l'autonomia, la subjectivitat i l'argumentació imparcial.
Des d'aquesta òptica cal generar una *cultura d'acomodació*, en la qual intervenen una xarxa d'actors que contribueixen a la gestió d'aquest procés –o no.
- Convindria considerar com a gestors els diferents actors que hi intervenen i establir un marc de referència compartit sobre qüestions rellevants, prioritats, fins i mitjans. Incloure-hi el fet diferencial gitano de l'est. A diferents nivells:
 - Existeix un primer nivell que se situa en les taules o plataformes de treball participatiu institucional actualment obertes en els temes d'immigració, poble gitano i inclusió social com ara el Consell de Participació i la Comissió de Coordinació del Pla Integral del Poble Gitano, el Consell Assessor de la Comissió Interdepartamental de la Immigració, i els consells de participació dels plans per a la inclusió social.
En el context de l'Estat espanyol haurien d'incloure's aquestes qüestions en l'Observatorio Permanente de la Inmigración i en el Foro para la Integración Social de los Inmigrantes.

32. ZAPATA-BARRERO, R. «Immigració i processos de canvi a Espanya a partir del 2000». Doc. CIDOB, febrer 2004.

- Un segon nivell és local, caldria fer seure en una mateixa taula diferents actors implicats en aquests processos: ciutadania, entitats, representants polítics, etc.
- Un tercer nivell, molt territorialitzat, tindria el seu marc en iniciatives com els plans de desenvolupament comunitari, els plans d'entorn d'educació, dels barris on la presència gitano-romanesa és significativa.
- Les polítiques socials, educatives, sanitàries, culturals són genèriques i obertes a tothom. En aquest marc generalista cal buscar aquells projectes i intervencions més adequats i adaptats a les peculiaritats d'aquest col·lectiu.

7.3.2. LÍNIES D'INTERVENCIÓ

- Desenvolupament de polítiques de comunicació social no discriminatòries, proactives en la neutralització de prejudicis. Actualització i generalització del codi ètic dels mitjans de comunicació.
- Revisió d'actituds, posicions i pràctiques discriminatòries conscients o inconscients de tècnics, polítics i ciutadans.
- Desenvolupament de processos de mediació i intermediació comunitària i intercultural, de prevenció i gestió de conflictes, siguin per l'espai públic, per la convivència, per espais de culte, de celebració i festa.
- Particularitzar accions adaptades en els serveis generals: CAP, escoles, serveis socials, centres de formació d'adults. Suport tècnic i institucional.
- Xarxa de bones pràctiques d'intervenció i acompanyament socioeducatiu. Intercanvis interinstitucionals, als àmbits local, interlocal, entre comunitats autònomes, i en el marc de la Unió Europea.
- Desenvolupament de criteris inclusius a l'entorn de:
 - estratègies de personalització,
 - proximitat interpersonal,
 - processos de confiança mútua,
 - respecte pels ritmes familiars en els processos de superació i crisi de les dificultats inherents a l'exclusió.
- Potenciació de la reciprocitat.
- Treball intergeneracional, treball de gènere, per franges d'edat.
- Xarxes dels referents propers a les famílies. Intervenció integral.
- Aprofitar la sociabilitat i les competències transversals que mostren: sociabilitat, comunicació, adaptació a l'entorn, capacitat de comunicació amb els infants, vida intergeneracional.

- Treball socioeducatiu allà on se'ls troba: al carrer, a l'igual d'altres col·lectius amb presència significativa al carrer.
- Generar models positius que serveixin de referent.
- Adaptació d'estratègies segons projectes vitals: famílies que es traslladen per a fer treballs temporers o famílies amb un plantejament d'estabilitat territorial.
- Elaboració d'un pla especial d'escolarització i seguiment escolar.
- Inclusió del col·lectiu a les xarxes de mediació per al lloguer i parc d'habitatges desocupats.
- Aconseguir un observatori permanent de la població gitana immigrant.
- Establir sistemes d'acollida i escolta. Desenvolupar estratègies i espais de participació on tinguin cabuda tant les associacions com les famílies gitanes, per tal que puguin explicar-se i connectar-se directament entre veïns, o amb les institucions properes.

Font: Vindle.

8

CONSULTES I ENTREVISTES

1. CONSULTES I ENTREVISTES

Ajuntament d'Amposta

Àngels Duran

Ajuntament de Badalona

Antonio Justicia
Salvador González
Pep Palau

Ajuntament de Barcelona

Noemí Rodríguez
Anna M. Roig
Teresa Alabernia
Mònica Mondéjar
Antonio Fuertes
Isabel Sánchez
Esther Mallas

Ajuntament de Cornellà de Llobregat

Camino Grandes

Ajuntament de Figueres

Josep Rovira

Ajuntament de Mollet

Rosa Cruzado

Ajuntament de Tarragona

Jordi Molina

Ajuntament de Tàrraga

Sandra Pedreira

Ajuntament de Tortosa

Ignasi Gisbert
Raquel Baldrich

Ajuntament de Sabadell

Eugènia Bernal
Núria Comajoan

Ajuntament de Sitges

Felisa Hernández

Ajuntament de Valls

Aurelio Hernández

Federació d'Associacions

Romaneses de Llevant i Catalunya.

FARO

Diana Dinu
Gelu Ferraru

Associació Romanesa de Catalunya

Marcela Tatu

Associació Shatra

Diana Dinu
Gelu Ferraru

Associació Catalana-romanesa

Tandarei

Cercel Georges

Departament d'Educació de la

Generalitat

Subdirecció Llengua i Cohesió Social

Enric Castella

Direcció General d'Atenció a la

Infància i l'Adolescència

Urgències

Antònia Serrano

Secretaria d'Estat Minories

interètniques de Romania

Ilie Dinca

Transports Metropolitans de

Barcelona

Relacions externes

José Antonio Patiño

Centre UNESCO de Catalunya

Francesc Rovira – Secció de Diàleg
Interreligiós.

Francesc Torredelfot – Secció de
Diàleg Interreligiós.

Onno Serro – Secció Atenció a Minories

Universitat Autònoma de Barcelona.
Investigacions sobre sociologia de
les religions. ISOR.

M. del Mar Griera
Joan Gómez

Direcció General d'Afers Religiosos.
Generalitat de Catalunya

Joan Gómez

Església Ortodoxa Romanesa

Aurel Bunda.

Església Pentecostal

Nicolás Muntean

Església Pentecostal Gitana

Adrián Fícha
Vasile Burbu

CAP de Sant Roc. Badalona

Cristina Pinyol

Hospital del Mar

Sita Sánchez
Montse Roig

Hospital de la Vall d'Hebron

Departament de Treball Social

Hospital de Can Ruti

M. José Rodríguez

Hospital de la Maternitat

Rosa Vincia

CAP Lluís Sayé, Raval Nord,
Barcelona

Rosa M. Mas Vidal
Elisa Frutos

Càrites Barcelona

Departament d'immigració

Joana Martín

Ateneu Popular de Sant Roc

Anna Vicente

Grup Fanfare Ciocârlia

Maestro Oprika

ONG Partida dels Rom

Organització Nacional Ketanes

Gelu Feraru

KALO DOR KAYICO Biscaia

Óscar Vizarraga

2. ENQUESTATS

Fundació Pere Closa

Fundación Secretariado General Gitano

Unió Gitana de Gràcia

Federació d'Associacions Gitanes de Catalunya (FAGIC)

Unión Romani

Font: Vincle.

9

BIBLIOGRAFIA

METODOLOGIA

- BRUNET, I.; PASTOR, I.; BELZUNEGUI, A. *Tècniques d'investigació social. Fonaments Epistemològics i Metodològics*. Barcelona: Pòrtic, 2002.
- GIL ZAFRA, M. A. «Planificación estratégica: el método DAFO». *Cuadernos de la Red*, 5. Madrid: Red CIMS, 1998. P. 48-59. (*Metodologías participativas, técnica DAFO*).
- ÍÑIGUEZ, L.; ANTAKI, C.; DÍAZ, F.; IBÁÑEZ, T. *Análisis del discurso. Manual para las ciencias sociales*. Barcelona: UOC, 2003.
- KRUEGER, R. A. *El grupo de discusión: guía práctica para la investigación aplicada*. Madrid: Pirámide, 1991.
- TAYLOR, S. J.; BOGDAN, R. *Introducción a métodos cualitativos de investigación*. Barcelona: Ediciones Paidós, 1987.

GITANOS A L'EUROPA DE L'EST

- ARAYICI, A. *Algunas reflexiones sobre la minoría gitana en Europa*. <http://www.buzoncatolico.com/sitioantiguo/actualidad100.html>
- La comunidad gitana en los países de Europa Central y del Este*. Carolina Fernández. FSGG.
- La comunidad gitana Romá*. Inmigrantes de Europa del Este. Dossier Kale Dor Tayiko. Bizkaia, 2004.
- Los gitanos en los países de Europa del Este*. Enzo Mariota, I. Tchatchipen, núm 1, 1993.
- Los gitanos/romá en Hungría*. Informaciones sobre Hungría. Budapest: Ministerio de Relaciones Exteriores, 2004.
- Informe: Como situarnos ante la llegada de los romá/gitanos de Europa Oriental*. Asociación Pro Derechos Humanos de Andalucía. Córdoba, febrer 2005.
- LAGO, M. J. Minorías étnicas en España, entre la exclusión y la integración. A M. A. Essomba (comp.). *Inmigración, minorías culturales y educación: el gran reto de la inclusión social*. Barcelona, Praxis.
- LÓPEZ BELLOSO, R. *Vivir peor que todos y morir antes de tiempo*. 2001. <http://www.rebelion.org/ddhh/gitanos090901.htm>

MÁTYÁS BOROS, J. R. *La situación de los gitanos músicos en Hungría después del cambio del sistema político*. 2003. <http://www.fsgg.org/docstcMGH.htm>

Programa de Naciones Unidas para el desarrollo. La minoría romaní de la Europa Central y del Este viven en condiciones parecidas a las del África subsahariana. <http://www.onu.org/noticias/resumen/>

Roma and the transition in Central and Eastern Europe: Trends and Challenges. Dena Rigold. The World Bank, Washington DC, 2000.

The romanies in central and Eastern Europe: Illusions and Reality. Project on Ethnic Relations.

La situación de los romá en el este de Europa. Schalager, Erika, I. Tchatchipenm, núm 38, abril-junio, 2002.

SOLIMANO, N.; TIZIANA, M. *Los guetos de los gitanos de Florencia*. http://www.unesco.org/courier/2000_06/sp/ethique2.htm

SOROS, G.; WOLFENSON, J. *Por qué los Romá europeos no son importantes*. Project Syndicate, 2003.

UNIÓN EUROPEA

Agenda 2000: Documento estratégico sobre la ampliación. Informe sobre los progresos realizados por cada uno de los países candidatos en la vía de la adhesión. *Boletín de la Unión Europea*, suplemento 3, 2000. P. 75. Biblio. R. 722.

CASTELLÓ, V. Desafíos de una Europa Ampliada.

http://www.ces.gva.es/paf/trabajos/articulos/revista_34/art1-rev34.pdf

<http://www.fsgg.org/areas/cinter/programas.htm/>

http://www.fsgg.org/areas/cooperacion_internacional/fsgg.html/

Comisión Europea. Programa de acción comunitario de lucha contra la discriminación 2001-2006.

Cursos de verano de la Universidad Pública de Navarra. 2004.

La Europa de los gitanos: políticas sociales con la minoría gitana en la Europa ampliada. Universidad Pública de Navarra.

- Conferència: El Uso de los fondos estructurales en favor de la comunidad gitana. José Manuel Fresno.
- Conferència: Nuevos desafíos de la comunidad gitana. Ramón de Marcos Sáez.
- Conferència: Promoción social a través de las políticas internacionales. Década para la integración de los gitanos en Europa. Julius Varallyay. Programa.

MARTÍNEZ-MEDIERO, P. La ampliación y el instrumento de ayuda de la Comisión Euro-

pea. Programa de Hermanamientos o Twinnings. *Revista del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales*. 2004.

IMMIGRACIÓ

Butlletí de migració i ciutadania, primer trimestre de 2005. Diputació de BCN.

Ministeri d'Afers Exteriors. Acord entre el regne d'Espanya i Romania relatiu a la regulació i l'ordenació dels fluxos migratoris laborals entre tots dos estats, fet a Madrid el 23 de gener de 2002. (BOE 289, de 3/12/2002.)

<http://europa.eu.int/sacdplus/leg/es>. *Acervo de Schengen y su integración a la Unión*.

<http://www.infoeuropa.org:8000>

Llei d'estrangeria, www.extranjeria.info.

Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales. Proceso de normalización de trabajadores extranjeros. Guía de información. Secretaría de Estado de Inmigración y Emigración. Dirección General de Inmigración. 2005.

SANTOLAYA, P. *La regulació de la immigració a Europa*. Universitat de Cantàbria.

PREMSA SOBRE ALTRES GITANOS DIFERENTS ALS PROCEDENTS DE L'EST

Fundación Secretariado General Gitano. *Gitanos: Pensamiento y cultura*. núm. 14, 2002.

Levante, «Nòmadas sin estación. La Guardia Civil impide la acampada de 26 caravanas con cien personas», 11-01-05.

El Periódico, «Desallotjament del campament il·legal de nòmades urbans de La Maquinista», 09/03/05.

El Periódico, «La policia desaloja a 50 familias que acampaban en Sant Andreu», 18-01-05.

El Periódico, «Nòmades urbans», 19-01-05.

El Periódico, «Una caravana gitana s'instal·la a la Llagosta», 14-10-04.

El Punt, «Seixanta caravanes de gitanos nòmades procedents de França acampen a la Llagosta», 13-10-05.

REYNIERS, A. *El Correo de la UNESCO*, juny 2000.

IDENTITAT, EDUCACIÓ I TREBALL

CASAS, M. Identitats de les segones generacions d'immigrants marroquins a Barcelona a través del seu discurs. *Revista electrònica de geografia i ciències socials*, 2001.

- CRESPO, I.; LALUEZA, J. L. Culturas Minoritarias, educación y comunidad. A Essomba, M. A. (comp.) Inmigración, minorías culturales y educación: el gran reto de la inclusión social. Barcelona, Praxis.. (En prensa.)
- CRESPO, I.; LALUEZA, J. L. Los gitanos en el siglo XXI, entre la asimilación, el ghetto y la conciencia de una identidad múltiple. *Crítica*, 889:24-29. 2001.
- GAMELLA, J. F. *Exclusión social y conflicto étnico en Andalucía. Análisis de un ciclo de movilización y acción colectiva antigitana*. Universidad de Granada.
- HEWSTONE, M.; STROEBE, W.; CODOL, J. P.; STEPHENSON, G. M. (dir.) *Introducción a la psicología social*. Barcelona: Ariel, 1990.
- LALUEZA, J. L. i CRESPO, I. Algunas dificultades generadas por el sesgo cultural en el estudio del desarrollo humano. *Cultura y educación*. 3: 51-69. 1996.
- MARK Juditz. *Los gitanos: Una prueba para la democracia europea*. Elaborat per la fundació CIDOB per al Fòrum de les Cultures. 9 de juliol de 2004.
- MAZARIEGOS, A.; SOPENA, Q.; et al. *Competencias transversales. Un reto para la formación profesional*. Barcelona: FORCEM, 1998.
- Moscovici, S. (ed.) *Psicología social, I. Influencia y cambio de actitudes. Individuos y grupos*. Barcelona: Paidós, 1985.
- SAN ROMÁN, T. (comp.) *Entre la marginación y el racismo. Reflexiones sobre la vida de los gitanos*. Madrid: Alianza Universidad, 1994.
- SÁNCHEZ-CANDAMIO, M. La etnografía en psicología social. *Revista de Psicología social aplicada*. Vol. 5, núm. 1/2, 1995.

HABITATGE I ENTORN

- ARAGONÉS, J. L.; AMÉRIGO, M. *Psicología Ambiental*. Madrid: Ariel, 1998.
- TAPADA, T. Antropología, vivienda y realojamiento urbano: la necesidad de diseños más flexibles y adaptados. Octubre 2002, núm.16. *A fondo*. Revista bimestral de la Fundación Secretariado General Gitano.

RELIGIÓ

- ESTRUCH, J.; GÓMEZ, J.; GRIERA, M.; IGLESIAS, A. *Les altres religions. Minories religioses a Catalunya*. Barcelona: Mediterrània, 2004.

ANÀLISI PREMSA

- V Congreso Mundial de la Pastoral de los Gitanos. Budapest, Hongria, 30 de juny-7 de juliol de 2003.
- Consejo Audiovisual de Catalunya: Recomendaciones sobre el tratamiento informativo de la inmigración. *La Factoría*. Núm. 20. Girona, 2003.

Fòrum 2004. Periodistas y minorías étnicas, una alianza necesaria en Europa. Europa Press.

GAYA, C. I.; RIZO, M. Interculturalitat, immigració i cultura de la pau: els mitjans de comunicació com a constructors de l'immigrant. Jornades sobre Comunicació i Cultura de la Pau. Universitat Autònoma de Barcelona, 2001.

JUHASZ, Judit. El papel de los medios de comunicación en la formación de la cultura de la solidaridad y de la tolerancia.

LORITE, N.; BLANCO, J. M. La investigació sobre el tractament informatiu de la immigració als mitjans de comunicació: *Propostes del MIGRACM*. 2000.

TORNOS, A. La inmigración vista desde la prensa. *Inmigración y racismo*. Gener, febrer, març de 2001.

ALTRES ESTUDIS

Asociación Pro-Derechos Humanos de Andalucía. ¿Cómo situarnos ante la llegada de los romá/gitanos de Europa Oriental? <http://www.apdha.org>. 2004.

GAMELLA, J. F.; BELUSCHIL, G. La inmigración ignorada: los Romá/gitanos de Europa Oriental en España. Departamento de Antropología social. Universidad de Granada, 2004.

PEETERS, K. Entre Tinieblas. Gitanos inmigrantes: Los Rom del Este de Europa en Barcelona y el Acceso a la Educación. Informe para la Fundació Jaume Bofill i Ensenyants con Gitanos (treball en curs), 2004.

Programa de Desarrollo de las Naciones Unidas (UNDP). Evitando la Trampa de la Dependencia. <http://www.undp.org>

Serveis a la persona i la Comunitat, Vinçle. (2002). Informe sobre els gitanos romanesos a Barcelona. Per encàrrec de l'Ajuntament de Barcelona.

MATERIAL AUDIOVISUAL

Programa *Entre linies* del 2 de maig de 2005: «Preu de semàfor».

La senda de los zingaros. Explora. Films. <http://www.explorafilms.com>

ANNEX

ALTRES ESTUDIS SOBRE ELS GITANOS DE L'EST

Asociación Pro-Derechos Humanos de Andalucía. ¿Cómo situarnos ante la llegada de los romá/gitanos de Europa Oriental? <http://www.apdha.org>. 2004.

GAMELLA, J. F.; BELUSCHI, G. La inmigración ignorada: los Romá/gitanos de Europa Oriental en España. Departamento de Antropología social. Universidad de Granada, 2004.

KALE DOR KAYIKO. La comunidad gitana *romá* inmigrante de Europa del Este asentada en Bizcaia. Dossier Informe y tesis. 2004.

PEETERS, K. Entre Tinieblas. Gitanos inmigrantes: los Rom del Este de Europa en Barcelona y el Acceso a la Educación. Informe para la fundació Faume Bofill i Enseñantes con Gitanos (treball en curs). 2004.

SITUACIÓ GITANOS DE L'EUROPA DE L'EST

ARAYICI, A. *Algunas reflexiones sobre la minoría gitana en Europa*. <http://www.buzoncatolico.com/sitioantiguo/actualidad100.html>

FERNÁNDEZ, C. *La comunidad gitana en los países de Europa Central y del Este*. FSGG. Education of Roma in Central and Eastern Europe.

FERRERO, R. *La cuestión nacional y los problemas de minorías en Europa del Este*.

Los gitanos/romá en Hungría. Informaciones sobre Hungría. Ministerio de Relaciones Exteriores. Budapest, 2004.

LÓPEZ BELLOSO, R. *Vivir peor que todos y morir antes de tiempo*. <http://www.rebelion.org/ddhh/gitanos090901.htm>. 2001.

MATYÁS BOROS, J. R. *La situación de los gitanos músicos en Hungría después del cambio del sistema político*. <http://www.fsgg.org/docstcMGH.htm>. 2003.

Minorías nacionales y étnicas en Hungría. http://www.embajada-hungria.org/s/hun_pol_minoria0.htm

NEDICH, J. E. *Los gitanos, el holocausto olvidado*. http://www.revistadebate.com.ar/nota100_3.htm

- RITTER, M. El pueblo gitano perseguido de Europa. *Ojarasca* 67, novembre de 2002.
- Roma and the transition in Central and Eastern Europe: Trends and Challenges.* Dena Rigold. The World Bank, Washington DC, 2000.
- Roma Populations in Central and Eastern Europe.
- The romanies in central and earstern Europe: Illusions and Reality.* Project on Ethnic Relations.
- SOLIMANO, N.; TIZIANA, M. *Los guetos de los gitanos de Florencia.* http://www.unesco.org/courier/2000_06/sp/ethique2.htm
- SOROS, G.; WOLFENSON, J. *Por qué los Romá europeos no son importantes.* Project Syndicate. 2003.
- UAEDT i Departamento Nacional de Planeación. Notas etnográficas e históricas preliminares sobre los gitanos en Colombia. *Documentos para el desarrollo territorial.* n.º 19. 1999.

Notícies

- Activitat pràctica sobre la situació dels gitanos procedents de l'Europa de l'Est.*
- La comunidad expone a la República Checa sus iniciativas contra la exclusión social de la etnia gitana.* <http://www.madrid.org>, 5 de juliol de 2004.
- KRJAKOVA, Z. Gitanos en la UE. <http://www.rpa.sk/clanok.htm>
- MAGDOLENOVA, K. «*The Coming Hordes*», 20 de febrer de 2004.

UNIÓ EUROPEA

- Acervo de SHENGEN y su integració en la Unión.
- Agenda 2000: Documento estratégico sobre la ampliación. Informe sobre los progresos realizados por cada uno de los países candidatos en la vía de la adhesión. Boletín de la Unión Europea, suplemento 3, 2000. P. 75. Biblio. R. 722.
- La ampliación hacia el este: ¿Una nueva «Cortina de Hierro»? Centro de estudios europeos.*
- Atención a la diversidad. Gitanos en Europa. Proyectos a nivel europeo.
- CASTELLÓ, V. Desafíos de una Europa Ampliada. http://www.ces.gva.es/paf/trabajos/articulos/revista_34/art1-rev34.pdf
- Catálogo SHENGEN.
- Comisión Europea. Programa de acción comunitario de lucha contra la discriminación, 2001-2006.

DAVIDOVA, S. *La ampliación comunitaria hacia países del este y la necesidad de reformas*.

Estrategia para la ampliación e informe sobre los progresos de los países candidatos.

Etnias y lengua de Europa. Informació sobre cadascun dels països de l'est.

MARTÍNEZ-MEDIERO, P. La ampliación y el instrumento de ayuda de la Comisión Europea. Programa de Hermanamientos o Twinnings. *Revista del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales*, 2004.

PATULA, J. Comentarís a la ponència «Los nuevos retos del desarrollo económico de Europa del Este» del Dr. Ryszrd Rozga.

ROBLIZO, M. *La perspectiva europea: Razones para la esperanza en Bulgaria*. *Papeles del Este*, núm. 8, 2004.

MITJANS DE COMUNICACIÓ

V Congreso Mundial de la Pastoral de los Gitanos. Budapest, Hongria, 30 de juny-7 de juliol de 2003.

Consejo Audiovisual de Catalunya: Recomendaciones sobre el tratamiento informativo de la inmigración. *La Factoria*, núm. 20. Girona, 2003.

Fòrum 2004. Periodistas y minorias étnicas, una alianza necesaria en Europa. Europa Press.

JUHASZ, Judit. El papel de los medios de comunicación en la formación de la cultura de la solidaridad y de la tolerancia.

GAYA, C. I.; RIZO, M. Interculturalitat, immigració i cultura de la pau: els mitjans de comunicació com a constructors de l'immigrant. Jornades sobre Comunicació i Cultura de la Pau. Universitat Autònoma de Barcelona, 2001.

LORITE, N.; BLANCO, J. M. La investigació sobre el tractament informatiu de la immigració als mitjans de comunicació: propostes del MIGRACM. 2000.

TORNOS, A. La inmigración vista desde la prensa. *Inmigración y racismo*. Gener, febrer, març de 2001.

IDENTITAT

CASAS, M. Identitats de les segones generacions d'immigrants marroquins a Barcelona a través del seu discurs. *Revista electrònica de geografia i ciències socials*. 2001.

CRESPO, I.; LALUEZA, J. L. Los gitanos en el siglo XXI, entre la asimilación, el ghetto y la conciencia de una identidad múltiple. *Crítica*, 889:24-29. 2001.

GAMELLA, J. F. *Exclusión social y conflicto étnico en Andalucía. Análisis de un ciclo de movilización y acción colectiva antigitana*. Universidad de Granada.

Los gitanos aleluyas.

JUDITZ, Mark. *Los gitanos: Una prueba para la democracia europea*. Elaborat per la Fundació CIDOB per al Fòrum de les Cultures. 9 de juliol de 2004.

LALUEZA, J. L. i CRESPO, I. Algunas dificultades generadas por el sesgo cultural en el estudio del desarrollo humano. *Cultura y educación*, 3:51-69. 1996.

LALUEZA, J. L. i CRESPO, I. Derecho a la propia cultura: universalidad de valores o sesgo de la cultura dominante. *Infancia y sociedad*, 27/28:24-29. 1994.

LALUEZA, J. L.; CRESPO, I.; PALLI, C. i LUQUE, M. J. Socialización y cambio cultural en una comunidad étnica minoritaria. El nicho evolutivo gitano. *Cultura y educación*, 13(1):115-130. 2001.

Rumania. Músicos gitanos.

EDUCACIÓ

Activitat pràctica sobre l'escolarització.

ABAD, L. *La educación intercultural*. Article publicat a «inmigración racismo y tolerancia». Ed. Popular. Jóvenes contra la intolerancia (JCI). 1993.

CABELLO, J. *Interculturalismo y educación*. *Gazeta de Antropologia*, núm. 10, 1993, text 10-10.

CRESPO, I.; LALUEZA, J. L. Culturas minoritarias, educación y comunidad (en premsa).

Educar per avançar. Una tesi identifica l'educació com a eina bàsica perquè el poble gitano superi la marginalitat. <http://www2.ub.edu/comunicacions/revista>

Escolarización de los niños gitanos e itinerantes. <http://europa.eu.int/scadplus/printversion/es/cha/c11035.htm>

Resolución del Consejo de Ministros de Educación reunidos en el seno del Consejo del 22 de maig de 1989 relativa a l'escolarització dels nens gitanos i itinerants. Diario Oficial núm. C 153 de 21/06/1989. P. 3-4.

IMMIGRACIÓ

ÁLVAREZ, I. *Integración social de los inmigrantes y actitudes en la sociedad receptora. ¿Quién tiene que cambiar más?*

ANCHEULO, G.; DELGADO, M. J. Flujos migratorios entre los países candidatos de la Europa del Este y España. *Revista economía industrial*, núm. 344. 2002.

Cadenas y redes en el proceso migratorio español. *Revista electrónica de geografía y ciencias sociales*. Universitat de Barcelona, núm. 94 (8). 1 d'agost de 2001.

CARNICERO, J. *La UE estudia una política común de inmigración*.

Diario de las Sesiones de la Asamblea de Madrid n.º 197: Comisión de Estudio sobre la inmigración en la Comunidad de Madrid.

IEMed i Fòrum BCN 2004. World Congress human movements and immigration: a Challenge for the 21st century. Barcelona del 2 al 5 de setembre de 2004.

La inmigración en España. Secretaría de Estado de Inmigración y Emigración.

Llei d'estrangeria. BOE 21/11/03.

Migraciones del sur y del este hacia Europa.

Ministeri d'Afers Exteriors. Article 23465: Acord entre el regne d'Espanya i Romania relatiu a la regulació i l'ordenació dels fluxos migratoris laborals entre tots dos estats, fet a Madrid el 22 de gener de 2002.

Nou Reglament d'Estrangeria. Barcelona Net activa. 2005.

DEL OLMO, M. *España: Una sociedad de inmigración improvisada*. Departamento de Antropología, CSIC.

Proceso de normalización de trabajadores extranjeros 2005. Guía de información. Ministerio de trabajo y asuntos sociales.

RECOLONS, L. *De la integración de los inmigrantes a la integración de la sociedad*.

RECOLONS, L. La población inmigrante de origen extranjero y su impacto en las sociedades europeas. *Revista fomento social*, núm. 24, diciembre de 2001.

Recursos a Internet sobre fonts estadístiques.

REYNIERS, A. La troisième migration.

SANTOLAYA, P. Acord de readmissió Espanya Romania.

SALUT

ASTETE, S. Europa: gitanos, vecinos pobres de la sociedad opulenta. <http://listas.rcp.net.pe/pipermail/salud/2003-january/000707.html>. 2003.

Influencia en la salud de los factores culturales y sociales de los inmigrantes. Salud y población inmigrante. Tablas resumen.

El periódico, Els embarassos d'adolescents s'han duplicat en 10 anys.

ACTUACIONS, JORNADES, ETC.

Ajuntament de Barcelona. Grup de treball sobre prevenció. document de propostes 2004.

Ajuntament de Barcelona. Programa d'actuació municipal 2004-2007.

Informació sobre l'Associació Sociocultural La Formiga.

Jornades «La inclusió social de gitanos romanesos». Organitzades per *La Formiga*:

- Intervención desde justicia juvenil con población rumana. Medidas en medio abierto. DAMS.
- Gitanos romanesos a Badalona. La convivència necessària: Els romà, nous reptes per a les velles inquietuds.

Proposta d'informe participatiu del Consell Municipal del poble gitano de Barcelona. Propostes PAM 2003-2007.

GITANOS, DIVERSOS TEMES

BORLADO, T. La cultura de la minoría gitana. congreso católico y vida pública.

CARMONA FERNÁNDEZ, A. A fondo. *Revista de la Asociación Secretariado General Gitano*, núm. 11, octubre de 2001.

El pueblo gitano. Origen histórico.

GARCÍA, E. Romania, Gitania, Bohemia. Universidad de Valencia. 2001.

LAGO, M. J. Minorías étnicas en España, entre la exclusión y la integración.

PEETERS, K. *La participación de los jóvenes gitanos. Revista bimestral de la fundación Secretariado General Gitano*. núm. 24, abril 2004.

PEETERS, K. Los Romá del este de Europa en Barcelona: informe temporal. Informe provisional.

Pla integral del poble gitano a Catalunya. Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar i Família.

REYNIERS, A. Los gitanos entre asimilación y exclusión.